

MSOMAS Masteroppgave i sosialfag

Fattigdommens sosiale dimensjon

**En kvalitativ studie av syv enslige forsørgere sin
opplevelse av deres sosiale liv**

Av: Tonje Nymoen

Veileder: Vibeke Samsonsen

Universitetet
i Stavanger

DET SAMFUNNSVITENSKAPELIGE FAKULTET
Institutt for sosialfag

Antall ord i oppgavebesvarelsen:

30 421

Masteroppgave – Sosialt arbeid
Institutt for sosialfag - juni 2015

Kandidatnummer: 6233

**UNIVERSITET I STAVANGER
MASTERSTUDIUM I SOSIALFAG
MASTEROPPGAVE**

SEMESTER: Våren 2015

FORFATTER: Tonje Nymoen

Kandidat nummer: 6233

VEILEDER: Vibeke Samsonsen

TITTEL PÅ MASTEROPPGAVEN:

Norsk tittel: Fattigdommens sosiale dimensjon

En kvalitativ studie av syv enslige forsørgere sin opplevelse av deres sosiale liv

Engelsk tittel: The social dimension of poverty

A qualitative study of seven single parents reflections about their social life.

EMNEORD/STIKKORD: Enslig forsørger, fattigdom, marginalisering, inkludering, stigmatisering, selvoppfattelse

ANTALL SIDER

85

ANTALL ORD 30 421

STAVANGER

.....

Dato/år

Kandidatens underskrift

Sammendrag

Tittel: Fattigdommens sosiale dimensjon.

En kvalitativ studie av syv enslige forsørgere sin opplevelse av deres sosiale liv

Tema/Bakgrunn: Tema for masteroppgaven er fattigdommens sosiale dimensjon i forhold til enslig forsørgere. Dette har jeg valgt fordi enslig forsørgere er en økende gruppe i samfunnet og de er ekstra utsatt for å være en økonomisk underpriviligert gruppe i Norge. Med dette som bakgrunn ønsket jeg å undersøke om de også opplever seg fattige på det sosiale området.

Hensikt og mål: Masteroppgaven tar for seg enslig forsørgere sin opplevelse om deres sosiale liv. Målet med studien var å få økt kunnskap og forståelse på det sosiale området til syv enslig forsørgere, om de opplever å tilhøre fattigdommens sosiale dimensjon eller ei.

Problemstilling: Hovedproblemstilling for oppgaven er: Hvordan opplever enslig forsørgere sitt sosiale liv?

Videre er det tre forskningsspørsmål, disse er:

- * Påvirker deres økonomi deres sosiale deltakelse og på hvilken måte?
- * Opplever de å være en inkludert eller en marginalisert gruppe?
- * I hvilke sammenheng opplever de som inkludert eller marginalisert?

Metode: Jeg har valgt å bruke kvalitativ metode for å svare på problemstillingen. Jeg har intervjuet syv enslig forsørgere i Rogaland. Jeg har valgt å bruke tre teoretiske innfallsvinkler, den første er Mead og symbolsk interaksjon, den andre er Pierre Bourdieu og habitus og kapitalbegrepene, mens den siste er Urie Bronfenbrenners sosialøkologiske utviklingsmodell. Jeg har valgt disse tre fordi de kan være med å belyse funnene ved å vise hvordan man speiler seg selv gjennom å se hvordan andre oppfatter oss som Mead dro frem som sentralt, samtidig som det er nyttig å se hvilke betydning kapitalen og habitusen er i sosiale relasjoner som Bourdieu drøftet og å se på dette med Bronfenbrenners modell som systemet rundt samhandlingene.

Resultater og funn: Det kommer frem at de enslige forsørgerne er fornøyd med det sosiale livet sammen med barndomsvenner, andre enslige forsørgere som er i samme situasjon og deres egen mor. Samtidig som det kommer frem at de ofte føler seg marginalisert og stigmatisert i forhold til andre voksne i sammenkomster på barnas mikrosystem. De opplever at de lever i fattigdommens sosiale dimensjon med at de har redusert tilgang til ressurser og aktiviteter som de ser at en vanlig i samfunnet, og dette er med å prege deres sosiale liv.

Innholdsfortegnelse

1.0 Innledning	7
1.1 Introduksjon til tema.....	7
1.2 Bakgrunn for valget.....	10
1.3 Hensikt med studien	12
1.4 Problemstillingen	12
1.5 Definisjoner av begreper i studiet.....	14
1.5 Tidligere forskning.....	15
1.6 Oppgavens oppbygging.....	17
1.7 Oppgavens avgrensing	18
2.0 Teori	20
2.1 George Herbert Mead: Symbolsk interaksjonisme	20
2.2 Pierre Bourdieu sin habitus og kapitalbegrepene.....	23
2.3 Bronfenbrenners sosialøkologiske utviklingsmodell.....	25
3.0 Metode.....	28
3.1 Kvalitativ metode	28
3.1.1. Fenomenologi	29
3.2 Rekruttering og utvalg.....	30
3.3 Datainnsamling	32
3.3.1. Gjennomføring av intervjuene	33
3.3.2. Transkripsjonen.....	34
3.4 Analyse og tolkning	35
3.5 Forskningsetiske prinsipper	36
3.6 Gyldighet og pålitelighet	37
3.6.1 Gyldighet	37
3.6.2 Pålitelighet	38
3.7. Min rolle som forsker.....	38
4.0 Funn og resultater	40
4.1 Kjenne hvor skoen trykker	42
4.1.1. Barndomsvenner.....	42
4.1.2 "Like barn leker best"	43
4.1.3 Mor som viktigste støttespiller	45
4.2 Liten egentid	46
4.2.1 Å være mer enn en mamma	46

4.2.2 Ensomheten	47
4.3 "Er det fortsatt gjenger?"	49
4.3.1 Å stå på sidelinjen	49
4.3.2 Det er så lite som skal til	51
4.3.3 Stigmatisering.....	52
4.4 Fattigdommens sosiale dimensjon	53
4.4.1 Drømmen om å eie	53
4.4.2 Å tenke ut av boksen.....	54
4.4.4 "Barnevakten er syk"	56
5.0 Drøfting	57
5.1 Kjenner hvor skoen trykker	57
5.1.1 Barndomsvenner	58
5.1.2 "Like barn leker best"	61
5.1.3 Mor som viktigste støttespiller	66
5.2 Liten egentid	66
5.2.1 Å være mer enn en mamma	67
5.2.2 Ensomheten	68
5.3 "Er det fortsatt gjenger?"	71
5.3.1 Å stå på sidelinjen	71
5.3.2 Det er så lite som skal til	77
5.3.3 Stigmatisering.....	79
5.4 Fattigdommens sosiale dimensjon	81
5.4.1 Boligdrømmen.....	82
5.4.2 Å tenke ut av boksen.....	84
5.4.3 "Barnevakten er syk"	87
5.5 Oppsummering av funnene	90
6.0 Avslutning.....	91
Litteraturliste:	93
Vedlegg 1.....	99
Vedlegg 2.....	101
Vedlegg 3:.....	102
Vedlegg 4:.....	103

1.0 Innledning

I dette kapitlet vil jeg gi en introduksjon til valgt tema som ligger til grunn for masteroppgaven. Jeg vil fortelle litt om bakgrunnen og hensikten med studien. Videre vil problemstillingen og forskningsspørsmålene komme til uttrykk i dette kapitlet. Dette kapitlet vil også ta for seg ulike sentrale definisjoner som er sentrale for oppgave, samt litt om tidligere forskning på området og til sist vil jeg skrive litt om oppgavens oppbygning og oppgavens avgrensning.

1.1 Introduksjon til tema

Denne masteroppgaven handler om enslig forsørgere sitt sosiale liv og opplevelsen av deres sosiale liv i forhold til at de ofte er en upriviligert økonomisk gruppe i samfunnet. Jeg vil her presentere hvorfor dette er et sentralt tema i dagens samfunn. Som følge av at forebygging og bekjempelse av fattigdom er en viktig del av Norges velferdspolitik, kan det være aktuelt å se hvordan det sosiale livet kan bli påvirket av samfunnets forventninger og holdninger når en ikke har de samme økonomiske mulighetene som gjennomsnittspersonen har. I 2002 kom regjeringen ut med «tiltaksplan mot fattigdom» hvor de satte ekstra fokus på vanskeligstilte familier og mente at disse skulle prioriteres (St.meld. nr 6 (2002-2003)). Kvinner er overrepresentert i forhold til hvem som er enslig forsørgere i Norge (Rusten, 2013). Som følge av at det er flere kvinner som er enslig forsørgere, er de også ekstra utsatt for lavinntekt som følge av at de ofte har mindre tilknytning til arbeidsmarkedet enn andre kvinner generelt i Norge og de har ofte lavere utdanning også (Bjørnstad, 2009). I forhold til mange andre europeiske land, har Norge en liten andel fattige sammenlignet med disse landene (Sandvik, 2015). Samtidig oppleves vanskelig for de som har lavinntekt i Norge, noe som kan sees i sammenheng med hva Backe- Hansen skriver om fattige i barn i Norge. Backe – Hansen (2004: 31) skriver følgende om fattige barn i Norge:

”Å være et fattig barn i Norge handler derfor om å mangle det vanlige barn har”.

Det samme gjelder for voksne, at fattigdom kan være å mangle det som andre har større mulighet til å oppnå som følge av større økonomiske ressurser. Man kan oppleve å være fattig, dersom man føler at man ikke har samme tilgang til det som er "normalt".

Suseg (2008) viser til at foreldrene skjerner barna mest mulig fra den dårlige økonomien ved å nedprioritere sine egne behov og at på den måten merker ikke barna den dårlige økonomien på samme måte som foreldrene gjør. Ved å prioritere regninger, mat og barn, i denne rekkefølgen, er det lite rom for deres egne behov i form av blant annet fornying av klær, opplevelser og annet de hadde ønsket seg (ibid).

Fattigdommen i velstående land, kalles *relativ fattigdom*. For å komme frem til hva det enkelte sitt lands fattigdomsgrense er brukes enten OECD skala som er 50 % av medianinntekt, eller EU – skala som er 60 % av medianinntekt. Medianinntekt kommer man frem til ved å dele alle ulike typer husholdninger i tallrekker, fra lav til høy inntekt. Summen som er i midten er *medianinntekt*, det er altså ikke gjennomsnittets inntekt, men hva som er i midten i forhold til både de laveste og høyeste inntekten (Claussen, 2014, Hjelmtveit, 2008).

Statisk sentralbyrå viser til de ulike medianinntektene fra 2013 for ulike husholdningsgrupper i landet. Medianinntekten for par med barn i alderen 7-17 år lå på 803 500 kr, mens for enslig forsørger med barn alderen 0 -17 år lå den på 381 200 kr (Statistisk sentralbyrå, (SSB) 2014). Man kan da regne seg til at de som ligger på 190 600 kr (50 % av median) eller på 228 720 (60 % av medianinntekten) kan regnes som fattige i Norge. Samtidig som en ser at sammenlignet med par med barn, ligger enslig forsørgere godt under i forhold til medianinntekten de har. Noe som kan være med å føre til at de føler seg fattige sammenlignet med andre familier, selv om de inntektsmessig muligens har mer enn hva fattigdomsgrensen tilsier, kan opplevelsen være at de er fattige gjennom begrepet *fattigdommens sosiale dimensjon*.

I forhold til studien er det ikke fattigdomsgrensen det som er mest relevant, fordi jeg har valgt å bruke definisjonen til den britiske forskeren Peter Townsend, som Anne Skevik Grødem (2008: 231) viser til:

"Poverty (...) is the lack of resources necessary to permit participation in the activities, customs and diets commonly approved by society".

Denne definisjonen tar utgangspunkt i at når man har redusert og mindre tilgangen til ressurser som er av nødvendige art og deltakelse i aktiviteter som er vanlig i det samfunnet man bor i, kan man betraktes som *fattig på den sosiale dimensjon* (ibid).

Jeg ønsket å undersøke om mindre økonomisk ressurser hadde betydninger for enslig forsørgere sin sosiale deltakelse, om økonomisk fattigdom førte til redusert sosial samhandling med andre voksne og hvordan denne gruppen opplever sitt eget sosiale liv. Dette ønsket jeg undersøke med å bruke tre ulike teoretiske perspektiver. De teoretiske perspektivene jeg valgte var George Mead og symbolsk interaksjonisme for å se hvilke betydning samhandlingen med andre mennesker har får sin egen selvoppfattelse. Videre valgte jeg habitus og kapitalbegrepene til Pierre Bourdieu fordi disse kunne være med å belyse hvordan klasse og besittelse av kapital spilte inn i forhold til den sosiale opplevelsen til de enslige forsørgere som deltok i studien. Til sist valgte jeg Urie Bronfenbrenner og hans sosialøkologiske utviklingssystem, for å se på rammene og strukturen rundt den sosiale samhandlingen jeg ønsket å undersøke.

Jeg ønsket å se på hvilke måte økonomien spilte inn på det sosiale livet til enslig forsørgere. Om det var noen sammenheng mellom deres livssituasjon og eventuell marginalisering i samfunnet i møte med andre mennesker som er i annen livssituasjon enn den de var i? Eller om de opplevde å være en inkludert gruppe i sosiale fellesskap med andre mennesker. Jeg ville se om deres økonomi noen betydning for opplevelsen de hadde om sitt sosiale liv? Dette var tanker jeg hadde i forkant av studien, som jeg ønsket å benytte meg av i undersøkelsen.

1.2 Bakgrunn for valget

De siste 30 årene har det blitt betraktelig flere enslige forsørgere i Norge. Tall fra aleneforeldreforeningen viser at antall enslige forsørgere uten ny samboer har økt fra 54 272 i 1980 til 124 510 i 2013 (Rusten, 2013). Det er en økning på over 100 %, noe som viser at denne familiegruppen har økt betraktelig de siste årene. Enslige forsørgere kommer frem som en av hovedgruppen med lav inntekt i levekårsundersøkelse fra 2013, "*økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper*" (Kaur, 2013). Barn som bor hos enslig mor eller enslig far, har 3 ganger så stor sjanse for å oppleve dårlig økonomi enn barn som bor hos begge foreldre (ibid).

Som følge av at enslig forsørgere ofte har mindre tilknytning til arbeidslivet, lavere utdanning og en annen inntekt enn flere andre grupper i samfunnet (Bjørnstad, 2009) er det mange av dem som opplever å være fattige i forhold til den sosiale dimensjon. Selv om de i utgangspunktet har en grei inntekt, vil de likevel sammenlignet med to voksenpersoner i en husholdning, ha mindre enn hva som er standarden i samfunnet. Ressursene enslige forsørgere har er ofte under hva gjennomsnittsindividet eller gjennomsnittsfamilien har muligheter til å benytte seg av, og på den måten blir de utelukket fra vanlige vaner og aktiviteter, noe som kan føre til marginalisering fra det vanlig samfunnslivet (Claussen, 2014).

I Rogaland bor 8 av 10 barn med begge foreldrene sine (Statistisk sentralbyrå (SSB), 2014). Rogaland er fylket i landet som har hatt høyest inntektsvekst de siste årene, og har høyest medianinntekt, sammen med Akershus (Statistisk sentralbyrå, SSB, 2013). Samtidig som flere opplever fattigdommens sosiale dimensjon i dette distriktet. Det kommer frem i Stavanger Aftenblad (Ueland, 2015) at det er 2067 barn som lever i lavinntektsfamilier i Stavanger området. Det kommer ikke frem hvilke familiegruppe disse tilhører, men det er naturlig å tenke at flere av disse er barn av enslig forsørgere. Stavanger kommune har som følge av fattigdomsbekjempelsen, utarbeidet en tiltaksplan mot barnefattigdom som nylig ble enstemmet vedtatt i både leve – og oppvekststyret i kommunen (ibid). På samme tid som kommunen har vedtatt tiltak for å bekjempe barnefattigdom, har Stavanger kommune tatt vekk muligheten for å søke friplass i barnehager (Stavanger kommune, 2015) og regjeringen har foreslått å øke

maksprisen (Regjeringen, 2014) noe kommunene har gjort. Noe som fører til en litt vanskeligere økonomisk situasjon for de som allerede har det stramt økonomisk. Fattigdommens sosiale dimensjonen kommer ofte frem i media, spesielt rundt ferier og høytider, da enslige forsørgere forteller at de ikke har midler til å gi barna det de ønsker av aktiviteter, presanger og opplevelser. Det viser seg at for enslige er det utfordrende å gi barna det som er normalt for andre i område de bor i. Fokuset er som regel rettet mot barna til de enslige forsørgere, og hvordan foreldre skjerner barna fra hverdagens utfordringer, men det er lite fokus rettet mot de enslige forsørgerne og hvordan de opplever situasjonen når de skal tenke på sine egne behov og ønsker. Det er noe jeg ønsker å belyse i studien.

I Norge er det mange som viser at de har god økonomi gjennom mulighetene de har til reiser, shopping og kulturopplevelser, samfunnet bærer preg av velstanden som har økt de siste 50 årene. En kan for eksempel se det gjennom at det har vært en økning de siste 50 årene hvor mye av husholdningsinntekten som går til varer og tjenester knyttet til fritidsaktiviteter, denne økningen har vært fra 6 – 12 % av gjennomsnittshusholdningen (Mørk, 2008). Mens en tidligere brukte meste parten av inntekten sin på å dekke primære behov som mat, bolig og klær (ibid), er det annerledes i dag, hvor mye av inntekten går til å dekke sosiale og materielle goder i form av fritidsaktiviteter. Noe som kommer til uttrykk gjennom forventninger og levemåte i dagens samfunn.

Fattigdomsbekjempelsen kom tilbake på dagsorden i 2001. Som følge av dette kom Stortingsmeldingen "*tiltaksplan mot fattigdom*" (St.meld nr 6, (2002-2003)) der det står skrevet "*det er spesielt uakseptabelt at barn lever i fattigdom. Vanskeligstilte barnefamilier er en prioritert målgruppe i den samlede innsatsen for å bekjempe fattigdom*" (ibid: 6). Dårlig økonomi gjør at flere opplever at de avstår fra sosial deltakelse. Det ble ikke definert så mange konkrete tiltak i forhold til sosial inkludering i Stortingsmeldingen, men det kom frem at styrking av frivillige organisasjoner var et sentralt fokus. Det er flere kommuner og frivillige organisasjoner som tilbyr aktiviteter til redusert pris for barn i lavinntektsfamilier, også Stavanger kommune tilbyr det (Ueland, 2015), men det sier lite om hvordan det er for voksne i forhold til det sosiale å leve på en inntekt.

På bakgrunn av at fattigdomsbekjempelse er på dagsorden, at enslige forsørgere er en økende familiegruppe i samfunnet og at det viser seg at denne gruppen har større økonomiske utfordringer enn gjennomsnittsfamilien. Ønsker jeg å belyse dette tema ytterligere, ved å se på hvordan det sosiale livet til enslig forsørgere blir påvirket av fattigdommens sosiale dimensjon gjennom et foreldreperspektiv.

1.3 Hensikt med studien

Med utgangspunkt i fattigdomsdefinisjonen til Peter Townsend, (Grødem, 2008), ønsker jeg å belyse dette tema ytterligere, med å bruke det i forhold til enslige forsørgere og hvordan de opplever sitt sosiale liv. Det finnes forskning hvor fokuset er rettet mot barnefattigdom og hvordan de blir skjermet fra foreldrene (Suseg, 2008), men jeg finner mindre om foreldrene. Noe som har gjort meg interessert i tema og nysgjerrig på hvordan det oppleves for foreldrene som skjermer barna og hvilke innvirkning denne skjermingen og prioriteringen påvirkes deres sosiale liv.

Hensikten og formålet blir dermed å få økt kunnskap og forståelse om utfordringene og erfaringer knyttet til hvordan fattigdommens sosiale dimensjon kan være med å påvirke det sosiale livet til enslig forsørgere. Gjennom mer kunnskap om dette vil jeg lære mer om hvor de eventuelle utfordringene og styrkene på det sosiale området er, noe som er sentralt i forhold til sosialt arbeid.

Innen sosialt arbeid vil man treffe på barn og familier, herunder enslige forsørgere. Som sosial arbeider vil det være sentralt med mer kunnskap om hvordan fattigdommens sosiale dimensjon oppleves og hvordan det sosiale livet påvirkes på dette området. Det gir nyttig forkunnskap i møte med mennesker man vil treffe i arbeidet.

1.4 Problemstillingen

Som sagt er enslige forsørgere er en økende gruppe som er ekstra utsatt for lavinntekt (Rusten, 2013; Kaur, 2013). De skjermer barna best mulig fra de økonomiske utfordringene ved å nedprioritere egne behov av materiell art, benytte seg av "second hand"- varer, støtte fra frivillige organisasjoner og nettverk og flere mottar

offentlig støtte til aktiviteter for barna (Thorød, 2006, Suseg, 2008). Med denne bakgrunnsinformasjonen gir det antagelser at skjermingen foreldrene gjør, påvirker deres egen sosiale deltakelse fordi sosiale aktiviteter koster ofte penger. Aktiviteter som kulturopplevelser, kafè og lignende, koster penger. Det vil derfor være interessant å se på hvordan enslige forsørgere opplever sitt sosiale liv. Om det er noen sammenheng mellom å være en økonomisk upriviligert gruppe og deres sosiale liv.

Jeg ønsker i studien å fokusere på de enslige forsørgerne og deres opplevelse av deres sosiale liv. Som følge av tidligere forskning som viser at de skjerner barna best mulig gjennom å nedprioritere seg selv og sine behov (Thorød, 2006), er jeg nysgjerrig på hvordan det er for dem på det sosiale området. Med det sosiale området tenker jeg i hovedsak på sosial deltakelse med andre voksne, og jeg har valgt å konsentrere meg om fritiden deres og ikke hvordan det oppleves på skole eller jobb. Jeg er nysgjerrig om de opplever å være en marginalisert eller inkludert gruppe i møte med andre foreldre de møter gjennom for eksempel barnehage og skole. Og hvem deres sosiale nettverk består av. Om hvordan økonomien påvirker deres sosiale liv. Dette er spørsmål jeg ønsker at skal bli belyst gjennom tema om den sosiale dimensjon av fattigdom og problemstillingen som retter seg mot enslige forsørgere sin opplevelse av deres sosiale situasjon.

Hovedproblemstillingen min blir følgende:

Hvordan opplever enslige forsørgere sitt sosiale liv?

Videre vil forskningsspørsmålene være:

- Påvirker deres økonomi deres sosiale deltakelse og på hvilken måte?
- Opplever de å være en inkludert eller en marginalisert gruppe?
- I hvilke sammenheng oppleves de som inkludert eller marginalisert?

Gjennom å studere problemstillingen "*hvordan opplever enslige forsørgere sitt sosiale liv?*" ønsket jeg å belyse enslige forsørgere sin sosiale plass i samfunnet og få mer kunnskap fra deres subjektive ståsted om deres situasjon og opplevelse.

1.5 Definisjoner av begreper i studiet

Studien min handler om enslig forsørger i Rogaland og deres opplevelse av det sosiale livet deres. Jeg har valgt å ta utgangspunkt til en som har rett på utvidet barnetrygd som enslig forsørger etter NAV sine bestemmelser. Nav har definert denne rettigheten på følgende måte: *"Enslig forsørger bor sammen med barnet eller barna sine, er ugift (separert, skilt eller enke/enkemann), bor ikke sammen med den andre av barnets foreldre og har ikke hatt ett stabilt samboerforhold uten felles barn i 12 måneder"* (Nav, 2015).

Denne bestemmelsen valgte jeg fordi, de som har rett på utvidet barnetrygd, har også rett på særfradrag på skatten fordi de bor alene med barn (Skatteetaten, 2015). Noe som tilsier at de er alene med den daglige omsorgen for barna sine.

For å finne ut hvordan enslige forsørger opplevde sitt sosiale liv, handlet noen av spørsmålene om respondentenes sosiale nettverk. Et par av dem ville ha tydeligere forklaring i hva jeg la i begrepet sosialt nettverk, jeg valgte da å forklare det gjennom utgangspunkt i definisjonen til A. Finset som Fyrland (1994: 24) siterer på følgende måte: *"Et sosialt nettverk består av uformelle relasjoner mellom mennesker som samhandler mer eller mindre regelmessig med hverandre"*.

Sosialt nettverk kan bestå av venner, familie, naboer, kollegaer og andre en møter regelmessig og som en har en sosial relasjon til. Det vil oppstå individuelle forskjeller i hva en legger i begrepet, fordi noen er opptatt av det sosiale nettverket skal bestå i stor grad av gode relasjoner, mens andre er mer opptatt av at det skal være en regelmessighet i kontakten.

Et annet begrep som er verdt å ta med her, er inkludering. Med inkludering menes om respondentene opplever at de får innpass og føler tilhørighet i sosiale grupper. Det var vanskelig å finne en god definisjon på dette, derfor valgte jeg å bruke et fra en ordbok med søkeordet include. Gjennom å bruke dette begrepet ble det definert som følgende:

"To have (someone or something) as part of a group or total: to contain (someone or something) in a group or as a part of something. To make (someone or something) a part of something" (Merriam-Webster, 2015).

Et annet sentralt ord, er *marginalisering* som vil si at det er vanskelig for vedkommende å finne seg til rette i "det normale samfunnet", at de opplever å være litt på utkanten av samfunnslivet enten på det sosiale plan, arbeidslivet eller andre sentrale områder (Jacobsen med flere, 2008). I følge Mathiesen (2008: 167) handler marginalisering om *"falle utenfor eller havne i periferien med hensyn til viktige aktiviteter eller arenaer, (...) befinne seg i flytende prosesser mellom integrasjon og ekskludering, der enkeltpersoner eller grupper blir dratt mot samfunnets ytterkanter eller grenser"*.

I forhold til studien min er det marginalisering på det sosiale området med andre voksen personer som er det mest sentrale. Jeg ønsket å se om de enslige forsørgerne synes det er utfordrende å få sosialt innpass med andre foreldre de møter i sosiale sammenkomster, om de opplever at de står litt på sidelinjen og er mer som en tilskuer av den sosiale samhandlingen eller om de opplever å være en deltaker på lik linje som de andre som de møter i sosiale situasjoner.

Ordet *stigmatisering* er også sentralt å ta med. Jeg har valgt å ta definisjonen Vassenden, Lie og Skoland (2012: 16-17) har gitt, for den forklarer det godt, men enkelt. Stigmatisering kommer fra ordet stigma. Stigma *"betegner situasjonen til et individ som er diskvalifisert fra full sosial aksept. Det viser til sosial informasjon om trekk ved en person som kan diskreditere en i andres øyne, og som har betydning for sosial identitet"*.

1.5 Tidligere forskning

Det kommer frem i levekårsundersøkelse som er publisert i Statistisk sentralbyrå, *økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper* (Kaur, 2013), at det har vært en kraftig økning av lav inntekt for enslige forsørgere de siste 30 årene. Undersøkelsen sier lite om den sosiale dimensjon av fattigdom, men det er andre relevante opplysninger som kommer frem som jeg ønsker å belyse. Det som kommer frem i undersøkelsen er at 22

% av enslige forsørgere opplever økonomiske utfordringer med å få "endene til å møtes". Enslige forsørgere og barnefamilier med lav inntekt opplever inntekten som mer tyngende enn andre husholdningsgrupper med lav inntekt. Det blir også belyst at 1 av 5 ikke har råd til en ukes ferie, 7 % har ikke råd til å spise kjøtt eller fisk annenhver dag og 2 % av enslige forsørgere har utfordringer med å holde boligen passe varm (ibid).

NOVA- forsker Elisabeth Backe – Hansen (2004) viser til at enslig forsørgere er en familiegruppe som er ekstra utsatt for lavinntekt, samtidig påpeker hun at Norge og resten av Skandinavia er steder som gir barn flest gode oppvekstvilkår, og det er lite forskjell på barnas trivsel og antall venner, uavhengig av om de kommer fra en lav inntektsfamilie eller ei. Selv om funnene ikke tilsier at lavinntekt har negative konsekvenser på det sosiale området for barna, står det at som følge av at kultur og fritidsaktiviteter koster penger, vil det å ha mindre å rutte med økonomisk ha sosiale konsekvenser for enkelte mennesker (ibid). Mørk (2008) viser til at mye av inntekten en husholdning har, går i dag til kultur og fritidsaktiviteter i forhold til tidligere da mesteparten av inntekten gikk til å dekke mer primære behov som blant annet mat, klær og sko.

En annen NOVA –forsker, Anne Brita Thorød (2006) viser til hvordan lavinntektsfamilien opplever sin situasjon i Norge. Hun skriver at nesten halvparten av lavinntektsfamilier er med enslig forsørgere. Det kommer også frem i funnene hennes at barna blir skjermet fra de økonomiske vanskelighetene i familien står i, foreldrene ønsker ikke at økonomien skal være synlig utad og forsøker å dempe de negative innvirkningene fattigdommen har med å nedprioritere sine egne behov, i forhold til helse (blant annet i form av tannlegebesøk) og aktiviteter som koster penger. Som følge av skjermingen kommer det frem at den lave inntekten oppleves vanskeligere for foreldrene enn den gjør for barna. Thorød (2006) sine funn viser som Backe-Hansen (2004) at barnas trivsel og antall venner ikke er avhengig av familiens økonomi, men Thorød (2006) skriver at noen konsekvenser for barna er at de blant annet deltar på færre organiserte fritidsaktiviteter og sjeldnere har venner med seg hjem, noen barn opplever også sosial ekskludering fordi "*pengene som er nøkkel til å sikre sosial deltakelse mangler*" (ibid: 18).

Jeg ønsker også å vise til to tidligere masteroppgaver, der den ene har hatt en studie om fattige barnefamilier og den andre har hatt en studie med fokus kun på enslige forsørgere. I studiet til Helle Suseg (2008) kom det frem at siden familier ikke har råd til å prioritere ferier eller andre dyre aktiviteter, spiller tilbudene frivillige organisasjoner har stort inn i livene deres. Gjennom frivillig organisasjoner kan fattige familier få dekket grunnleggende behov som mat og klær, men også få mulighet til å delta på sosiale aktiviteter. Det kommer frem i studiet at noen familier opplever marginalisering. Dette opplever de fordi de ikke har samme mulighet til å delta på kostbare aktiviteter som kino og byturer som de som de omgås har mulighet til å benytte seg av. Samtidig som det i enkelte familier var nytt for barna at de hadde dårlig økonomi, noe som viser at voksne nedprioriter sine behov og kun gir seg selv det absolutt nødvendige, for at barna ikke skal oppleve fattigdommen de lever i (ibid).

I studien om enslige forsørgere, kommer det frem at dersom omsorgspersonene er sosiale og har ett godt nettverk, er det større sannsynlighet at barna deltar på sosial aktiviteter (Rist, 2011). I begge masterstudiene kommer det frem at foreldre skjerner barna gjennom å nedprioritere sine egne behov og at de bruker nettverk og frivillige organisasjoner til å få dekket grunnleggende behov og opplevelser (Suseg, 2008, Rist, 2011).

Som følge av den tidligere forskningen ønsker jeg å flette både enslig forsørgere og fattigdom sammen, for på den måten finne ut om fattigdommens sosiale dimensjon og *hvordan opplever enslig forsørgere sitt sosiale liv?!*

1.6 Oppgavens oppbygging

I kapittel 2.0 vil jeg vise til hvilke teoretisk bakgrunn jeg har brukt i studien. Jeg har valgt å bruke tre ulike teoretiske utgangspunkt for å belyse tema ytterligere. Den første er George Herbert Mead og symbolsk interaksjon, den andre er Pierre Bourdieu med begrepene habitus og kapital, mens det siste er Urie Bronfenbrenners sosialøkologisk utviklingssystem.

Videre i kapittel 3.0 gjør jeg rede for valg av den metodiske tilnærmingen jeg har brukt i studien og jeg beskriver fremgangsmåte som er brukt underveis i undersøkelsen og oppgaven.

Kapittel 4.0 tar for seg funnene og resultatene undersøkelsen har gitt. Den tar for seg de ulike funnene som kom frem etter intervju med syv ulike respondenter.

Drøftingen av resultatene opp mot relevant litteratur og teori blir tatt i kapittel 5.0. Dette er det største kapittelet i oppgaven, fordi det er her funnene blir diskutert med hjelp av de teoretiske utgangspunktene for å få tak i ytterligere synspunkter, tanker og opplevelsene til respondentene.

Til slutt kommer kapittel 6.0 som er avslutning av oppgaven, med litt oppsummering, konkluderende kommentarer, samt tanker om eventuelt ny forskning innenfor området.

1.7 Oppgavens avgrensning

Tema for oppgaven er fattigdommens sosiale dimensjon og enslige forsørgere. Den tar for seg enslige forsørgere sin subjektive opplevelse av å være enslig forsørger i Rogaland. Det har bare kvinner som er enslige forsørgere som har deltatt i studien. Kvinner er som tidligere nevnt overrepresentert som enslig forsørger (Rusten, 2013). Som følge av at det er kun enslige kvinner som har deltatt i studien, gir den en liten føring i enslig kvinner sin opplevelse av deres sosiale og ikke av enslige forsørgere generelt sin opplevelse. Det har også vært syv respondenter i studien, noe som gjør at det er et for lite antall i forhold til å kunne generaliseres til å gjelde hele gruppen enslig forsørgere og deres opplevelse av det sosiale livet.

Fokuset på studien har likevel vært å fange opp enslig forsørger sin opplevelse på det sosiale, samt hvordan deres økonomi kan være med å påvirke på dette området. Jeg kunne valgt å hatt et barneperspektiv i forhold til hvordan det er å vokse opp under fattigdommens sosiale dimensjon, men jeg har heller valgt å ha et foreldreperspektiv fordi jeg er nysgjerrig på deres opplevelse sett ut fra et forsørgerperspektiv og

Kandidatnummer: 6233

voksenblikk. I studien har jeg vært interessert i å høre hvilke erfaringer de voksne har om sitt eget sosiale liv, om de opplever fattigdommens sosiale dimensjon eller ei.

2.0 Teori

I dette kapitlet ønsker jeg å vise til de teoretiske teoriene som er bakgrunnen for undersøkelsen. Jeg har valgt tre ulike teorier som utgangspunkt. Dette har jeg valgt fordi med hjelp av disse ulike teoriene kan jeg se på hvordan enslig forsørgere opplever sitt sosiale liv, mer helhetlig. En av teoriene er fra George Herbert Mead som for mange blir sett på som opphavsmannen til symbolsk interaksjonisme. Symbolsk interaksjonisme har jeg valgt å ta med for å se hvordan den sosiale virkeligheten blir forstått gjennom å lese hverandre og seg selv. Noe som er sentralt i forhold til å forstå hvordan respondentene opplever sitt eget sosiale liv i forhold til andre mennesker, både i samme situasjon og de som lever i annen livssituasjon. Videre har jeg valgt Pierre Bourdieu sin teori om habitus og personlig kapital, som viser betydningen det har for individene å være i besittelse av ulik kapital, samt hvordan habitusen er med å vise hvilke tilhørighet og klasse individene tilhører i samfunnet. Dette er med å belyse hvordan den økonomiske situasjonen og kapitalbesittelse er med å påvirke hvordan respondentene opplever fattigdommens sosiale dimensjon. Til sist har jeg også tatt med Urie Bronfenbrenners sosialøkologiske utviklingsmodell som forteller om de ulike systemene nettverket og samfunnet består av. Modellen forteller hvordan miljø og mennesker er med å påvirke hverandre. Denne har jeg valgt å ta med for å danne et helhetsbilde av individenes sosiale liv, med et ønske om å se hvor styrkene og utfordringene eventuelt ligger for denne gruppen.

2.1 George Herbert Mead: Symbolsk interaksjonisme

Begrepet symbolsk interaksjonisme og George Herbert Mead (1863-1931) går for mange hånd i hånd. I forhold til studien er det sentralt å se på teori som omhandler den sosiale relasjonen, det var ønskelig å se på betydningen symbolikken en sender og mottar i samhandling med andre mennesker påvirker det sosiale livet.

I følge Hutchinson & Oltedal (2006: 71) ser man på symbolsk interaksjonisme som *"eit perspektiv som fokuserer på interaksjonen mellom individ og samfunn meir enn personen i seg sjølv eller samfunnet som seg sjølv"*. De skriver også at mennesket er den som avgjør hva som er godtatt sosialt og man kan bruke symbolsk interaksjonisme for å

se på faktorer om blant annet identitetsutvikling, sosialisering og avvik. Symbolsk interaksjonisme i sosiologi bli betegnet som når mennesker handler mot et formål og at handlingen blir meningsfull og formet gjennom sosiale relasjoner preget av ulike symbol. Språket er et sterkt symbol i symbolsk interaksjonisme. Interaksjon blir av Repstad (2007) oversatt til samhandling. Gjennom samhandlingen med andre mennesker, oppstår identitet og selvforståelse, uttrykker han videre.

I forhold til det å bruke en fenomenologisk tilnærming, valgte jeg å bruke Mead som var opptatt av det nåværende (Bråten, 1989). Mead blir også sett på som en sentral teoretiker i forhold til symbolsk interaksjonisme (Levin & Trost, 2005; Repstad, 2007). Det er i det nåværende at interaksjonen foregår og gjennom den respondentene har delt sine erfaringer angående sitt sosiale liv. En kan se på hva Mead sa i forhold til sosial handling, som Vaage (1989: 81) har oversatt på følgende måte: *"Den sosiale handlinga blir ikkje forklart ved hjelp av stimulus pluss respons: den må takas som eit dynamisk heile – som noko prosessuelt – der ingen av delene kan sjåast på eller bli forstått i kraft av seg sjølv – ein kompleks organisk prosess som rommar kvar individuell stimulus og respons"*.

Mead (2005) mente at mennesket handler i forhold til både omgivelsene og seg selv, og at i sosial handling er en avhengig av minst to personer som blir oppmerksomme på hverandre og stimuli for hverandre i kommunikasjon og interaksjon. Gjennom gester, skjer det som Mead kalte interaksjonen.

"Når et individ, inden for rammen af en given social handling eller situation, ved hjælp af en gestus viser et andet individ, hvad dette andet individ skal gjøre, vil det første individ være bevidst om den mening, der knytter sig til hans egen gestus – eller betydningen af hans gestus fremtræer i hans oplevelse – i den udstrækning han overtager det andet individs attitude til den pågældende gestus og udviser tilbøjelighed til implicit at besvare denne attitude på en måde, som svarer til måden, hvorpå det andet individ har besvaret den eksplicit" (Mead 2005: 79).

Gesten blir til et signifikante symbol gjennom evnen individene har til å være den andre samtidig som en er seg selv, og symbolet går fra den ene til den andre (Vaage, 1989). Det vil si med andre ord at når gesten får samme betydning for de ulike aktørene blir det

til et signifikant symbol man handler etter. Språket og stemmen blir sett på som et av de vanligste symbolene som blir brukt. Symbolene som blir brukt i samhandling, gjør at vi forstår atferden til hverandre og oss selv, og det er gjennom denne måten en skaper Selvet (Mead, 2005; Levin & Trost, 2005).

Selvet er avhengig av et fellesskap, enten for å identifisere seg eller for å heve seg i, ifølge Mead (2005). Selvet består av to deler, «meg'et» og «jeg'et». Den sosiale delen av oss er i «meg'et», den viser hvordan vi oppfatter oss selv gjennom å se oss selv utenifra, mens «jeg'et» kan ses på som individets svar på andres oppfatninger av atferd og meninger, og er mer spontan og kreativ enn «meg'et». En kan si at «meg'et» har mer sosial kontroll fordi den delen av Selvet klarer å regulerer seg, mens «jeg'et» er spontant og mer uforutsigbart (Vaage, 1989). Likevel er det viktig å påpeke at både «meg'et» og «jeg'et» kommer fra samme sosiale prosess og de må sees sammen for å skape en helhetlig bilde (ibid). En kan på en måte se på forholdet mellom dem som et forhold mellom personen og speilbilde til personen (Levin & Trost, 2005; Jacobsen et al, 2008). Selvet var en forutsetning for at samfunnet skulle utvikle seg, mente Mead (2005), fordi samfunnet eksisterer kun i et fellesskap som gir respons og forandringer skjer gjennom erfaringene til individidene. Mennesket lærer hvem de er gjennom kommunikasjon med andre med at de andre "forteller" dem hvem de er. Tilbakemeldingene man får gjennom blant annet kroppsspråk, viser hvordan andre oppfatter oss, og det er gjennom denne speilingen, en danner sin egen selvoppfattelse. Gjennom å ta andres roller, lærer mennesket hvordan og hvem en selv er, en speiler seg gjennom andres perspektiver slik at en ser selv slik andre ser en (Jacobsen, Juul, Lauren & Rasborg, 2008). Selvet er ikke medfødt, men blir utviklet gjennom sosiale handlinger. En må være sosial for kunne lære, en blir ikke sosial gjennom læring (Vaage, 1989). Lek og læring er sentrale områder for Selvets utvikling, og Mead "*la vekt på hvordan selvet dannes ved at en lærer å se seg selv med andres øyne*" (Repstad, 2007: 111). Gjennom å ta den andres rolle i lek, utvikles Selvet. Som Mead (2005) uttrykte er det gjennom en sosial prosess at Selvet blir dannet, og mennesket bruker de ulike sosiale situasjonene de i til å identifisere seg selv. En kan skille mellom to områder Selvet påvirkes av. Det er *den generaliserte andre* som en kan forklare lett som den holdningene som finnes i samfunnet en omgås (Mead, 2005) og *den signifikante andre* som er rollemodellen en ser opp til og strekker seg mot (Levin & Trost, 2005).

Kommunikasjon er sentralt i Meads teori. Det blir sett på som det viktigste symbolet som blir brukt i samhandlinger (Mead, 2005). Det er når en kommuniserer med andre og tar deres perspektiv for å regulere sine egne handlinger at en blir sosialisert i samfunnet, skriver Bråten (1989), som viser til at for at en kommunikasjon skal være vellykket må det være en vellykket perspektivtaking også, på den måten kan en ta del i hverandres livsverden og forså seg selv og andre best mulig.

Å kommunisere med seg selv, er ifølge Hutchinson & Oltedal (2006: 72) også en sentral del av Mead sin sosialiseringsteori. Ved at man gjennom å ha samtale med seg selv "*fangar opp, fokuserer på og stoppar opp for, tolkar og nyskaper*" man det en mottar av symboler, før det blir sendt videre i den sosiale samhandlingen man er en del av. Det er gjennom å kommunisere med andre og seg selv at mennesker finner ut hvem de er. En kan si at gjennom å lese hvordan andre ser på en blir selvoppfattelsen dannet.

2.2 Pierre Bourdieu sin habitus og kapitalbegrepene

Jeg vil nå presenterer en annen teoretiker, som utfyller hvordan selvoppfattelsen blir dannet med å se på det gjennom hva en har av kapital og hvilke klasse en tilhører. Bourdieu sin teori er sentral å ta med i forhold til fattigdommens sosiale dimensjon ved at det kan være med å vise betydningen av å være i besittelse av tilganger andre ønsker i samfunnet. På den måten kan man også tenke seg hvordan det er å etterstrebe noe som kan være vanskelig å oppnå dersom en ikke har tilganger fra tidlig av.

Pierre Bourdieu (1930 – 2002) var en fransk sosiolog som er kjent for arbeidet sitt om habitus og menneskets kapitaler (Store Norske leksikon, 2009). Bourdieu brukte begrepet habitus som en måte å forklare menneskets handlinger på, det kommer gjennom påvirkninger og erfaringer, er både bevisste og ubevisste. Habitus kommer til syne gjennom både kroppslig og verbal væremåte. En kan si at habitus har to sider; den er ansvarlig for måten en systematiserer og lager orden i hodet, samtidig som den ikke er statistisk og endrer seg ut fra hvilke påvirkninger og erfaringer mennesket er i (Jacobsen et al, 2008). Habitus skaper en helhetlig systematikk for sosiale grupper sin væremåte og livsstil (Broady & Palme, 1989). Repstad (2007) mente at klasser i følge, Bourdieu var preget i stor grad av både smak og livsstil. Livsstilen må sees i

sammenheng med ulike områder for eksempel hvor en bor, hvilke smak en har, politisk preferanse og hvor personen ferdes til vanlig, et menneske kan ha flere ulike livsstiler avhengig av hvilke rolle de er i. Og ingen mennesker har lik habitus. Selv de som har samme oppvekst og samme miljø har de fått ulikt sosial stimuli som har vært med å danne deres habitus. Bourdieu kaller det personlige kapitaler. Kapitaler er alt som samfunnsmessig vil bli etterstrebes (Jacobsen et al, 2008). En kan si at de som har kapital er grupper og individer med makt som de klarer å overbevise andre og seg selv om at er verdt å være i besittelse av (Broady & Palme, 1989). Det er tre ulike kapitaler Bourdieu gjorde rede for.

Broady og Palme (1989) og Repstad (2007) viser til Pierre Bourdieu sine ulike kapitalbegreper. Økonomisk kapital omfatter menneskers tilgang til materielle goder, økonomiske verdier og makt. Mens symbolsk kapital viser i hovedsak til hvilke omdømme og innflytelse personen har, og nettverk og kontakter mennesker har i livet sitt. Den siste er kulturell kapital er preget av utdanning og mulighet til kulturell utøvelse. Kulturell kapital skiver Broady og Palme at kun fungerer som kapital dersom den erkjennes (ibid). Det er opp til hvor stor betydning utdanning, idrett og andre kulturelle begivenheter har i miljøet man er i om hvor stor betydning kulturell kapital har. En kan mest sannsynlig si at kulturell kapital har større betydning i vestlige land hvor dette er goder en ser på som en selvfølge, enn andre land hvor dette er en goder de fleste ikke har mulighet til å få tak i.

Det er forskjellig hvor stor kapital en har inn forbi de ulike områdene, noen har lite kapital mens andre har mye. Bourdieu så at det var lettere å tilgang til en høyere posisjon av kapital i ett annet område, dersom en allerede hadde høy kapital i ett av områdene (Jacobsen et al, 2008). Dersom en har høy økonomisk kapital, er det lettere å få ta del i høy kulturell kapital fordi en har mulighet til å ta del i kulturelle begivenheter som ikke er like lett dersom en ikke har økonomisk rom til det. Igjen dersom en har høy kulturell kapital, viser det seg gjennom den symbolske kapitalen med at en muligens har større innflytelse og omdømme enn dersom en ikke hadde tatt en del av de begivenhetene som kulturell kapital kan gi.

Kapitalen kommer til syne gjennom habitusen og levemåten til mennesket. Det kommer til syne ved at en har kunnskap om hvordan den sosiale verden, eller klassen, en

befinner seg i, fungerer og hvordan en skal oppføre seg i den. Væremåten er styrt av både bevisste og ubevisste handlinger. Ved at man gjør det som er fornuftig oppførsel i forhold til klassen man tilhører. Man vet hvilken normer og regler som gjelder, hva en kan spøke med og hva en ikke skal si høyt. Det kan være vanskelig for de som ikke er i samme klasse å forstå hva som er "rett og galt" og selv om de forsøker kan kroppsspråk og gester vise at det ikke er naturlig væremåte for den klassen de prøver å få innpass i (Bourdieu, 1995). Mennesker har en tendens til å klassifisere andre på en måte som vedkommende ikke alltid kan identifisere seg med, og de har en tendens til å klassifisere seg selv på en annen måte enn hvem de faktisk kan identifisere seg med (Jacobsen et al, 2008). Klasser eksisterer i teorien, og enda mer i virkeligheten. De som klassifiserer andre, klassifisere også seg selv (Bourdieu, 1995).

"Hva slags forhold en har til den sosiale verden og hvilken plass en gir seg selv i den, viser seg aldri så tydelig som gjennom hvilket rom og hvilken tid en synes en har til å ta fra andre" (Bourdieu, 1995).

Bourdieu konstaterte med at de som har høy økonomisk og kulturell kapital hadde tendenser til å dominere andre som har mindre ressurser på disse områdene. En kan se at individer har den kulturelle kapitalen fra arven, mens habitusen er klassebestemt. Klassen og den sosiale verden man tilhører kommer til syne gjennom habitus og viser seg i ulike livsområder. Habitusen kommer til syne gjennom blant annet vennskap, kjærlighet, moral, verdier og smak. Smak kan en si er en indikator på hva som gir mening i livet for vedkommende og hvordan de ønsker å uttrykke seg. Smak gir også avsmak (Broady og Palme, 1989). Den er med å vise hva man verdsetter i livet og hvordan man oppfatter seg selv og andre.

2.3 Bronfenbrenners sosialøkologiske utviklingsmodell

Med utgangspunkt i både Mead og Bourdieu ønsker jeg videre å se på hvordan miljø og mennesker påvirker hverandre. Jeg ønsker også å se hvor i nettverket respondentene finner både styrker og svakheter. Det er sentralt å se både på de ytre, objektive forholdene samtidig som man ser på hvordan individene opplever dem (Andersson, 1985). Derfor har jeg valgt å bruke den sosialøkologiske utviklingsmodellen til Bronfenbrenner som jeg vil gå nærmere innpå nå. I forhold til at

studien har en fenomenologisk perspektiv passer det å ta med Bronfenbrenner modell, da den viser hvordan individene opplever sin sosiale situasjon. Som fenomenologisk tilnærming er egen opplevelse sentralt, samt at den tar for seg det ytre og materielle påvirkningen mennesker får fra nettverket sitt (Andersson, 1985).

Urie Bronfensbrennen (1917 -2005) utviklet en systematisk-analysemodell som forteller hvordan miljø og mennesker påvirker hverandre. Modellen er i laget for å beskrive barns sosiale utvikling (Andersson, 1985), likevel har jeg valgt å bruke den fordi den kan anvendes til alle aldre for den handler om menneskelig samhandling. Modellen sine tanker passer til nettverkstenking hvor en ser på de andre deltakerne som viktige og sentrale for samhandlingen, som Hutchinson og Oltedal (2006) skriver. Modellen til Bronfenbrenner består av fire systemer, eller områder, som påvirkes av hverandre. Modellen har ulike inndelinger om menneskets sosiale verden, sett fra en systemteoretisk vinkel. Den kan brukes som et hjelpemiddel for å øke den helhetlige forståelsen av en problematisk situasjon. I alle områdene har mennesker ulike roller og relasjoner. Ved å kjenne til modellen kan en lettere forstå helheten mennesker er en del av, ressurser og utfordringer som preger situasjonen, og hvor en må lage en forandring for å få til en endring. Modellen ser på enkeltindividene i forhold til omgivelsen rundt. Begrepet økologisk kommer fra det greske ordet "oikos", som betyr hus eller hjem, som stammer fra en biolog som så på sammenhengen mellom levende organismer og deres omgivelser (Andersson, 1985). Bronfensbrennen så som sagt på den gjensidige påvirkningen av mennesker og deres omgivelser.

Mikrosystemet, eller nærmiljø som en også kan se på det som (Andersson, 1985) er systemet mennesker har direkte kontakt og hvor samhandlingen foregår og en blir gjensidig påvirket av hverandre. Vi har alle ulike mikrosystem i nettverket vårt. Noen deler av mikrosystemet kan en ikke velge selv, for eksempel man kan ikke velge hvilke familie og bomiljø en kommer fra, dette kalles tilskrevne arenaer (Fyrland, 1994). Mens andre områder kan en velge mer, for eksempel fritidsaktiviteter og venner. Mikrosystem består av ulike forhold og områder, forholdene mellom dem vi omgås er med å danne mikrosystemet. En kan se at det består av både være egne og andres aktiviteter, roller og relasjoner, tilskrevne arenaer og aktivitetsarenaer (ibid).

Mesosystemet kan en se gjennom at mikrosystemet danner et større system (Andersson,

1985). Det består av enten to primærgrupper eller flere mikrosystemer og forholdet dem imellom. Forbindelsen mellom dem er sentrale. Det er spesielt viktig for barn og unge at personer de har i de ulike mikrosystemene kjenner til hverandre, og at systemene ikke har alt for ulike normer og verdier. Samarbeid, tillit og fellesmål mellom de viktigste mikrosystemene har stor betydning. Ofte er det på mikro - og mesosystem at forandringer for å bedre en situasjon for individet må skje (Fyrland, 2005).

Nettverket i både mikro - og mesosystemet er med å påvirke individene direkte, kan en se at eksosystemet påvirker situasjonen på en indirekte måte. En kan se på det ved at for eksempel skolen barnet går til eller jobben foreldre har, er indirekte med å påvirke selv om en ikke har direkte kontakt med de, men siden de påvirker de man omgås i mikrosystemet er det med å påvirke en selv også. En kan se at fagforeninger også er et sånt system, fordi det tar beslutninger som har konsekvenser for mange selv om de ikke har direkte kontakt med tillitsvalgte, skoler og lignende (Fyrland, 2005).

Det siste systemet i Bronfenbrenners sosialøkologiske utviklingsmodell, er makrosystemet. Bø, som Fyrland (1994: 37) referer fra beskriver det på følgende måte: *”Med makrosystemet menes det mønster av verdier, ritualer, tradisjoner, økonomiske forhold, klassestruktur, nasjonal stil, livssyn og ideologier som eksisterer i en kultur og delkultur. Fibre fra dette mønsteret går inn i de lavere systemene (mikro, meso og ekso) binder det hele sammen og setter sitt preg på alt i vår samhandling og omgivelse (...) Vi tolker med andre ord virkeligheten med makro som briller”*.

Individene er avhengig av systemet samtidig som de kan føle seg hjelpeløse i forhold til det fordi det er lite de kan kontrollere i det. Alle systemene i Bronfenbrenners modell virker inn på hverandre (Fyrland, 1994). Bronfenbrenner (1985) mente at det var viktig å studere samspillet mellom miljø og de genetiske mulighetene, og han så at ulik sosial bakgrunn var med å påvirke intelligensen til individene og at på den måten var bomiljø sentralt i forhold til individenes atferd og nettverk.

3.0 Metode

I dette kapitlet vil jeg gjøre rede for den metodiske tilnærmingen som ligger til grunn for studien. Jeg vil også vise til hvilken fremgangsmåte jeg har brukt i planlegging og gjennomføring, samt avgrensing av undersøkelsen. Jeg vil også komme inn på validitet og reliabilitet, etiske retningslinjer og mitt eget ståsted som forsker i dette kapitlet.

3.1 Kvalitativ metode

Hensikten med studiet var å få økt forståelse og kunnskap om enslige forsørgere sin subjektive opplevelse av deres sosiale liv. Jeg ønsket å få tak i deres erfaringer på dette området. Videre ønsket jeg å fange opp om de opplever seg inkludert eller marginalisert i et samfunn hvor idealfamilien er kjernefamilien og et samfunn som i størst grad er lagt til rette for to inntekter.

Det er i forhold til hva man skal undersøke, man må finne en metode som er egnet for å svare på det man lurer på. Som regel velger man enten kvantitativ eller kvalitativ metode, eller en blanding av dette når man skal gjøre en undersøkelse. Siden jeg ønsket å undersøke hvordan respondentene opplevde sin egen situasjon fant jeg ut at kvalitativ metode var godt egnet, da den går mer i dybden av fenomenet enn å se om på omfanget av fenomenet som skal undersøkes. Kvalitativ metode er godt egnet til å fange opp opplevelser og meninger, noe som flere ulike kilder skriver (Jacobsen, 2010; Dalland, 2007). Som Postholm (2005) uttrykker, kan man med å bruke en kvalitativ metode få mulighet å forstå deltakernes perspektiv fordi det blir rettet blick mot deres hverdags handlinger i en naturlig kontekst, noe jeg fant som relevant og nyttig i min studie.

I forhold til å få en dypere forståelse og innsikt i respondentene sin sosiale virkelighet måtte jeg få innsikt i livsverden deres. En kan se på begrepet "livsverden" etter den tyske filosofen Edmund Husserl som blir definert på følgende måte: "*Livsverden omfatter personens opplevelse av sin hverdag og hvordan vedkommende forholder seg til denne*" (Dalen 2004: 17).

Postholm (2005: 34) viser til antropologen Clifford Geertz som sammenlignet mennesket med edderkopp. I denne sammenligningen kan vi si at mennesket henger i et nett av betydninger, menneskene har selv vevet nettet, som vil si at de selv har skapt deres livsbetingelser og deres virkelighet. Geertz sammenlignet denne veven med kultur som skapes gjennom relasjoner og samhandlinger. Kulturen bidrar til at det blir dannet noen felles forståelsesrammer og ikke kun subjektets virkelighets oppfatning (ibid). En kan dermed si at livsverden til mennesker kommer ut fra deres virkelighetsoppfatning som har blitt dannet gjennom gjeldende normer og forventninger samfunnet de lever i har.

Når man skal undersøke et fenomen skal man ikke forsøke å kontrollere den fordi det er konteksten som gir mening i sosiale situasjoner (Postholm, 2005). Ved å bruke kvalitativ undersøkelsesmetode i undersøkelsen opplevde jeg at jeg fikk ta del i respondentens virkelighet ut fra deres sosiale kontekst.

3.1.1. Fenomenologi

Med bakgrunn at jeg ønsket å få innsikt i respondentenes subjektive opplevelse av deres sosiale liv, valgte jeg en fenomenologisk tilnærming. Dette ble valgt fordi gjennom en fenomenologisk tilnærming ønsker man å forstå et annet menneske, en ønsker å «se det samme» som vedkommende og forstå individets subjektive opplevelse. For å få dette til måtte jeg som forsker sette meg inn i respondentens situasjon (Dalen 2004). Moustakes (1994) mente at hovedformålet med fenomenologi var ”å forstå meningsfulle, konkrete relasjoner som er til stede i en erfaring i en bestemt situasjon i en spesifikk kontekst” (Postholm, 2005: 43)

Fenomenologi tar utgangspunkt i det filosofiske arbeidet til Edmund Husserl (1859-1938). Han mente at det var gjennom beskrivelse og analyse av måten vi konstruerer vår oppfattelse av verden på, at det oppstår forståelse (Dalen 2004). Han hevdet at kunnskap er flettet sammen av både subjektiv og objektiv kunnskap. Objektet som kan oppleves gjennom sansene er avhengig av subjektets forståelse, slik at det kommer frem i bevisstheten. Og at livsverden er et produkt av hva en har lært, mens bevisstheten representerer virkeligheten.

Begrepet *intensjonalitet* er viktig i Husserls filosofi. Det referer til "*indre erfaring av at bevisstheten er rettet mot "noe". Dette "noe" representerer et behov som mennesket har, og dette behovet gir bevisstheten retning. (...) det eksisterer en interaksjon mellom selvet eller personen og verden, en interaksjon som skaper mening og forståelse*" (Postholm 2005: 42).

Det er ulike retninger inn forbi fenomenologi, og vi skiller mellom sosiologisk og psykologisk, individuelt perspektiv. I sosiologisk perspektiv ser en på en gruppe mennesker og hvordan individene utvikler mening i sosial interaksjon med gruppen, denne retningen kommer fra tankene til filosofen og sosiologen Schutz (1899-1959). I psykologisk, individuelt perspektiv er det individet som er i fokus og en ønsker å fange opp enkeltmenneskets opplevelse, en ønsker også å se på hvordan samme fenomen kan oppleves av flere ulike individer. Denne retningen representerer Mousakas og Giorgi (Postholm, 2005). I denne studien har jeg valgt et psykologisk, individuelt perspektiv med bakgrunn av at jeg ønsker å se enkeltindividene opplevelse av deres sosiale situasjon. Jeg ønsket å få et innblikk i deres livsverden og rette fokuset mot hver enkelt enslig forsørger jeg har snakket med. For så å se hvordan samme ting kan oppleves ut fra ulike individer. For å få tak i deres livsverden måtte jeg forsøke å legge vekk min egen forforståelse og være åpen for å ta imot deres opplevelse.

3.2 Rekruttering og utvalg

Jacobsen (2010) skriver at skillet mellom respondenter og informanter er at de som har direkte kjennskap til fenomenet er respondenter, mens de som ikke tilhører gruppen, men har god kjennskap til den kan bli sett på som informanter. Som følge av at det var enslig forsørgere sitt sosiale liv jeg ønsket å undersøke, valgte jeg enslig forsørgere som respondenter i studien, fordi de tilhørte den gruppen jeg ønsket å undersøke.

I forhold til problemstillingen min, "*hvordan opplever enslig forsørgere sitt sosiale liv?*", var jeg ute etter dybdeintervju med respondentene. Jeg valgte å ha syv respondenter med i undersøkelsen. Hvilke antall man har av respondenter er sentralt, men som Jacobsen (2010) skriver at det er viktigere med hvilke kriterier som

ligger til grunn for utvalget av respondenter enn antallet alene. Det er viktigere at respondentene kan gi god, nyttig og relevant informasjon i forhold til problemstillingen, enn hvor mange som har deltatt i undersøkelsen.

I rekrutteringsfasen henvendte jeg meg til to frivillige organisasjoner i Rogaland. Begge organisasjonene har regelmessig kontakt med blant annet enslig forsørgere som var gruppen jeg ønsket å intervju. Jeg fikk tidlig i prosessen tak i nok respondenter, men det ble litt frafall. Som følge av litt frafall og behov nyrekruttering, endte jeg likevel opp med syv respondenter som jeg kunne foreta dybdeintervju på. Utvalget mitt går under det Jacobsen (2010) kaller *formålsstyrt og typisk utvalg*. Man kan si at som følge av at problemstillingen er "*hvordan opplever enslig forsørgere sitt sosiale liv*", var det nødvendig at det var enslig forsørgere som deltok i undersøkelsen, og det var deres opplevelse som var formålet som styrte hvem utvalget kunne bestå av.

Noen av respondentene kom gjennom de frivillige organisasjonene jeg henvendte meg til, mens resten kom gjennom "*snøballmetoden*". Med "*snøballmetode*" menes at respondenter blir rekruttert gjennom nettverket til de som allerede har deltatt i studiet (Andrew & Vassenden, 2007). Det var flere av respondentene som kjente noen i nettverket sitt som gjerne ønsket å stille opp i undersøkelsen. På den måten fikk jeg ønskelig antall selv etter at det oppstod litt frafall fra det opprinnelige utvalget.

Jeg hadde ingen andre kriterier enn at respondentene var enslig forsørgere etter Nav sin bestemmelse vedrørende utvidet barnetrygd (NAV, 2015). Likevel endte det opp med at alle respondentene var kvinner i alderen 20 - 35 år i Rogaland. Dette kan antas at skyldes at de aller fleste enslig forsørgere er kvinner (Lyngstad & Epland, 2003; Rusten, 2013).

Tabell 1: Utvalget i undersøkelsen. Med fiktive navn.

Anne	30-35 år, 3 barn, grunnskole, jobber deltid, leier kommunal bolig
Bente	20-25 år, 1 barn, videregående skole, jobber deltid, leier bolig
Camilla	25-30 år, 3 barn, videregående skole, jobber heltid, leier kommunal bolig
Dina	25-30 år, 2 barn, høyskole, jobber heltid, eier bolig
Ella	30-35 år, 1 barn, videregående skole, jobber deltid, leier bolig
Frida	25-30 år, 1 barn, videregående skole, student, leier kommunal bolig
Gerd	25-30 år, 4 barn, videregående skole, arbeidsledig, leter etter bolig, bor hos familie midlertidig

3.3 Datainnsamling

For å få tak i respondentens opplevelse av deres sosiale liv, valgte jeg fremgangsmåten intervju fordi jeg så på den som den metoden som best egnet ut fra formålet mitt.

Postholm (2005) viser til at når en velger fenomenologisk tilnærming inn forbi kvalitativ metode, er intervju den vanligste formen for datainnsamling. Det er gjennom å bruke intervju som metode at man får svar på hvordan mennesker opplever sin situasjon, fordi intervjuet gjør at man har samtale om deres livsverden og på den måten får tatt del i deres opplevelser. Gjennom å bruke intervju utforsker man fenomenet på en åpen, nysgjerrig og undrende måte for å tilegne seg mer kunnskap på området en ønsker å belyse. Intervjuene kan av og til bli mer som en samtale i fenomenologisk tilnærming fordi man er ute etter å finne den sentrale og underliggende meningen (Postholm 2005).

Derfor valgte jeg å bruke halv-strukturert intervju som man kan si at er en mellomting av intervju og samtale. Jeg hadde intervjuguide (se vedlegg 4) med spørsmål som jeg ville stille respondentene. Samtidig var jeg åpen for ulike vendinger som kunne dukke opp i intervjuet. Fordelen med å bruke halv-strukturert intervjuguide er at det på den måten er rom og mulighet for at det dukker opp nye tema som jeg ikke hadde tenkt på

(Thagaard, 2010). Selv om jeg var åpen for nye vendinger, var jeg også bevisst på å holde meg i hovedsak inn forbi områdene jeg ønsket å undersøke, altså hvordan respondentene opplevde sitt sosiale liv. Med hjelp av intervjuguiden som inneholdt spørsmål knyttet til deltakelse på den sosiale arena, hvordan økonomien spilte inn og hvilke betydning den hadde for det sosiale, samt om de opplevde marginalisering eller inkludering i møte med andre foreldre, klarte jeg å holde meg mest mulig innenfor området jeg ønsket å undersøke.

Monica Dalen (2004) har noen kriterier som er lurt å tenke gjennom når en utarbeider intervjuguiden, og jeg valgte å bruke den veiledende når jeg lagde intervjuguiden. Noen av disse er om spørsmålene var klare, tydelige eller ledende. Dette var noe jeg hadde i bakhodet under utarbeidelsen av intervjuguiden, fordi jeg var ute etter respondentens egne opplevelser. Videre er det lurt å tenke på om respondentene må ha spesiell kunnskap for å kunne svare på spørsmålene, og om spørsmålene vil berøre sensitive områder og om intervjuguiden ga rom for at det er mulighet for respondentene å fortelle selv om deres ulike oppfatninger.

Jeg ønsket at respondentene skulle fortelle mest mulig med egne ord hvordan deres situasjon var. Jeg var spesielt oppmerksom på at det kan forekomme at respondentene svarer det de trodde jeg som forsker var ute etter, enten i form av å fremheve sin egen situasjon for å gi et godt inntrykk eller ved å uttrykke de problematiske sidene ved situasjonen ekstra fremtredende (Thagaard, 2010).

3.3.1. Gjennomføring av intervjuene

I forkant av intervjuene spurte jeg respondentene hvor de ønsket at intervjuet skulle bli holdt. Det viste seg at så og si alle ønsket å bli intervjuet hjemme hos seg selv, da det var lettest for dem siden de er enslige forsørgere, det var best for dem i forhold til tidsklemma og i forhold til redusert mulighet for barnevakt. Vi gjennomførte derfor intervjuene der de ønsket.

Respondentene hadde også i forkant av intervjuene fått informasjon om tema for undersøkelsen. Intervju kan som sagt, i fenomenologi bli sett på som en slags samtale,

men et forskningsintervju er ikke en vanlig dialog mellom to samtalepartner. Det er fordi respondenten hele tiden står i fokus, mine egne oppfatninger og synspunkter måtte jeg holde utenfor for å få tak i deres beskrivelser av deres situasjon (Dalen, 2004). Under intervjuet var det viktig å la dem få tid til å utdype det som de mente var relevant for deres opplevelse. Jeg brukte mine ferdigheter som sosialarbeider med å vise interesse for det som ble fortalt. Samtidig som jeg lot dem snakke litt om det som var viktigst for dem, måtte jeg også ha fokus på problemstilling og tema, som var enslig forsørgere sin opplevelse av deres sosiale liv i et samfunn som muligens er økonomisk lagt opp til dem med to inntekter.

Når jeg møtte respondentene, presenterte jeg undersøkelsen og fikk dem til å signere samtykkeskjema (se vedlegg 3) slik at jeg kunne gå i gang med intervjuet. Det var først litt småprat som var nyttig for å løsne opp stemningen før vi startet på intervjuene. Jeg tok intervjuene opp på båndopptaker slik at jeg fikk med meg alt som ble sagt, og slik at jeg kunne være aktiv lyttende under intervjuet og for å få muligheten til transkribere mest mulig ordrett etter gjennomføring av intervjuene.

Jacobsen (2010) skriver at noen negative konsekvenser med båndopptaker er at noen blir ekstra tause og svarene blir mer tilgjorte, enn de ville blitt uten båndopptaker. Dette var noe som gikk igjen ett par ganger under intervjuene, men det løsnet relativt fort opp hos de fleste av respondentene. Intervjuene varte fra 30 - 55 minutter.

3.3.2. Transkripsjonen

Etter at intervjuene var gjennomført ble det utført transkripsjon, som er avskrift av intervjuet. Det er en prosess hvor en omgjør den muntlige innsamlede data til skriftlig data. Når en skriver ned teksten, kan den bli oppfattet annerledes enn den gjør når den blir gitt muntlig. Det er også en forutsetning at dataen er skriftlig når den skal analyseres, som Dalland (2007) skriver.

Jeg valgte å transkribere intervjuene fortløpende etter gjennomføring. Dette gjorde jeg fordi det da var lettere å huske tilbake til stemningen og inntrykkene jeg hadde fått

under intervjuene, samt at det på den måten også sikret konfidensialiteten til informantene med at intervjuene ble slettet fra båndopptakeren fortløpende etter transkripsjonen var gjennomført. Under transkripsjonen prøvde jeg så godt som mulig å skrive ned ordrett det som ble fortalt, det var ikke like lett hele tiden å få med seg alt som ble sagt, siden noen ord ble litt utydelige når jeg hørte på dem i etterkant. I tillegg var det under noen av intervjuene en del barnelyd i bakgrunnen som ble til et litt forstyrrende element i forhold til å få alt med seg under transkripsjonen. Jeg valgte i samråd med veileder å skrive intervjuene ned på bokmål fremfor dialekt slik at det ble mer forståelig for de som skal lese og som ikke snakker samme dialekt som respondentene. Jeg brukte god tid på transkripsjonen, og fikk dermed med meg så mye som mulig av det som ble fortalt under intervjuene.

3.4 Analyse og tolkning

Etter at intervjuene er gjennomført, kommer neste steg som er analyse og tolkning av datamaterialet. Det er gjennom analysen at man vil få hjelp til å finne ut hva intervjuet har fortalt oss, og det er tolkning som hjelper med å vise hva det vi har fått vite betyr i følge Dalland (2007). Dalland (2007) skriver videre at analyse og tolkning går hånd i hånd. En kan si at bearbeiding og sortering er en del av analyseringen, mens tolkningen er hvordan dette skal forstås. Å veksle mellom analyse og tolkning i arbeidet er en del av kvalitetskontrollen, skriver han.

Når jeg skulle analysere intervjuene valgte jeg fremgangsmåten Dalland (2007: 174) har skrevet etter inspirasjon fra Kvale sin *meningsfortetningmetode*, dette ble valgt fordi denne metoden er ryddig og strukturert, noe jeg synes var viktig for å klare og fange opp essensen i datamaterialet.

Den består av fem trinn som jeg kort vil nevne i forhold til hvordan jeg gjorde det.

- Hvert enkelt intervju leses nøye for å få en følelse av helhet.
- Etter å ha lest gjennom intervjuene delte jeg intervjuet opp i enheter. Jeg skrev ned utsagn som ble sagt, og la dem i den kategorien det passet til.
- Deretter ble det sentrale tema i hver enhet uttrykket så tydelig som mulig.

- Innholdet i enhetene ble sett på igjen, men med problemstillingen i bakhodet. Sier dette noe om det jeg er ute etter å finne ut?
- Så ble de sentrale emnene som kom under intervjuet skrevet som en sammenfattende beskrivelse.

I analyse og tolkningsdelen er det sentralt å skrive ned helhetsinntrykket av samtalen. Dette gjør man fordi når man tolker svarene vil helhetsinntrykket være viktig å rette seg mot. Ved hjelp av helhetsinntrykket kan man se på om spørsmålene som ble stilt samsvarte med inntrykket som kom frem i intervjuet (ibid).

Jeg tok for meg ett og ett intervju i hver av de fem trinnene. Deretter tok jeg for meg hvert enkelt tema i forhold til alle intervjuene. På denne måten kunne jeg se om det var noe sentralt som dukket opp hos flere av intervjuene, og hvor det var både likheter og ulikheter i svarene.

3.5 Forskningsetiske prinsipper

Når en skal forske "på" mennesker er det viktig at en tar hensyn til de etiske prinsippene. Det kan være vanskelig for mennesker å snakke om sin sårbarhet. I studien ville jeg undersøke hvordan det sosiale livet til enslige forsørgere opplevdes. Dette kan for enkelte være et sensitivt tema, spesielt dersom det sosiale livet er mangelfullt eller preget av lavere inntekt enn gjennomsnittet, kan det oppleves privat å snakke om. I all forskning skal etikk stå sentralt. Jeg valgte å følge Forskningsetiske retningslinjer som sier noe om blant annet taushetsplikt, respekt for informanten og konfidensialitet i fremstillingen (De nasjonale forskningsetiske komiteene, 2014).

Også Kvale (2001) viser til de etiske retningslinjene på en god og presis måte.

- Respondentene ble informert om studien, de fikk informasjon om undersøkelsen, at det var frivillig å delta, at den ville bli anonymisert og at det var mulig å trekke seg dersom de ønsket det.
- Respondentene signerte samtykkeskjema før gjennomføringen av intervjuene.

- Under intervjuene ble respondentene behandlet med respekt og takknemlighet for at de stilte opp på undersøkelsen.

Jeg sendte mail til Norsk Samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) for å melde fra om oppgaven siden jeg og veileder var usikre på om det var meldeplikt på undersøkelsen. Jeg fikk tilbakemelding at det ikke var nødvendig å melde (se vedlegg 1) siden respondentene i undersøkelsen ville bli anonymisert, og all opptak og datamateriell ville bli slettet etter prosjektslutt.

For å sikre full konfidensialitet i fremstillingen er det fiktive navn, det er heller ikke skrevet eksakt alder på respondentene. Det skal ikke være mulig å kjenne igjen vedkommende i fremstillingen siden de har blitt anonymisert.

3.6 Gyldighet og pålitelighet

Jacobsen (2010) påpeker at i undersøkelser er det krav om at den skal tilfredsstille to krav og det ene er om empirien er gyldig og relevant, og det andre kravet er om empirien er pålitelig og troverdig. Han skriver at man skal alltid forsøke å minimere problemer knyttet til validitet (gyldighet) og reliabilitet (pålitelighet).

3.6.1 Gyldighet

Thagaard (2010) skriver at validitet handler om gyldigheten av tolkningen av dataen en har samlet inn. I undersøkelsen min var det respondentenes sine utsagn som er hovedtyngden av datainnsamlingen. Jeg var opptatt av i møte med dem å fortelle at jeg ønsket å få tak i deres opplevelse, og at ingen svar var mer rett enn andre. Jeg hadde syv respondenter, dette antallet er for lite til å gi et generalisert bilde av enslige forsørgere sitt sosiale liv, men som Jacobsen (2010) skriver er ikke hovedmålet med kvalitativ metode å generalisere resultatene, fordi denne metoden heller ønsker å få en dypere forståelse og større innsikt av fenomenet. På den måten kan en se at syv respondenter er med å gi innsikt i syv ulike opplevelser på det sosiale området. Likevel må en ta i betraktning at noen av respondentene kommer fra samme nettverk, at det på grunn av dette kan være større likheter blant noen av dem enn andre som følge av dette.

3.6.2 Pålitelighet

Reliabilitet handler om forskningen er utført på en pålitelig og tillitvekkende måte, skriver Thagaard (2010). Jeg har gitt en redegjøring for fremgangsmåten min for å vise leserne hvordan undersøkelsen ble utført. I møte med respondentene, samt i oppgaven, valgte jeg å bruke et lett språk for å forhindre eventuelle misforståelser. Respondentene hadde fått informasjonsskriv i forkant av intervjuet (se vedlegg 2) slik at de hadde oversikt over hva undersøkelsen handlet om. Under intervjuene ble det stilt oppklarings spørsmål dersom jeg var usikker på hva respondenten mente i form av: "kan du si hva du mener?", "har jeg forstått rett?". Det ble brukt båndopptaker under intervjuene, slik at jeg kunne skape en god relasjon til respondentene i intervjusituasjonen i form av øyenkontakt og aktiv tilstedeværelse. Som Jacobsen (2010) skriver er båndopptaker å foretrekke i forbindelse med intervju som datainnsamling fordi en på den måten kan gjengi direkte hva som ble sagt. Transkripsjonen ble gjennomført fortløpende etter hvert intervju og det ble utført nøye og mest mulig nøyaktig.

3.7. Min rolle som forsker

Jeg har min forforståelse og erfaring i livet, og har vært veldig bevisst min egen rolle som forsker som følge av dette. Jeg har tidligere vært enslig forsørger, så jeg var derfor ekstra påpasselig med å legge denne erfaringen "bak meg" for å kunne ta del i respondentenes opplevelse av det å være alene. I følge Thagaard (2010) og Kvale (2001) bør forskeren ha kunnskap om sosiale relasjoner, men også om tema som skal undersøkes. Noe som ikke tilsier at det er negativt at jeg selv har erfaringer på dette området så lenge det blir brukt på riktig måte. Samtidig som utdannelsen min som sosionom har gitt meg kunnskap om sosiale relasjoner som jeg ser på som sentralt i møte med andre mennesker. Jeg har valgt å bruke mine egenskaper som sosial arbeider i møte med menneskene jeg møtte og intervjuet i studien. Jeg klarte å få dem til å snakke avslappende slik at de kunne formidle sin opplevelse om sitt sosiale liv. Min egen historie som enslig forsørger har hjulpet meg til å forstå denne gruppen på en annen måte enn jeg ville gjort ellers, blant annet utfordringene knyttet til det å få gjennomført

Kandidatnummer: 6233

intervjuet for respondenten i forhold til tidsklemma og redusert mulighet for barnevakt, og jeg har tatt det med et smil når barna har lekt rundt oss mens intervjuene har foregått.

4.0 Funn og resultater

I dette kapitlet vil jeg vise funnene jeg har kommet frem til i studien min med tittelen «Fattigdommens sosiale dimensjon – hvordan opplever enslige forsørgere sitt sosiale liv?». For å tydeliggjøre funnene studien har gitt, vil jeg fremstille de ulike kategoriene enkeltvis i dette kapitlet. Jeg har delt funnene opp i fire hovedkategorier, med flere underkategorier for å lage en oversikt over funnene som tabellen på neste side viser. Det sentrale var å få tak i opplevelsen til respondentene om deres sosiale liv, noe som noen av utsagnene er med å tydeliggjøre i denne delen av oppgaven.

Tabellen på neste side gir et oversikt over hvilke funn som kom frem i undersøkelsen. Den er delt inn i hovedkategori og underkategori, dette er for å gi leseren en grei oversikt over hva som vil bli videre presentert i dette kapitlet.

Tabell 2: Tabell over funnene i studiet

Hovedkategori	Underkategori	Funn
Kjenne hvor skoen trykker	Barndomsvenner	Blitt kjent gjennom lek og festlige lag, uten at de var i en morsrolle
	Like barn leker best	God med venner som er i samme situasjon, fordi de har en felles forståelse og kan relatere seg til hverandre
	Mor som viktigste støttespiller	Mor kommer frem som respondentenes viktigste støttespiller i forhold til barna og deres situasjon som enslig forsørger
Liten egentid	Å være mer enn en mamma	Mulighetene respondentene har for barnevakt har innvirkninger på deres sosiale liv
	Ensomheten	I stunder som respondentene opplever som familietider, kommer ensomheten frem og savnet etter en partner
”Er det fortsatt gjenger?”	Å stå på sidelinjen	De opplever å være marginalisert
	Det er så lite som skal til	Opplevelse av å være inkludert
	Stigmatisering	Forhåndsdomming fra personer og offentlige etater på grunn av deres livssituasjon
Fattigdommens sosiale dimensjon	Boligdrømmen	Å komme inn på boligmarkedet er et felles mål hos respondentene. Det å leie oppleves flaut, særlig fremtredende viser det seg at det er flaut og skambelagt å leie av kommunen
	Å tenke ut av boksen	Respondentene opplever at de må ta i bruk kreative løsninger for å gi barna opplevelser
	”Barnevakten er syk”	Det blir brukt unnskyldninger for å ikke delta på aktiviteter som følge av økonomisk knapphet

4.1 Kjenne hvor skoen trykker

I forhold til problemstillingen "hvordan opplever enslige forsørgere sitt sosiale liv", var utgangspunktet for studien å få innblikk i respondentens opplevelser og erfaringer som omhandlet deres sosiale liv. Funnene tilsa at de aller fleste respondentene har både venner og familie i nærheten som de samhandler regelmessig med. Det nære nettverket til respondentene består i størst grad av barndomsvenner, venner som er i samme situasjon og deres egen mor. Flere av respondentene fortalte at de var sosiale flere ganger i uken, enten med eller uten barn.

4.1.1. Barndomsvenner

Flere av respondentene fortalte at de har bevart kontakten med barndomsvenner og at de fremdeles har regelmessig kontakt med flere av disse. De som ikke har holdt kontakt med barndomsvenner har vært i mindre heldige miljøer før de ble foreldre, og som følge av at de har blitt foreldre, har de selv endret livsstil og avsluttet noen sosiale relasjoner. Respondentene fortalte at de har bevart vennskap med flere som de har deltatt på samme aktiviteter sammen med tidligere, eller møtt hverandre i festlige lag, i lek barndommen eller på skolen.

"Jeg har faktisk de samme vennene ennå, det var en periode jeg ikke hadde så mye kontakt med de når NN (barnet) var liten. (...) Men nå har jeg like mye kontakt med de vennene jeg hadde før jeg fikk barn"

(Frida)

"Nesten alle venner er venner jeg har hatt fra før"

(Gerd)

"Jeg har ennå venner som jeg har hatt siden jeg var sånn 16 år som jeg ennå er med. (...) Jeg vil si det er få gode venner da, i stedetfor mange som ikke var gode venner."

(Ella)

"Jeg har ei venninne som er hos meg av og til. Jeg har kjent henne siden jeg var liten"

(Bente)

"(...) så har jeg en barndomsgjeng fra barneskolen, vi er 12 stykk i en foreningsgjeng, der ca halvparten har unger. Noen har vært bestevenninner fra tidlig barndom som også har fått barn"

(Dina)

Det kom frem at flere av vennene til respondentene bestod av barndomsvenner eller andre i samme situasjon som de selv var i. Felles for vennskapene som ikke var med de i samme situasjon, var at de ble etablert når de var i en annen rolle enn morsrollen og det kom frem at de har fulgt hverandre over tid og har blitt trygge på hverandre.

"Jeg er to forskjellige personer, en når jeg er mamma og en når jeg ikke er mamma"

(Gerd)

"De vet hvordan situasjonen er. De kjenner meg. "

(Ella)

4.1.2 "Like barn leker best"

Som det kom frem i funnene bestod vennskapene til respondentene i størst grad av barndomsvenner og de som er i samme situasjon som respondentene selv. Nye vennskap har blitt etablert med de som er i samme situasjon som dem. Respondentene har møtt andre i samme situasjon gjennom arrangerte møteplasser for enslige forsørgere eller gjennom barselgrupper når de har vært i permisjon sammen. Funnene viste at respondentene var mest med de som har barn og at de var mest sosiale sammen med venner i samme situasjon, deres barn og sine egne barn. De dro frem viktigheten av å kunne relatere seg til hverandre, det og ha de samme utfordringene i hverdagen og være en støtte for hverandre i den sosiale relasjonen. Flere fortalte at dersom de ikke var i samme situasjon var det vanskelig å forstå hverandres liv og at de opplevde at de som var to foreldre i større grad klagde over bagateller.

"En vil gjerne være med de som er i samme situasjon som deg, du klare liksom å relatere deg til dem, og ikke de som leve det perfekte liv. Jeg har jo single venninner som ikke har barn, og de sier jo det samme, at de heller vil være med single venninner"

(Frida)

"De vet ikke hvordan det er å være ordentlig sliten. Jeg har ingen som kan hjelpe meg når NN (barnet) har holdt på hele natten fordi han er syk. De som er to burde klare det når jeg må klare det."

(Anne)

"Mange klager over hvor tungt det er å ha barn. Men hallo - hvis jeg klarer det alene, klarer de det som er to."

(Camilla)

Videre kom det frem i funnene at det var lettere å ta kontakt med de som var i samme situasjon fordi de også opplevde dem som mer tilgjengelig og at de hadde mer tid til å finne på ting enn de som var i parforhold. Det kom også frem at vennskapene endret seg ut fra hvilke situasjon respondenten og de andre var i. At ikke alle vennskapene var stabile over tid, men at de var der når de var i samme situasjon.

"Jeg ser at flere av de jeg har hatt hele veien, vi har jo vært flere enslige, de har fått seg typer. Og jeg merke at det er ikke mye kontakt da lenger. Men jeg har alltid synes det har vært greit og hatt noen som har vært i samme situasjon som meg. Fordi de skjønner hvordan det er økonomisk og de forstår deg bedre. En vil gjerne være med de som er i samme situasjon som deg, du klare liksom å relatere deg til dem og ikke de som lever det perfekte liv"

(Frida)

Det kom frem at det var å foretrekke at venner var i samme situasjon, både som følge av at de hadde en felles forståelse og et fellesskap i forhold til barna, men også på den økonomiske biten. Det var ikke like lett med de som ikke var i samme situasjon fordi de levde ulike liv på det økonomiske området også.

"En ser jo at de som ikke har barn, har et helt annet liv med reiser, shopping. Og måneds forbruket deres er sikkert det samme som jeg har på ett halvt år for både meg og barna"

(Camilla)

4.1.3 Mor som viktigste støttespiller

Alle respondentene bodde alene med enten ett eller flere barn, flere hadde vært alene om omsorgen fra starten av og ingen hadde ny partner. Felles for alle var at barna bodde hele tiden hos dem og at det ikke var noen regelmessig samvær med den andre foreldre til barna. Det var ulike årsaker til at det ikke var noen fast samvær med far til barna, blant annet var det sykdom, fengsel eller utenlandsopphold hos den andre foreldre, men også donorbarn og også at det ikke var ønskelig med samvær fra fars side.

Når respondentene snakket om familien sin, ble deres egen mor tatt frem som en viktig person. Et par hadde heller ikke kontakt med sin egen far, og var selv vokst opp med enslig mor. Det kom frem i funnene at hos noen hadde moren blitt mer som en venninne enn kun mor når de var blitt voksne. Moren var den som var til stede ved behov, den de kunne snakke om alt med og som de så flere ganger i uken. Hun var også den som stilte opp når de trengte hjelp, støtte og veiledning.

"Jeg har mora mi. Hun er vel redningen min når det er noe"

(Anne)

Som følge av at respondentene er alene med barna sine, ble det tatt opp at de så på det som viktig at barna hadde andre, stabile voksenpersoner i livene deres også. Moren til respondentene var personen som ble tatt frem på dette området. Hun var den som stilte opp og delte begivenheter andre deler med partneren sin. Moren til respondentene var en viktig støttespiller for både barna og dem selv.

4.2 Liten egentid

Som det kom frem i funnene er det ekstra travelt å være alene med barn. Siden respondentene er alene med barn, måtte de ha andre til avlaste og hjelpe dem dersom de skulle få litt tid for seg selv. Funnene viste at når respondentene skulle få litt egentid, var det i størst grad deres egen familie som stilte opp som barnevakt, noen hadde også noen venner som kunne stille opp ved behov. Det var ingen som benyttet seg av barnevakt dersom de måtte betale for tjenesten. Det ble fortalt at de så på det som en litt unødvendig kostnad i ett allerede stramt nok budsjett, og at det derfor ble brukt familie og venner dersom de var nødt til å ha barnevakt.

4.2.1 Å være mer enn en mamma

Det var som sagt familien som stilte opp i størst grad som barnevakt, selv om ett par av respondentene hadde både venner og andre i nettverket sitt som kunne stille opp ved behov. Likevel kom det også frem at flere av respondentene ikke synes det var lett å få tak i barnevakt fordi de ønsket ikke å spørre for mye om hjelp, de ønsket å klare seg selv.

"Men nå kan ikke jeg ringe bare for å springe på kafe i ny og ne. Det er hvis det er noe stort"

(Anne)

Funnene viste at respondentene spurte mest om barnevakt dersom det var aktiviteter i forhold til jobb eller skole, men festligheter med venner ble også prioritert. Det kom frem at tiden uten barn, hvor de kunne være i en annen rolle, var verdifull for dem.

"I snitt er jeg uten barn 3-5 ganger i måneden (...) uten barn prioriterer jeg det som ha med fest på fredager og lørdager. Det er noe jeg prøver å få til, for da er det totalt fri, avkobling fra unger. Får fri i 15-18 timer, og du får kost deg skikkelig"

(Dina)

"Uten barn, da trener jeg, går til venner, lager mat, går på kino, drikker og flørter. Det er jo et faktum at vi som har barn ikke bare kan gjøre det hele tiden"

(Gerd)

Funnene fortalte at det var viktig å få mulighet til å være noe mer enn bare mamma hele tiden. Respondentene fortalte om aktive dager sammen med barna, at når kvelden kom var de slitne og som følge av det var også behovet for sosiale aktiviteter noe mindre i hverdagen enn i helgene.

Noen hadde regelmessig telefonkontakt med venner, og på den måten fikk de fortalt om sin dag til noen andre voksenpersoner, mens andre opplevde å være mer sosialt isolert på kveldstid. Mulighetene respondentene hadde til å komme seg ut på kveldstid viste seg å ha innvirkninger på hvordan de opplevde sitt sosiale liv. Det kom frem at noen opplevde at det var lite initiativ fra venner og at noen vennskap forsvant som følge av at de ikke hadde like store muligheter til å komme seg ut uten barn.

"Så blir en jo liksom hemma når en har en liten, for er jo mye på kvelden og sånn. For må ha barnevakt, ja. Så jeg har ikke vært ute på så mye egentlig. Men det er jo ikke verre enn å være her på kvelden. Hun sover jo"

(Bente)

"Jeg deltar hvis jeg blir invitert med på noe, men det er jo det at jeg blir jo ikke invitert på så mye"

(Bente)

"Største forskjellen er vel at jeg ble spurt med ut på flere ting tidligere (...) Har mistet en del fordi jeg sjeldent får barnevakt"

(Camilla)

4.2.2 Ensomheten

Det ble også fortalt at det var stunder respondentene følte seg ekstra ensomme. Ensomheten ble mer synlig for dem i stunder de assosierte med familietid

som diverse aktiviteter og høytider, men også rundt sykdom og tider de skulle ønske de var to stykker om omsorgen for barna. De fortalte at i slike stunder så de at de var alene om omsorgen og at de var den eneste voksenpersonen for barna sine, noe som gjorde dem ekstra ensomme og sårbare.

"Jeg merker jo at i noen settinger er det mer familietid enn vennetid. Gjerne dager som romjul og nyttår og 17.mai. Det hadde vært godt å hatt noen disse dagene. For det blir jo litt ensomt med kun meg som voksen og barna. Ikke sjeldent jeg har sittet på kvelden og følt at jeg ikke klarer å gi barna gode tradisjoner på grunn av ensomhet. For det er liksom ikke det samme å lage i stand noe kjekt på høytider når jeg er den eneste voksne"

(Camilla)

Det kom frem at det ikke var ønskelig for respondentene å alltid ta initiativ til å finne på noe sosialt, fordi det ble opplevd som å trenge seg på og være det femte hjulet på vogna når de omgås med de som har partner og barn. Det ble også opplevd at enkelte var dømmende med dem fordi de var alene og at det gjorde deres situasjon mer fremtredende og ensomt.

"Men det komme også helt an på mine venner, hva de er opptatt med. Nå har jo de barn og familie. Og jeg kan ikke bare trenge meg på: hei, kan jeg komme til deg?"

(Anne)

"Hun svarte liksom ikke, det var sånn stemning (...) Hun er jo sammen med barnefaren, så føle det også har noe å si (...) Jeg følte hun var litt dømmende egentlig."

(Bente)

Når respondentene snakket om ensomheten og opplevelsen av å være det femte hjul på vogna og som følge av opplevelsen av å bli dømt som følge av deres sivilstatus, kom også ønsket om en partner til uttrykk hos enkelte. Det ble fremhevet som ønskelig å være to om oppdragelsen og omsorgen for barna, at det ikke bare ville vært en trygghet for dem, men at det også ville påvirket deres sosiale liv med at de ville blitt sett på som en normal familie og ikke skilt seg ut.

"Det er en trygghet, du er ikke alene, du har jo en som alltid er det"

(Frida)

"Jeg merker at det blir litt sånn: stakkars, åh, så synd. Men det går fint. Jeg blir litt provosert når det blir det for mye (...) Sosialt tror jeg også det har mye å si. Folk blir sånn: åhh – familie"

(Bente)

4.3 "Er det fortsatt gjenger?"

Det å være i en annen livssituasjon enn majoriteten i samfunnet, viste seg å ha betydning for hvordan respondentene møtte andre foreldre. Det ble dratt frem at flere opplevde å være marginalisert i møte med andre foreldre som de møtte gjennom barnas barnehage eller skole, det ble sagt at det kunne sammenlignes med gjenger på ungdomsskolen. Noen av respondentene følte seg inkludert på lik linje som andre foreldre, mens det kom også frem at enkelte opplevde at det å være enslig forsørger ble stigmatisert av både personer og det offentlige.

4.3.1 Å stå på sidelinjen

"Jeg føler at de sitter i grupper mange, da blir det liksom: nei, ikke kom her. Det er merkelig, jeg føle det er gjenger som på ungdomsskolen, ja"

(Bente)

Å få innpass i sosiale sammenkomster med andre foreldre i barnehager og skoler, ga assosiasjoner til gjenger og grupperinger på ungdomsskolen, ble det uttrykt. Det ble formidlet at det opplevdes som en form for rasisme ved at de blir dømt ut fra hvilke gruppe de tilhørte.

"Jeg føler litt sånn i den åpne barnehagen. Det er litt sånn rasisme, det er jo noen som sitter for seg selv og andre for seg selv der. Så det blir vanskelig. Jeg kan snakke med alle, men jeg føler at jeg blir litt sånn midt i mellom"

(Bente)

For enkelte ble det mer tydelig at de ansatte tok ekstra godt vare på dem fordi det opplevdes vanskelig å komme i kontakt med andre foreldre. De opplevde at de stod på sidelinjen, at de var annerledes enn gjennomsnittsfamilien, og at det gjorde noe med relasjonen til de andre foreldrene.

"Jeg føler med veldig inkludert blant de ansatte i barnehagen da, men ikke spesielt inkludert blant foreldre (...) Det er nok fordi jeg er ung, jeg er alene. De ser kanskje litt ned på meg og de som er alene og tenker: unge, og så er hun så unge (...) Du føler deg sånn tilbakeholden, føle liksom at du har gjort noe galt"

(Anne)

"Det kan være alderen, det kan også være at jeg er i annen livssituasjon enn de. At jeg er alene. Jeg vet ikke om det er fordi jeg er alene eller fordi jeg er mye yngre enn de. Det er vanskelig å vite. (...) Hadde jeg vært litt mer utadvendt hadde det kanskje vært lettere. Jeg kan være utadvendt i noen sammenhenger, det spørs åssen folk det er. Noen snakker jeg mye mer med enn andre. Det kan være min egen feil, at jeg synes det er vanskelig og"

(Frida)

Det at respondentene opplevde marginalisering førte til at de reflekterte over mulige årsaker for dette. Som utsagnene over uttrykker, er respondenten usikker om det skyldes det at hun er alene med barn, yngre enn de andre foreldrene eller om det skyldes at hun selv synes det er vanskelig å ta kontakt med de andre foreldrene. Disse tre faktorene kom til uttrykk hos flere av respondentene som mulige årsaker til at de følte at de ikke fikk skikkelig innpass med andre foreldre som de møter i sosiale sammenkomster sammen med barna sine.

4.3.2 Det er så lite som skal til

På den andre siden kom det også frem i funnene at et par av respondentene opplevde at de var på "hils" med andre foreldrene de møtte i sosiale sammenkomster. De hadde ikke utviklet vennskap med andre foreldre, men de opplevde å være inkludert på lik linje som de andre som var i disse sosiale sammenkomstene.

"De virker veldig sånn, ressurssterke for å si det sånn. Ja, egentlig synes jeg at de virker veldig hyggelige"

(Ella)

"Jeg er på jobben med de. (...) Jeg er med i FAU."

(Dina)

Respondentene som opplevde å være på hils med andre foreldre, fortalte at de var fornøyde med det og satte pris på bekjentskapene de hadde med andre foreldre de traff på i barnehagen og skolen til barna. De fortalte også at de synes det var greit å være enslig forsørger, at dette ikke var et følsomt område for dem.

"Jeg trives alene"

(Ella)

"Jeg føler meg helt normal (...) Jeg var jo veldig innstilt på det"

(Dina)

4.3.3 Stigmatisering

Flere av respondentene fortalte at de har opplevd å bli sett ned på og møtt med negative holdninger som følge av at de sivilstatusen deres. For noen opplevdes det som de hadde gjort noe galt, mens andre fortalte at de opplevde at det var synd på dem som følge av situasjonen. Det kom frem i funnene at følte de ble satt i en egen kategori fordi de var alene med barn.

"At jeg er alene, det blir litt sånn, at de dømme meg litt for det. En blir sånn stakkarlig, men jeg klarer meg jo. Jeg kose meg, men jeg føle noen er litt dømmende egentlig"

(Bente)

"De respekterer meg ikke. Jeg blir sett litt mer ned på, de ser på meg som en lillesøster eller tante"

(Anne)

Det er ikke bare andre personer, respondentene opplevde som dømmende, men det kom også frem opplevelse av at offentlige etater stigmatiserte dem som følge av at de var alene med barn. Det ble uttrykt at enslige forsørgere i større grad måtte overbevise barnehage og skole at de hadde kompetansen som trengtes for å ta vare på barna sine, og at det var mindre terskel for dem å feile før det blir sendt bekymringsmelding om dem.

"Jeg er redd for om jeg glemmer regnbuksa i barnehagen, fordi jeg har opp gjennom årene hele veien følt at jeg må overbevise og overbevise (...). Det tar lang tid å vise det offentlige. Ja, jeg er alene, ja, jeg har flere barn (...) jeg er ikke dysfunksjonell av den grunn"

(Gerd)

"De tar meg før de tar hun dama som kjører, har to biler, mann og bor på Eiganes. Det tar meg først. Fordi jeg er liksom klassifisert som udugelig. Eller hva heter det, stigmatisert, så for meg og hun, er jeg nødt til å overbevise at jeg er kompetente til å klare det, det synes jeg er vanskelig"

(Gerd)

Funnene viste at det var en ekstra påkjenning å føle at som følge av at de var alene med barn, måtte være ekstra påpasselige med hvordan de fremstod i møte med både andre foreldre og barnehagen eller skolen, fordi det ble opplevd at offentlige etater var mer kritiske til enslige forsørgere enn de som var to om omsorgen.

4.4 Fattigdommens sosiale dimensjon

Det kom frem at det å ha større utfordringer økonomisk, var en ekstra tung påkjenning for respondentene. De opplevde at det var vanskelig å leve på en inntekt og at de måtte prioritere pengebruken for å få endene til å møtes og det gjorde at de opplevde at de skilte seg ytterligere ut i samfunnet. De opplevde at ikke bare skilte seg ut med at de hadde en annen familietype enn gjennomsnittet, men også gjennom boligformen, at de ikke kunne delta på samme aktiviteter som andre og at inntekten var lavere enn det som ble sett på som normalt i samfunnet.

4.4.1 Drømmen om å eie

I materialet mitt kom det frem at det var et felles ønske hos respondenten å eie sin egen bolig. Det var en som eier, to som leide privat, tre som leide kommunalt og en som per dags dato bodde hos familie i påvente av å finne en bolig å leie. Felles for dem som ikke eide bolig, var at det var et av de høyeste ønskene de hadde for seg selv og barna, sett bort fra helse og trivsel. Det ble formidlet at det virket umulig å komme inn på boligmarkedet på grunn av de høye boligprisene i distriktet.

"Jeg som mor, som er enslig, kunne aldri tatt et lån. Jeg hadde aldri hatt råd til det"

(Anne)

"Å kjøpe leilighet, noe som er mitt og sønnen min sitt. Eller som bare er mitt, som jeg kan oppdra han i. Helst i nærheten, siden jeg har nettverket her (...) Men det er jo alt for dyrt, og jeg kan ikke. Fast jobb og egen leilighet, kjøpe noe som er mitt, det er den store drømmen akkurat nå"

(Ella)

Nesten alle respondentene leide bolig. Å leie var ikke det respondentene ønsket i forhold til egen boligform, det kom frem at det gjorde situasjonen så mer tydelig og at de sammenlignet seg selv med andre ut fra boligformen de hadde.

"På en måte føler jeg meg litt mindre enn de, fordi de har fine, flotte hus (...) mens jeg bor jo i kjelleren"

(Ella)

Tre av respondentene leide bolig av kommunen, de hadde hatt utfordringer med å komme inn på leiemarkedet fordi de var alene med barn og måtte ha hjelp av kommunen til å få tak i et sted å bo sammen med barna sine. De fortalte at det opplevdes skamfullt å leie av kommunen fordi det synliggjorde at de var vanskeligstilt på det økonomiske. Videre fortalte de at det har vært negative kommentarer og holdninger når de tidligere har fortalt at de leide av kommunen. De ønsket ikke å skille seg ut, fordi de opplevde det som flaut og skamfullt å være avhengig av hjelp fra kommunen til å finne et sted å bo. Derfor valgte de å ikke fortelle hvem de leide av til bekjente, kollegaer, og det var kun de som de omtalte som nærmeste venner og familie, som visste hvem de leide av.

4.4.2 Å tenke ut av boksen

Respondentene snakket om drømmen til å reise og oppleve nye ting, men at økonomien ikke tillot det så ofte som følge av en inntekt.

"Jeg skulle ønske jeg kunne kjøpe alt ungene ville ha og trenger. At jeg kunne gi de mer opplevelser"

(Camilla)

"Ja, jeg skulle ønske vi kunne reist oftere på ferier. Vi har ikke vært på ferie på lenge, men jeg føle at det går greit liksom"

(Frida)

"Vi har fått ferie hvert år, men det har vært en kamp hver gang å finne noe økonomien tillater. Jeg tar ferie i mai og juni, ikke juli"

(Gerd)

Funnen tilsa at respondentene måtte tenke over pengebruken sin, og prioritere hvordan den skulle bli brukt. Respondenten nedprioriterte sine egne behov fremfor barna sine behov. De ønsket heller å gi barna ting og opplevelser enn seg selv, for at barna ikke skulle forstå situasjonen.

"Det ville gått utover ting jeg kunne trenge i hverdagen (...) små ting (...) jeg måtte ta det fra livsoppholdet (...) men jeg visste at jeg ville få lønn om en ukes tid"

(Anne)

"Når datteren min spør om kino og jeg vet at det vil gå utover oss andre (...) at jeg må gå med kalkulator på butikken for å få det til å gå rundt"

(Camilla)

De fikk ofte dårlig samvittighet når de brukte penger på seg selv. Og det kom frem at når de hadde det stramt økonomisk, valgte de ofte aktiviteter som ikke kostet penger, men brukte naturen og nærområdet for å gi barna opplevelser.

"Merker jo at en må tenke litt annerledes på grunn av dårlig økonomi. Vi er veldig glad i å bruke naturen, ta med oss niste på en lekeplass eller grille pølser, vi finner alltid en løsning når pengene ikke strekker til. Ungene koser seg like mye på en lekeplass med niste, enn på for eksempel Mc Donalds"

(Camilla)

"Spesielt på sommeren. Da er jeg mye ute (...) Da drar vi på stranden"

(Ella)

4.4.4 "Barnevakten er syk"

Gjennom funnene ble det tydelig at respondentenes egen aktiviteter nedprioritert som følge av økonomien. De måtte være nøysomme hva de brukte pengene på, egne behov var ikke det mest sentrale de tenkte på å dekke. Dersom de ikke hadde mulighet til å delta på aktiviteter som følge av økonomien, kom det frem i funnene at respondentene kunne være ærlige om årsaken til venner og de som er i samme situasjon, men ikke til alle andre.

"Økonomien har mye å si (...) Siden jeg bare tar meg råd til det nødvendige, blir det lite penger til fest i ny og ne, middag ute eller middagselskaper (...) Det går alltid til NN (barnet)"

(Bente)

Når respondentene ikke hadde økonomi til å delta på sosiale sammenkomster kom de ofte med unnskyldninger.

"Sier at barnevakten er syk, i siste liten"

(Ella)

Dersom respondentene ikke kjente vedkommende så godt, det var jobb eller skole - relaterte sammenkomster, valgte de i større grad å finne på unnskyldninger. Noen valgte å låne penger av familiemedlemmer fordi de synes det var flaut å si nei eller finne på unnskyldninger.

"Men det er flaut å si nei på grunn av penger"

(Frida)

"Jeg måtte faktisk låne av mora mi nå nettopp når jeg skulle på julebord. Hvis ikke kunne jeg ikke dratt"

(Anne)

5.0 Drøfting

Nå som forrige kapittel tok for seg funnene og resultatene som kom frem i studien, vil jeg i dette kapittelet drøfte det opp mot relevant teori jeg har valgt. Jeg vil se på funn og resultater med hjelp av George Herbert Mead og symbolsk interaksjon, habitus og kapitalbegrepene til Pierre Bourdieu, samt Urie Bronfenbrenner sin sosialøkologiske utviklingsmodell. Drøftingen er delt opp i de samme fire hovedkategoriene og underkategoriene som i forrige kapittelet for å gjøre det lettere og mer oversiktlig for lesere.

5.1 Kjenner hvor skoen trykker

Under denne hovedkategorien er det tre underkategorier. Den første underkategorien har jeg kalt *barndomsvenner*, fordi den viser til vennskapene som har blitt bevart over tid. Mens underkategorien *like barn leker best* forteller at nye vennskap er preget av likhet og felles forståelse. Den siste underkategorien *mor som viktigste støttespiller*, som respondentene beskriver som den viktigste støttespilleren i livet som enslig forsørger.

Nettverkbegrepet kan en se på med hjelp av Fyrland (2005) sine nøkkelbegrep som sier at nettverk som består av sosiale samhandlinger og sosiale relasjoner i en uformell struktur. Mens et godt nettverk, er i følge Levin & Trost (2005), bestående av ulike kategorier som venner, familie, kollegaer, naboer og lignende. Nettverket til respondentene kan en se på som et kart bestående av individer som har sosial samhandling og utvikler sosiale relasjoner. Fyrland (2005) skriver at være minst to stykk for å danne en sosial gjensidig samhandling, selv om det er krav om gjensidighet i samhandlingen er det ikke gitt at det er likeverk mellom partene, fordi det er ulike roller, funksjoner og motiv for samhandlingen. Det kan være egeninteresse, behov for fellesskap eller nestekjærlighet. Den sosiale relasjonen dannes når det er en viss stabilitet i samhandlingen.

5.1.1 Barndomsvenner

Når respondentene forteller om vennskapene sine kan man se at de er viktige for dem. De uttrykker trygghet og forteller at de liker å være sosiale. Fyrland (2005) viser til at det er en ressurs å ha langvarige vennskap.

Nettverkene til respondentene består i stor grad av barndomsvenner. Noe som viser seg å stemme med det Vigeland (1982) også påpeker, med at enslige kvinner oftere enn menn klarer å holde fast på vennskapene fra før de ble foreldre. Noe som kan sees i sammenheng med at de har et stort behov for venner og er sosiale, som kommer til uttrykk hos flere av respondentene når de forteller om nettverket sitt. Som Frida forteller er hun mer sosial nå som barnet har blitt større, hun opplever at hun er mye med venner hun kjente før hun ble mor og forteller at hun har behov for litt voksenkontakt også siden hun er mye alene med barnet sitt.

"Jeg har faktisk de samme vennene ennå, det var en periode jeg ikke hadde så mye kontakt med de når NN (barnet) var liten. (...) Men nå har jeg like mye kontakt med de vennene jeg hadde før jeg fikk barn"

(Frida)

Hun forteller at nå som barnet har blitt større er det lettere å finne tilbake til de gamle vennene, fordi de har en felles historie og interesse. For at vennskapene skal holde seg over tid, må de bestå av en viss gjensidighet og felles interesse, dette er noe Fyrland (2005) også viser til. Når Frida har behov for å være noe annet enn mor, oppsøker hun barndomsvennene sine og liker å ha en annen rolle en mor hele tiden. Som Helgesen (2011: 288 -289) forklarer roller, er det *"summen av de forventninger som knytter seg til en bestemt posisjon i ei gruppe, og som er ment å bestemme individets atferd"*. Dette er det noe flere av respondentene kjenner seg igjen i. Gerd forteller at hun omgås barndomsvennene sine regelmessig, flere ganger i uken og at hun setter veldig pris på å ha stor variasjon av venner. Gerd uttrykker at hun har ulike roller; en som mor, når hun er med barn, og en annen som venninne når hun er med venner. Hennes ulike roller kommer til uttrykk gjennom hvilke kontekst hun samhandler i, som alle respondentene har hun flere ulike roller. Hun formidler at når hun har dannet vennskap, har hun vært i en annen posisjon og andre har hatt andre

forventninger til henne enn de har når de tenker på henne som mor. Gerd bodde en periode et annet sted i landet, men flyttet tilbake til området hvor hun har nettverket sitt. Hun opplevde det vanskelig å bli kjent med andre når de ble kjent med henne kun i morsrollen. Noe som gjør at man kan se at det var mer utfordrende å skaffe seg vennskap når hun fremstod som mor. Rollens betydning hadde innvirkninger på etablering av nye vennskap. Og det kan se ut som det gjelder hos flere av respondentene at barndomsvennene har vært lettere å etablere vennskap til som følge av at de ble kjent med hverandre i andre roller enn som mor, fordi personligheten deres har kommet til uttrykk på en annen måte enn den gjør i morsrollen.

Barndomsvennene har de blitt kjent med gjennom festligheter, lek og skole. De har hatt felles interesser. Sammen har de utviklet seg og skapt en trygghet at de trives i hverandres selskap. Hvordan de fremstår i samhandlingene kan man se i sammenheng med Mead sine tanker. Som Mead (2005) la vekt på, identifiserer mennesker seg med hverandre gjennom felles interesser og felles fortolkningen av samhandlingen. Vennskapene til respondentene er mennesker de har kjent lenge, de har utviklet seg sammen og har klart å holde vennskapet som følge av like interesser, noe Fyrland (2005) også drar frem som sentralt i stabile relasjoner.

"(...) så har jeg en barndomsgjeng fra barneskolen, vi er 12 stykk i en foreningsgjeng, der ca halvparten har unger. Noen har vært bestevenninner fra tidlig barndom som også har fått barn"

(Dina)

Som man kan si i utsagnet til Dina har hun har flere av barndomsvennene holdt kontakt opp gjennom årene, de har sørget for å ha en forening slik at de har klart å bevart vennskapene stabilt over tid. De har tatt vare på fellesskapet og de felles interessene. Nå har også flere av dem fått seg barn, som vil si at noen av dem er også er i småbarnsfasen som gjør at de har noe ekstra felles.

Det kan se ut som relasjonene med barndomsvenner kommer av at de er komfortable med seg selv og hverandre, de vet at det er gjensidig interesse og at de liker å omgås hverandre. Ved at de opplever å bli satt pris på, gjenspeiles dette til barndomsvennene deres. Normene og forventningene som ligger i relasjonen med barndomsvennene,

kommer til uttrykk gjennom den symbolske interaksjonen. Ved at måten signalene blir tolket er med å uttrykke forventet og gjeldene væremåte (Levin & Trost, 2005). Ved anerkjennelse for den personen de er, kommer Selvet deres også til uttrykk på en komfortabel og sikker måte (Mead, 2005).

"De vet hvordan situasjonen er. De kjenner meg. "

(Ella)

Barndomsvennene er ofte i andre livssituasjoner er respondentene, men er likevel ikke av betydning i forhold til vennskapet. De har andre områder de har dannet fellesskap. Som følge av ulike livssituasjoner, er som regel barndomsvennene også i besittelse av en annen økonomisk kapital enn hva respondentene har. Kapital er noe som ofte etterstrebes (Jacobsen et al, 2008), men i forhold til disse vennskapene blir det tatt opp som mindre relevant. Hvor mye mennesker har av kapital er med å avgjøre hvor mye makt og status de har i samfunnet (Bourdieu, 1995), men i forhold til vennskapene blir det naturlig å tolke at det er andre viktigere faktorer som spiller inn. Det ser ut som vennskapene er preget av gjensidighet i relasjonen, og ikke avhengig av makt eller status. Egenskapene til respondentene er det som blir dratt frem som det sentrale i vennskapene. Det er den sosiale kapitalen som Gullestad (2004: 367) definerer som *"sosiale nettverk, tillit, samt det normative grunnlaget for tillitsskapende nettverk"*, som er viktigere enn andre former for kapital i vennskapene de har. Nysæther (2004) skriver at den sosiale kapitalen ligger i relasjonen med vennene, og kan ikke tilegnes eller kontrolleres på samme måte som de andre kapitalformene. På den måten kan det se ut som at vennskapene har utviklet seg basert på tillit og ikke som følge av makt eller status. De har lært "hvor skoen trykker" for respondentene ved at de har fulgt utviklingen og utviklet et vennskap basert på gjensidighet og tillit.

Det går igjen hos respondentene at de opplever at de har gode sosiale nettverk. Det er i mikrosystemet til Bronfenbrenner at respondentene opplever det gode sosiale nettverket sitt, og særlig i de tilvalgte arenaene deres. Det er i arenaene de selv har oppsøkt at de opplever seg mest komfortable i (Fyrland, 2005). Rollene deres kommer til uttrykk på en trygg og sikker måte, noe som viser seg gjennom at det de opplever trivsel og samhold med andre mennesker. Respondentene formidler at nettverkene består i størst grad av enten barndomsvenner eller med andre i samme situasjon.

5.1.2 "Like barn leker best"

Vigeland (1982) ser at det er et kjennetegn for enslig forsørgere at de tiltrekkes av andre i samme situasjon. Dette er noe som blir bekreftet gjennom funnene mine også. Flere av respondentene har fått nye vennskap med andre som er i samme situasjon. Det oppleves lettere for dem å være i samme livssituasjon, fordi de kan relatere seg til hverandre på en annen måte siden de som har en partner, de opplever å være mer likestilt og vennskapene er preget av en større gjensidighet som følge av at de er mer like (Fyrland, 2005). Blant annet forteller Anne, Camilla, Ella og Frida at de synes det er godt å ha venner som er mer like dem selv i forhold til livssituasjonen. En kan se dette behovet for likhet i sammenheng med begrepet "like barn leker best". Det sier noe om at de som er like kjenner seg igjen i andre, og motsatt, noe som gir vennskapet mye "taus kunnskap" om hverandre. De har samme erfaringer som gir dem en kunnskap uten at den blir verbalt definert (Helgesen, 2011). Det kommer frem at det er sentralt å ha venner som de kan dele tanker og erfaringer med, det er kvaliteten i vennskapene som er sentrale for respondentene, og denne kvaliteten kommer ofte gjennom å forstå hverandre på en mer åpen og oppriktig måte.

Det å ha venner man kan relatere seg til kan man i se i lys av Mead sin teori som sier at hvordan man opplever at andre oppfatter oss er med å påvirke vår egen selvoppfattelse (Mead, 2005). Gjennom å kommunisere på samme måte, er det lettere å forstå hva som blir sagt både direkte og indirekte. De har samme virkelighetsoppfatning og kan tyde både det verbale og non-verbale språket i samhandlingen (Levin & Trost, 2005).

"De vet ikke hvordan det er å være ordentlig sliten. Jeg har ingen som kan hjelpe meg når NN (barnet) har holdt på hele natten fordi han er syk. De som er to burde klare det når jeg må klare det."

(Anne)

Anne virker litt oppgitt når hun forteller at familier som er to voksne har en uvane å fortelle hvor vanskelig det er i tider når barna er syke og mye våken på natta. Hun synes de skal være takknemlige for at de kan dele på det, de kan hvile seg noen minutter etter en natt ungene har vært våkne som følge av sykdom. Det viser at Anne synes det er vanskelig å relatere seg til deres virkelighetsoppfatning som er så annerledes fra hennes

egen, på samme måte som det kan være vanskelig for de som er to å relatere seg til hennes virkelighetsoppfatning. Når hun opplever at de som er to klager over det som hun ser på bagateller, viser dette seg i vennskapene også. Samme holdninger, verdier og normer, er sentralt for å utvikle vennskap (Fyrland, 2005), og det kan være mer utfordrende når virkelighetsoppfatningen er forskjellig som Anne forteller. Det er derfor lettere for flere av respondentene å etablere vennskap med de som er i samme situasjon.

"If men define situations as real, they are real in their consequences", lyder Thomas `teoremet som Trost & Levin siterer (2005: 42).

Dette utsagnet forteller at hvordan man definerer sin egen virkelighet, også er med å påvirke hvordan atferden blir for vedkommende. Som funnene viste, er det lettere for respondentene å utvikle vennskap med de i samme situasjon. De er lettere for dem å bli møtt på en forståelsesfull måte dersom de deler samme virkelighetsoppfatning, på samme måte som de også opptrer mer forståelsesfullt mot de som de kan relatere seg til. Dersom de har samme virkelighetsoppfatning, vil det være lettere å oppfatte og tolke sin egen og andres forestillingsverden (Levin & Trost, 2005).

Vennskap med de i samme situasjon ser ut til å ha betydning for Selvet og dannelsen av selvidentiteten til flere av respondentene. Noen av vennskapene endrer seg ut fra hvilke situasjon de er i. De kjenner seg igjen med de som er i samme livssituasjon, de har samme utfordringer, de kjenner hvor skoen trykker. Opplevelsen av å være lik andre og ikke skille seg negativt ut, er for mange en god følelse. Det å skille seg ut med at man er annerledes og alene er vanskelig. Selvet deres er i stadig utvikling. I følge W. James som Levin & Trost (2005) referer til, er selvet summen av alt i mennesket, det kommer til uttrykk gjennom meninger, følelser til seg selv og andre. Noe som viser at utviklingen av Selvet påvirkes av hvem man samhandler med og endrer seg på samme måte som vennskapene gjør. Det er lettere å relatere seg til de man er litt like. Det er gjennom andres meninger, normer og forventninger til den generaliserte andre (Jacobsen et al, 2008) man får sin egen selvidentitet. Å være alene med barn gjør mye med selvidentiteten til respondentene, det er derfor ekstra godt for dem å ha noen "like barn å leke med" som har samme meninger, normer og forventninger i vennskapet.

Som følge av at det i dagens samfunn er mange ulike familieforhold, er det forståelig at det for mange oppleves lettere å være med de i samme situasjon fordi de kjenner seg selv igjen i andre. Vigeland (1982) så også at det var viktig med voksenkontakt for enslig forsørgere, de danner et fellesskap, deler nyttig erfaringer og tanker som er relevant i samhandlingen. Det blir også brakt på bane at de som er enslig forsørgere også opplever det lettere å ta kontakt med andre enslige, fordi de opplever mer tilgjengelig og har ofte en mer lignende levemåte enn de som er i en annen livssituasjon.

Antall enslig forsørgere har økt i samfunnet (Rusten, 2013) likevel er de i mindretall i forhold til kjernefamilien og de er på flere områder en ekstra sårbar gruppe. De lever på en inntekt og har ofte ikke mulighet til å jobbe mer enn de gjør som følge av de er alene med barna. Samtidig som de i omsorgen og oppdragelsen må være både mor og far for barna. Ingen av barna til respondentene har regelmessig samvær med den andre foreldre, noe som gjør dem ekstra sårbare på dette området. På den måten kan man forstå at det kan virke vondt for dem å omgås de som er i annen situasjon både med at de opplever de klager uten grunn, men også i forhold til den økonomiske delen.

"En ser jo at de som ikke har barn, har et helt annet liv med reiser, shopping. Og månedsforbruket deres er sikkert det samme som jeg har på ett halvt år for både meg og barna"

(Camilla)

Det er ikke bare de som er to foreldre som er i annen livssituasjon. Camilla forteller at hun har noen venner i foreningen som ikke har barn, og hun opplever at økonomi og materielle goder har veldig stor betydning i levemåten og samtalene deres. Dette kan man se i sammenheng med det Bourdieu konstaterte. Det var de med høy økonomisk kapital som viste seg å ha en tendens til dominerende atferd ovenfor de med lavere ressurser på dette området (Broady & Palme, 1989). Den dominerende atferden viser seg gjennom en oven-fra og ned-holdning, som indikerer at de med økonomisk kapital føler seg bedre enn de som har mindre. Hun opplever at de som har det bedre økonomisk hyppigere forteller og snakker om hva som er vanlig å ha, hvor mye penger de bruker på diverse og hva som er forventet i omgangskretsen. Hun opplever også at

når noen av de som ikke har barn snakker om planlegging av barn, blir økonomien dratt frem som noe av det mest sentrale for å bringe et barn inn i verden. Man kan se at hun synes det er vanskelig å snakke om at andre uttrykker at økonomi er noe av det mest sentrale som må være på plass før man får barn, fordi hun selv har flere barn, men ikke en økonomi som i følge SIFO (Statens institutt for forbruksforskning, 2015) tilsier at hun har nok. Hun synes det er vanskelig å snakke med de som er i annen livssituasjon om den økonomiske biten, fordi hun blir møtt med spørsmål hvordan hun klarer det og hun synes det oppleves sårt å forklare at det må bare hun bare klare.

"Hva skal man si? Man må jo bare gjøre det beste ut av det"

(Camilla)

Både Camilla og Frida forteller at de synes det er godt å være med venner i samme situasjon, også i forhold til den økonomiske delen, fordi de forstår hvordan den andres situasjon er. Med å omgås de i samme økonomiske situasjon behøver de ikke å forklare hvorfor de klarer seg med at det de har, selv om de har mindre enn hva som er "anbefalt". De forteller at de vet at det går an å klare seg med mindre enn normalen, fordi de prioriterer på en annen måte og er mer nøysomme i levestandarden sin.

"Man kan relatere seg økonomisk til hverandre"

(Frida)

Det å ha venner som er i samme i samme situasjon, ser ut til å ha betydning i forhold til levemåten deres. De slipper å sammenligne seg med de som er i annen økonomisk situasjon og som har andre muligheter økonomisk. Når man sammenligner seg kan det oppleves vondt og urettferdig å se hva andre kan ta som en selvfølge å bruke penger på, men som en selv må tenke gjennom. Respondentene er ofte sosiale, men det kommer frem at det er lettere med de som er i samme situasjon. Fordi økonomien er med å sette vilkårene for levemåten og levestandarden deres.

Behovet for likhet kan man se i lys av at Bourdieu (1995: 229) poengterer at kunnskapen man har om den sosiale verden kommer av det man praktisk tilegner seg av kunnskap i sitt klassebestemte skjema. *"De kognitive strukturene som de sosiale aktørene anvender for å få praktisk kunnskap om den sosiale verden, er kroppsliggjorte,*

sosiale strukturer. Fornuftig oppførsel i verden fordrer en praktisk kunnskap om den sosiale verden som anvender visse klassifikasjonsformer (...). Dette er historiske skjemaer for persepsjon og vurdering som er frambragt av den objektive klassesdelingen i samfunnsklasser (...) det er de som gjør det mulig å frembringe en felles og meningsfull verden (...) av common sense".

Dette skjema er habitusen til respondentene, og som kommer til uttrykk gjennom væremåten og livsstilen deres (Broady & Palme, 1989). Det oppleves lettere for dem å omgås andre som har samme økonomiske situasjon, fordi livsstilen deres viser seg gjennom hvilken økonomiske muligheter den gir dem. Med samme utgangspunkt vet de hvordan livsstilen deres er, og hva økonomien tillater eller ei.

Videre kan en se at gjennom deres klassebestemte skjema eller habitus, vet hva som er godtatt oppførsel og hvordan man handler ut fra sin rolle og væremåte. De vet hva de kan spøke og le av, de forstår de uskrevne reglene for hva som er rett og gal atferd. Det kan derfor se ut som at de tiltrekkes av folk i samme situasjon fordi de ved å tilhøre samme klasse (enslig forsørger) har felles forståelse i forhold til den sosiale verden, de vet både hvor utfordringene ofte ligger og hva som er akseptert å snakke om. Det kan for eksempel oppleves som et hån dersom en som er gift og har to inntekter sier at enslige forsørgere har det godt økonomisk, med særfradrag på skatten og ekstra ytelse fra Nav. Mens to enslige seg imellom som snakker om inntekt, vet at det ikke er all verden en får som enslig forsørger når en ser det sammenlignet med utgiftene de har alene. De enslige forsørgerne er alene om de samme utgiftene andre familier har, bare at de er eninntektsfamilie, noe som gjør at de har annen økonomi som regel. Det kan være vanskelig for dem å si nei gjentatte ganger til aktiviteter dersom de andre tror at enslige forsørgere får masse ekstra fra staten og sitter godt i det økonomisk, men dette er noe jeg vil komme nærmere inn på i kapitlet om *å tenke ut av boksen*.

Det viser seg at det for respondentene er lettere å omgås de som er i samme situasjon, og at behovene varierer ut fra hvilke situasjon de er i. Både i forhold til barnas alder, men også sivilstatus. Fordi de kan relatere seg til hverandre, de har det noe likt økonomisk og de har likeverdige holdninger til hverandres ressurser og de støtter hverandre fremfor å være nedlatende. Noe som fremmer selvoppfattelsen og ikke

hemmer den som oven-fra og ned-holdninger gjør i større grad. Det kommer frem at respondentene opplever at "like barn leker best" stort sett.

5.1.3 Mor som viktigste støttespiller

Respondentens egen mor, er i likhet med venninner sentrale aktører i nettverkene deres, noe som viser seg å stemme i forhold til tidligere publikasjoner om enslig forsørgere (Drevland & Sverdrup, 1984). En kan se på henne som den signifikante andre for flere av respondentene fordi hun er den personen de ser opp til, lytter og etterligner, en kan si at hun er rollemodellen for flere av respondentene (Levin & Trost, 2005). Flere har vokst opp med at moren var enslig forsørger når de var yngre, det gjør at gjennom å se på hvordan hun har klart livssituasjonen tidligere, er med å gjøre at de ser at de også vil klare det fremover. Mødrene som selv har vært i samme situasjon vet hvor skoen trykker, noe som har vært med å gi de et fellesskap utenom bare mor og datterforhold. Mora har også blitt en venninne som de liker å være sammen med og som de kan søke råd hos, dette er noe blant annet Anne bringer opp. Hun ser på mora si som en viktig person i nettverket, både som mor og som venninne hun kan relatere seg til.

Med å ha utviklet et nært forhold til sin egen mor, kan man se det i sammenheng mellom det Mead sa, at mennesket lærer hvem de er og blir kjent med seg selv gjennom hvordan andre oppfatter og responderer på atferden deres (Jacobsen et al, 2008). Moren deres er den voksenpersonen som fremheves som dem mest sentrale støttespilleren for dem, og det vil derfor være naturlig å tro at hun har vært med å fremme deres selvoppfattelse ved å stille opp, veilede og støtte dem i deres livssituasjon.

5.2 Liten egentid

Under denne hovedkategorien som omhandler respondentens behov for å egentid, har jeg lagt inn to underkategorier som jeg vil gå nærmere innpå. Den ene handler behovet for å være mer enn en *mamma*, som viser seg å være viktig i forhold til at respondentene skal ha mulighet til å være i en annen rolle enn morsrollen av og til. Videre dukker *ensomheten* opp som et sentralt område i forhold til enslige forsørgere

sitt sosiale liv, for det er for mange en sårhet i det å være den eneste voksne i oppdragelsen av barna ikke bare økonomisk og sosialt, men også følelsesmessig.

5.2.1 Å være mer enn en mamma

Som det kommer frem i tidligere forskning er det sammenheng med de som har tilgang til barnevakt og mulighet til å bevare det sosiale nettverket de hadde fra før de fikk barn (Vigeland, 1982). Dette ser også ut til å stemme i forhold til funnene mine. Som det kom frem er det naturligvis de som har mulighet til å komme seg ut uten barn, som har et mer aktivt sosialt liv for seg selv også. De kan holde vennskapene ved like, noe som er sentralt i forhold til stabile relasjoner (Fyrland, 2005). Likevel er det viktig for alle respondentene å få mulighet til å innta en annen rolle enn morsrollen innimellom. Det er viktig for alle foreldre å få mulighet for noe egentid, det å få ta en annen rolle og slappe av på en annen måte. Som det kommer frem er det vanskeligere for respondentene enn andre fordi de er alene med barn. En kan anta at de som er to om omsorgen har større mulighet til å gi hverandre litt egentid. Og denne egentiden er viktig for alle en gang i blant.

Ett par av respondentene har ingen utfordringer med å få tak i barnevakt, og er sosiale uten barn flere ganger i måneden. De uttrykker at det er viktig for dem og de prioriterer å få tid for seg selv med venner, fordi det er viktig for deres trivsel. Mens for de andre som det ikke like lett å få barnevakt for, kommer det frem at de opplever at de er mer sosialt isolert på kveldstid. De opplever å bli nedprioritert og at vennskap har forsvunnet som følge av reduserte muligheter for barnevakt. Respondentene som har opplevd at som følge av liten mulighet for å få egentid, uttrykker at det hadde vært ønskelig å bli invitert med ut, selv om de innimellom må si nei. Det å bli invitert, ville gitt de en følelse av å være betydningsfulle for andre, og at deres nærvær har betydning i sosiale sammenkomster. Dette kan sees i sammenheng med begrepet til Mead om signifikante andre (Levin & Trost, 2005), at det hadde vært godt for dem å opplevd å vært en viktig person for andre. De står uten partner og kan innimellom føle at de ikke er viktige for andre voksenpersoner, og at det derfor hadde vært ekstra godt å følt at de var viktige for andre sosialt.

Å få mulighet til å være sosiale uten barn sier noe om levestilene til respondentene. Og det kan være godt for dem å få anerkjennelse for sine egne egenskaper og kvaliteter, noe Bourdieu (1995) knytter til klassen og den sosiale bakgrunnen mennesker har og uttrykker, mens Mead (2005) knytter til selv oppfattelsen sin.

5.2.2 Ensomheten

Som følge av lite mulighet for egentid kommer det frem at ensomhet er noe flere av respondentene opplever. Den kommer ofte til syne spesielt rundt begivenheter og stunder som blir beregnet for familier, som høytider og arrangementer som familier deltar sammen på. Det er i slike stunder at det blir tydeliggjort hvordan deres egen livssituasjon er, at de er uten en partner å dele livets begivenheter, hverdager, gleder og utfordringer med. Gjennom å se hva de mangler, blir det ekstra synlig for dem at de er alene og ensomheten blir tydeligere for dem. Det å snakke om ensomheten er vanskelig for dem, de ønsker ikke å fremstå som annerledes, klagende og alene. Med å snakke om at ensomheten kommer til syne når det er stunder for familie, ser ut til å være et tabubelagt område for respondentene. De ønsker å fremstå som trygge og fornøyde med situasjonen sin.

Å se ensomheten i forhold til Mead sine tanker, kan man lese ut at familien har stor betydning for den sosiale enhetene og organisasjonen man tilhører. Familiens betydning påvirker også de andre sosiale enhetene man samhandler i (Mead, 2005), noe som viser hvorfor ensomheten oppleves mer når de omgår andre typer familier enn den de selv lever i. Kjernefamilien kan bli sett på som samfunnets idealform. Ofte i høytider og andre begivenheter blir denne familietyper ekstra fremtredende fordi det er forventet at i noen stunder skal familien være sammen, men også i vanskelige tider som ved barnas sykdommer eller legeundersøkelser. For eksempel er det for noen ekstra vanskelig å være alene når de må følge opp barna på kontroller hos leger eller sykehus. Ting som dette er det mange foreldre som gjør sammen, men som respondentene må gjøre alene eller ha sin egen mor med på. Det er flere av respondentene som velger å ha sin egen mor med, fremfor å gjøre alt helt alene. Det er med å se hva andre har som de selv ikke har, som for mange blir en ekstra påkjenning. Ved at de sammenligner seg med andre de omgås eller legger merke til, kan de også bli ekstra oppmerksom sin egen

ensomhet. Det kan også spille en rolle dersom de føler at andre ser på dem som ensomme og alene. Ta eksempelet over; at de som er alene med barna også tar sykehuskontroller alene eller sammen med sin egen mor. Det kommer frem i funnene, at noen av respondentene har opplevd at de "leser" de rundt i slike situasjoner, at de opplever andre ser på dem som ensomme og alene eller "stakkarlige". De oppfatter at andre ser på dem med sympati, noe som kan gjøre at ensomheten blir ekte fordi de blir bevisst sin egen situasjon ved å lese andres oppfatning og se seg selv gjennom deres øyne (Repstad, 2007).

Frida og Bente tror at det å ha en partner hadde hjulpet veldig på ensomheten deres, både for deres egen del, men også i forhold til hvordan andre hadde sett på de. Frida forteller at det er mye ensomhet i Norge generelt og formidler at hun tror mye kunne vært redusert dersom de var to om oppdragelsen for barnet. Bente på sin side, er mer opptatt av hvordan andre ville sett på henne dersom hun ikke var alene, hun tror at dersom hun hadde vært sammen med barnefaren ville folk sett på familien med andre øyne, ikke sympati som hun ofte opplever nå.

Ved å se på ensomheten i forhold til kapital, kan den sees på en litt annen måte også. I følge Bourdieu (1995), lå den symbolske kapitalen i samspillet mellom to strukturer, som vil si at den er avhengig av flere forhold for å bli anerkjent. Bente opplever at hennes familietype samfunnsmessig blir sett på som mer mindreverdige enn det å være to voksenpersoner i familien. Flertallet er som regel den som er med å avgjør de rette normene, en kan dermed tenkes at dette kan bli formidlet gjennom at kjernefamilien blir fremstått som det riktige i samfunnet. Den symbolske kapitalen blir fremhevet, kommer det frem i videre utsagn fra Bente. Hun opplever at venner hun var mye sammen med tidligere har forandret seg etter at hun ble alene.

Ved å bli møtt med dømmende atferd, er det tenkelig at det gjør at man kan bli mer bevisst at en skiller seg ut, en ser at en står mer alene og ensomheten blir mer tydelig. I Bente sin situasjon opplevde hun at en relasjon som tidligere var god, var blitt endret siden de nå hadde ulike livssituasjoner. Om relasjonen har endret seg fordi de har ulike livssituasjoner, eller om det er fordi de legger ulike meninger i symbolikken i kommunikasjon (Levin & Trost, 2005), kan man bare undre seg over. Likevel kom det

frem at endringen av relasjonen deres bevisstgjorde Bente mer om hennes ensomhet i forhold til å være en forsørger for barnet sitt.

Ensomheten kom ikke bare frem i forhold til at de ikke har partner. Noen av respondentene synes det gikk fint å være alene om omsorgen, men at de opplevde mer ensomhet fordi de var alene når andre var to. De savnet å ha noen å dele begivenheter med. Det kom frem at det var ikke lett å ta kontakt med de som var i parforhold i stunder som ble betraktet som familie-tider, fordi de ønsket ikke å føle seg "som femte hjulet på vogna". De ville ikke å trenge seg på andre, fordi det ga de en følelse av å være en belastning og at de ikke tilhørte der. Det er ikke uvanlig å høre snakk om "parvenner" og fellesskapet for par som omgår hverandre. Her kan man se hvordan samfunnets normer spiller inn. Det er i makrosystemet disse normene, verdiene og strukturen kommer til uttrykk (Fyrland, 2005). Anderson (1985) påpeker at det som blir vurdert rett i kulturens mangfold, er det som blir belyst i makrosystemet. Ved at kulturen og samfunnet setter kjernefamilien som den ideale familietyper, kan det gjøre at respondentene opplever ensomheten mer fremtredende. Det er noen tider som blir forbundet med familie-tider, og som tidligere sagt ønsker ikke respondentene å trenge seg på andre når de har familiestunder. Om medlemmer i kjernefamilien hadde opplevd det som påtrengning i deres tid kan man ikke svare på uten å spørre de. Likevel kommer det frem at respondentene opplever seg som hjelpeløse i forhold til samfunnets normer, fordi de opplever at de ikke klarer å leve opp til samfunnets forventninger. Ved at de "*tolker (...) virkeligheten med makro som briller*" (Fyrland, 1994: 34) opplever de at siden de er færre deltakere er de i mindretall og ensomheten blir mer fremtredende for dem.

Respondentenes oppfattelse av sin egen situasjon ser ut til å ha stor betydning i forhold til ensomhet. Det kommer frem at når de ser sin egen familietyper i forhold til andre familietyper, ser de at de faktisk er alene og det er med å gjøre noe med hvordan de samhandler med dem også. Dette vil jeg komme nærmere inn på i neste underkapittel.

5.3 "Er det fortsatt gjenger?"

Hvilke selvoppfattelse respondentene har kan ha innvirkning på hvordan de møter andre mennesker. På samme måte som andres stereotypi kan ha innvirkning på hvordan de forventer at respondentene skal oppføre seg. Som Helgesen (2011:311) skriver, er den uheldige konsekvensen "*ved stereotypier og fordommer er at de har lett for ende opp i negative selvoppfyllende profetier*". Dersom en forventer at de som er enslig forsørgere er mer usikre, annerledes og dårligere stilt, kan det tenkes at det er denne atferden som komme til syne i noen grad.

"Er det fortsatt gjenger?". Denne tittelen er med å tydeliggjøre hvordan det oppleves for enkelte av respondentene å møte andre foreldre, da det kom frem at det kunne oppleves som gjenger i noen av de sosiale sammenkomstene. I denne hovedkategorien forteller respondentene om deres møte med andre foreldre i mesosystemet til Bronfenbrenner. De har barn som omgås i samme mikrosystem (barnehage, skole og lignende) og de møter ofte andre foreldre som følge av barnas aktiviteter (Fyrland, 2005; Andersson, 1985). Jeg har tre underkategorier for å komme mer inn på hvordan respondentene opplever sine sosiale møter med de som ikke er i deres valgte mikrosystem. Disse kategoriene handler om opplevelsen deres av marginalisering, inkludering og stigmatisering.

5.3.1 Å stå på sidelinjen

"Jeg føler meg veldig inkludert blant de ansatte i barnehagen da, men ikke spesielt inkludert blant andre foreldre (...). Det er nok fordi jeg er ung, jeg er alene. De ser kanskje litt ned på meg og de som er alene og tenke: unge og så er hun så unge. (...) Du føle deg sånn tilbakeholden, føle liksom at du har gjort noe galt"

(Anne)

Ved å lese hva Anne sier kan man se at hun opplever å være marginalisert i forhold til andre foreldre hun møter i barnehagen. Hun opplever det vanskelig å kunne komme i skikkelig dialog med dem, fordi hun opplever at de ser ned på henne fordi hun er i en annen situasjon som de andre. Måten hun opplever at de ser på henne, er med å gjøre

henne mer tilbakeholden og det kan tenkes at det ikke er like lett for de andre foreldrene heller å ha en skikkelig dialog med henne når hun trekker seg tilbake og tar lite initiativ selv. Anne gir uttrykk for at hun ikke ønsker å fokusere på det vanskelige i sosiale sammenkomster i barnehagen, dette viser hun ved å fortelle at hun føler seg veldig inkludert blant de ansatte. Det er en mulighet at de ansatte i barnehagen tar ekstra hensyn til hennes situasjon, og at de dermed "passer" litt ekstra på henne i sosiale sammenkomster fordi hun kommer dit alene. Samtidig som det også er en mulighet at Anne sender ut ulike signaler til de andre foreldrene enn hun gjør til de ansatte i barnehagen. Her kan man se hvordan symbolsk interaksjonisme kommer til uttrykk i samhandlinger mellom ulike individer. Måten man tolker seg selv og andre er avgjørende for atferden (Mead, 2005; Levin & Trost, 2005). Det er gjennom å tolke symbolene i samhandlingen at man danner sin egen sosiale virkelighet (Hutchinson & Oltedal, 2006). Noe dette utsagnet kan være med å si noe om. Når Anne opplever at de andre ser ned på henne, blir hun tilbakeholden, hun føler at hun har gjort noe galt med å være enslig forsørger. Symbolene hun mottar fra de andre foreldrene oppleves ikke som positive, noe som er med å gjøre det vanskelig å komme i dialog med dem. Fordi ved å føle at de ser ned på henne, føler hun også at hun må gjøre mer for å overbevise dem om at hun klarer seg fint og at hun ikke har gjort noe galt med å være alene. Mens i møte med de ansatte i barnehagen, opplever Anne det på en annen måte. Hun føler at de er flinke til å inkludere henne, de er interessert i å snakke med henne og hun opplever en god relasjon til de ansatte. Dette kan forstås med at hun har fått en trygghet til de ansatte, de passer på barnet hennes i barnehagen og hun opplever å bli møtt med respekt, interesse og vennlighet.

Flere av respondenten reflekterer rundt mulige årsaker til at de er i forskjellige livssituasjoner, flere er yngre enn en del andre foreldre, de ser også på sin egen rolle og dens betydning i forhold til hvilke inntrykk det sender de andre foreldrene. Ofte er det førsteinntrykket en har sendt ut, som spiller en stor rolle for hvordan videre oppfattelse blir. I følge Helgesen (2011) skyldes det at første gang man treffer et annet menneske, er man ekstra observante på den andre. Dersom førsteinntrykket har bestått av at de man treffer er annerledes og ikke interessert, kan dette være med å avgjøre videre samhandling fordi det har gitt antakelser hvordan de andre er. Både Anne og Frida synes det er vanskelig å komme i dialog med andre foreldre, og de ser at det muligens er fordi de er alene og yngre, men de ser også muligheten at det har noe med deres egne

signaler å gjøre. De forteller at de er tilbakeholden og ikke så utadvendt noe som kan ha innvirkninger på hvordan de opptrer i møte med andre foreldre.

Førsteintrykket både Frida og Anne har gitt de andre foreldrene, er muligens at de er usikre og mer stille enn de ville fremstått i møte med noen de opplevde seg tryggere med. De har begge opplevd flere ganger at de har blitt dømt fra andre foreldre fordi de fikk barn i ung alder.

Som følge av at de ble foreldre i ung alder og har vært alene om omsorgen hele tiden har begge to opplevd at andre foreldre ikke har sett på de som like mye foreldre, fordi de har brutt en norm i forhold til både forventet familie-form og alder til å bli mor. Det kan tenkes at det er dette førsteinntrykket flere får når de møter disse kvinnene som både er unge og alene med omsorgen, og at det er med å prege videre samhandlinger. Selv om de fremstår som trygge når de snakker om sitt sosiale liv generelt, kan det merkes at de blir mer usikre når de snakker om hvordan de opplever møter med andre foreldre. Noe som forstås med hvor viktig andres oppfatning er. Dersom de opplever at andre ser ned på dem som følge av at de er både unge og enslige, fører dette innimellom til selvoppfyllende profetier ved at de fremstår mer tilbakeholden, usikre og innadvendte (Helgesen, 2011).

Det kan se ut som både førsteinntrykk, forventningene og signalene respondentene sender ut, er med å påvirke hvordan den sosiale samhandlingen med andre foreldre blir. De andre foreldrene blir til den generaliserte andre, som kan forklares med samfunnets forventninger (Mead, 2005), ved at de er med å definerer hva som er forventet alder, sivilstatus og atferd. Likevel er det viktig å si at dette er respondentenes virkelighetsoppfatning, den sier ingenting om hva som er de andres foreldrenes virkelighetsoppfatning. Det er respondentene som opplever å være en marginalisert gruppe når de møter andre foreldre i barnehager og skolesammenhenger. Om det å være marginalisert er noe unikt for de som er enslig forsørgere, kan heller ikke studiet svare på, fordi det er ikke undersøkt hvordan andre foreldre opplever møtene. Likevel kan man se at rollen har noe innvirkning på hvordan det oppleves for de enslige forsørgerne. Både Frida og Anne har sendt et førsteinntrykk som sier at de er rolige og mer innadvendt, noe som er med å gi det en rolle møte med andre foreldre. Sann som Anne sa, ble hun sett på som "lillesøster eller tante", hun fikk aldri helt anerkjennelse for å

være mor for barna sine som følge av alder og sivilstatus. Det kan være vanskelig å komme seg bort fra den tildelte rollen. Mead (1998) mente at gesten i samhandlingen påvirket både en selv og andre like mye. Noe som kan sees i sammenheng med førsteinntrykket og de tildelte rollene blant annet Frida og Anne kommer innpå. De opplever å være tilbakeholden, innadvendt og fremstå mer usikre i møte med de som de opplever som mer fremgangsrike og vellykket. Rollen de opplever å ha er med å påvirke hvordan de samhandler med de andre voksne, fordi rollens og førsteinntrykket har hatt betydning for hvilke rolle de opplever å være i når de samhandler med denne gruppen.

Ta for eksempel dersom man har fått rollen som den unge, usikre foreldre som ikke sier mye og dermed blir tatt for å ha lite å si, er det vanskelig å bli valgt som representant for FAU. Fordi det er lettere å assosiere en selvsikker, trygg person til å fremme saker for FAU. Likevel kan man ikke ta det for gitt at den selvsikre, trygge personen vil gjøre en bedre jobb enn den som fremstår som usikker og ung, men førsteinntrykket og den tildelte rollen situasjonen har gitt har vært med å påvirke samhandlingen. Situasjonens betydning kan også i følge Hutchinson & Oltedal (2006), være en avgjørende faktor for hvordan man tolker symbolikken i samhandlingen, og hvordan man forventer andre personer til å handle i spesielle situasjoner, som eksempelet over. Man forventer at personen som opptrer usikker og rolig, er mer tilbakeholden og ikke like lett å tenke at dette er en mulig representant for FAU.

Det er ikke bare personens rolle som har blir fremhevet av betydning i samhandlinger med andre foreldre. Økonomien ser også ut til å ha en betydning. Mead (1998) så at økonomien hadde en stor betydning for at enkelte mennesker med penger hevet seg over andre med mindre. Noe Bourdieu (1995) også mente, i forhold til at de med høyere kapital ofte fremstod som mer dominante i sin væremåte. Som Claussen (2014) skriver kan økonomien være en årsak som gjør at noen blir en marginalisert gruppe i samfunnet. Noe en kan se i sammenheng med at respondentene viser at de tilhører en annen side ta rangstigen i forhold til kapitalbesittelse, ved at de er enslig forsørgere og lever på en inntekt. Wilkinson & Pickett (2010) skriver at den sosiale relasjonen kan bli påvirket av hvor mye en har av kapital. Fordi det kan være med å påvirke hvordan man ser på andre typer mennesker, og hvem man får tillit til. Dersom de velger å sammenligne sin egen situasjon med andre sin, kommer det frem at det oppleves ekstra vanskelig. Fordi det er når de sammenligner at de ser de største forskjellene i sin egen

levemåte og tilgang til materielle goder. De opplever at de forblir en undergruppe, som Bourdieu (1995) kaller de som har mindre kapital. Ved å se hva andre har mulighet til, gjør at de føler at de skiller seg betraktelig. Det kan tenkes at respondentene legger mer i viktigheten med å sammenligne tilgang til goder, fordi det er noe de etterstreber og som de ser på som viktig i forhold til status.

Opplevelsen respondentene har i forhold til hva de tror andre foreldre kan barna sine, er med å påvirke hvordan rolle de gir seg selv. Ved at de uttrykker at de ikke kan gi barna det samme som følge av mindre økonomiske ressurser, opplever de seg mindreverdig og annerledes. Denne rollen kan være med å påvirke hvordan signaler de sender under og på den måten påvirke hvordan de opplever at andre oppfatter dem. Noen av respondentene opplever sosiale forskjellene som følge av at de ikke kan gi barna det de skulle ønske, uten å måtte prioritere, det gjør at de opplever å være mindreverdig enn de andre i forhold til det økonomiske, noe som kan tenkes er med å påvirke hvordan de fremtrer i møte med andre som de opplever som bedre enn dem selv. Wilkinson & Pickett (2010) undret seg også over om de sosiale ulikhetene i samfunnet skaper sosiale skiller som følge av ulik status og levestandard. Og om det er med å avgjøre hvordan plass en setter seg selv og andre i hierarkiet. Noe som ser ut til å stemme hos flere av respondentene. De opplever at som følge av at de er enslig forsørgere med en annen økonomisk situasjon og i noen tilfeller alder, at de er på bunnen av hierarkiet. Den sosiale statusen blir som følge av dette vanskeligere å tilegne seg for dem, fordi ved å ikke fremheve seg selv blir heller ikke situasjonen deres like synlig.

Som Fyrland (2005) skriver er det i relasjoner preget av asymmetri, opplevelse av status og makt i relasjonene. Noe man kan se i sammenheng med hvordan Bente beskrev møte med andre foreldre i den åpne barnehagen hun går med barnet sitt.

"Jeg føler at de sitter i grupper mange, da blir det liksom: nei, ikke kom her. Det er merkelig, jeg føler det er gjenger som på ungdomsskolen, ja. (...) Jeg føler litt sånn i den åpne barnehagen. Det er litt sånn rasisme, det er jo noen som sitter for seg selv og andre for seg selv der. Så det blir vanskelig (...)"

(Bente)

Hun assosierer møte med andre foreldre som gjengene og grupperingene på ungdomsskolen. Hun opplever at det er mye forhåndsdomming og at man blir lagt i ulike kategorier ut fra hvordan man fremstår. Noe Gerd også er enig i. Gerd bodde en periode et annet sted i landet, men valgte å flytte tilbake som følge av at det var vanskelig å tilegne seg nye vennskap. Årsaken til at det var vanskelig tror hun hadde mye med at hun ble kategorisert som enslig mor.

"Fordi folk blir kjent med deg som mor. Ikke deg som person. (...) Der var jeg enslig! (...) Jeg tror at jeg ble klassifisert"

(Gerd)

I møtet med andre mennesker blir det dannet en sosial interaksjon bestående av foreldre. Jacobsen, Juul, Laursen & Rasborg (2008) viser til at i dette fellesskapet er det noe som blir sett på som normalt og noe som avvikende. Som de fleste av respondentene opplever, tilhører de den gruppen som er avvikende. Og som Fyrland (2005) skriver er likhet i verdier, holdninger og interesser viktige faktorer for vennskap. Det å være annerledes kan føre til at de opplever marginalisering. De opplever at det står utenfor gruppen og at de ikke får samme innpass som de hadde forventet og håpet på.

En kan se på det å ikke få innpass og stå på sidelinjen som utvelging til å spille fotball. Det er to lag, som har to som skal velge ut deltakere. Noen blir ropt opp med en gang nesten i kor, mot slutten blir det mer tenking og nøling om hvem som skal velges. På slutten står det ett par igjen, de blir valgt fordi de må, men når spillet foregår er ikke disse deltakerne nødvendige. De prøver først å være med og søker etter ballen, men når ingen sender den mot dem blir det til at de etterhvert i spillet går mer og mer vekk fra ballen. De opplever ikke å være en deltaker i spillet, men at de som står på siden og observerer andres samarbeid i spillet. Når en sammenligner det med et spill, er det flere som kan kjenne seg igjen i denne opplevelsen. Det kan tenkes at det oppleves sårt og vondt i sosiale sammenkomster å stå på sidelinjen å ikke få helt innpass, på samme måte som det kan oppleves sårt og vondt å være sistemann til å bli valgt ut til spill og som ikke er en nødvendig brikke for at (sam)spillet skal fungere.

Hvorfor noen opplever å stå på sidelinjen i sosiale sammenkomster i aktiviteter i forhold til barna er vanskelig å si. Respondentene formidler at siden de er i annen livssituasjon

er det vanskelig å få innpass, det blir som sagt nevnt at det kanskje kan skyldes alder, sivilstatus og økonomi. Dette er områder som de opplever at skiller seg ut fra normalen, det undres derfor på det om det kan være med å gjøre at samspillet ikke blir preget av gjensidighet. Muligens klarer de ikke å tolke hverandres symboler i kommunikasjonen. Mead (1998) mente at gestene var både bevisste og ubevisste, og dersom gestene som både sendes og mottas er vanskelig å tolke og forstå fordi man har ulik virkelighetsoppfatning, er det naturlig å se at samhandlingen bærer preg av dette.

Vi kan ikke vite hvordan de andre foreldrene tenker i forhold til om de opplever marginalisering av enslige forsørgere, men det kommer frem at flere av respondentene likevel opplever det, og de undres om årsakene kan være ulike alder, sivilstatus og situasjon. Muligens er ikke dette faktorer som spiller inn for den andre part. Samtidig kan man se på deltakelse med andre foreldre i sammenheng med gruppedannelse. Helgesen (2011) viser til Svedberg sin analyse om gruppedannelser. I denne analysen kommer det frem at grupper kan føre til at ulike opplevelser. På den ene siden kan gruppa danne en trygghet av å være en del av fellesskapet, mens på den andre siden kan det for enkelte være at de må gi avkall fra noe i seg selv, for eksempel verdier og holdninger, for å få innpass i noen grupper. Nå kan ikke respondentene gi avkall på sin familietype noe som kan være med å gjøre at de opplever at deres situasjon ikke passer inn. Mens det kommer også frem at for de av respondentene som uttrykker at de godtar familietypen mer, at den enten er selvbestemt (donorbarn) eller at de trives som alene, opplever å føle seg mer verdsatt og inkludert i møte med andre foreldre og grupper. Noe en kan se i sammenheng med utsagnet til Helgesen (2011: 80) : *“I beste fall er det en sterk positiv sammenheng mellom et romslig og aksepterende nettverk og en trygg og god selvoppfatning”*.

5.3.2 Det er så lite som skal til

Opplevelsen av å føle seg inkludert har mye å si for hvordan respondentene er i samhandlinger med andre foreldre som de ikke kjenner så godt. Selv om det kommer frem i funnene at det ikke har oppstått noen vennskap med andre foreldre som de kun har møtt i barnehage og skolesammenheng, er det likevel av stor betydning at det å

oppleve inkludering er viktig. Bare det at de hilser på hverandre og småprater litt når de møter hverandre, har positive konsekvenser for følelsen av bli sett og inkludert.

Å føle seg inkludert med andre foreldre, gjør at de både Dina og Ella føler at de er like velkomne og tilhører "foreldre-gjengen" på samme måte som de andre. Dina småprater som regel med de foreldrene hun møter i barnas barnehage, hun fremstår trygg på seg selv. Denne trygge holdningen i møte med andre foreldre, som kan tenkes at er med å gi et annet inntrykk av henne enn de som betegner seg selv som tilbakeholden gjør. Det sier seg selv at det er lettere å snakke med de som er initiativ rike og lette å småprate med.

Hvordan en møter andre og hvilke inntrykk en får av dem, kan sees i sammenheng med Mead (2005) og symbolske interaksjon, dersom de møter hverandre med en trygg holdning på seg selv og en opplevelse av å være inkludert, kan det tenkes at det er med å påvirke hvordan andre ser på en også. Speilingen går begge veier, både hvordan andre oppfatter en, men også hvordan en oppfatter seg selv. Respondentene utstråler en trygghet, som gjør at Selvet deres stråler av de er komfortable med deres livssituasjon. Dersom de fremstår som trygge, vil de ikke gi stereotypien videre grunnlag. Som regel er stereotypier en negativ antakelse om andres væremåte gjennom rollen de har (Helgesen, 2011). Stereotypien om enslig forsørgere er hos noen at er usikre, dårligere foreldre og har større utfordringer i livet, dette kan man anta at ikke vil være bilde som blir dannet av se som viser seg å være trygge på seg selv og situasjonen sin. Noe som gjør at en kan se at de som er på "hilsen" med andre foreldre har fått frem viktigheten av hvordan deres egen selvoppfattelse er med å påvirke hvordan andre ser på dem også.

Både Dina og Ella fremstår trygge i det å være enslig forsørger, de trives med å være mor for barna og ser ikke på det å være alene som annerledes enn en være to (utenom at de har litt mer ansvar). Denne tryggheten over situasjonen, som begge har, kan man se i sammenheng med den symbolske kapitalen som kommer til uttrykk gjennom hvordan innflytelse og omdømme respondentene har (Broady & Palme, 1989). Bourdieu (1995) mente at den symbolske kapitalen ble uttrykt gjennom hvilke respekt og anerkjennelse en oppnår i sosiale møter både fra andre, men også hvordan de ser på seg selv.

Det å føle seg inkludert med andre foreldre har innvirkninger både for deres egen del, men også i forhold til barna. Bronfenbrenner (1985) så at miljøet barna deltar i er sentral for deres utvikling, og dersom foreldre med barn i samme mikrosystem, samarbeider viser hverandre tillit, respekt og anerkjennelse gir dette positiv påvirkning til barna (Fyrland, 2005). Ved at foreldre føler seg inkludert i møte med andre foreldre, gjør at de også deltar med mer egeninteresse i aktiviteter som har med barna å gjøre noe som er viktig for deres eget sosiale nettverk, men også for barna.

Som det kommer frem at det å kunne småprate med de andre, av viktig betydning for foreldrene, likevel kan man ikke vite hvordan samhandlingene er sett fra utsiden. Det kan hende at hadde vi sett på de ulike samhandlingene mellom de som opplever marginalisering eller inkludering, ville vi sett at de var på samme måte. Samtidig er det personens egen opplevelse av situasjonen som er sentralt og som er deres virkelighetsoppfatning av deres sosiale liv. Andersson (1985) skriver at i forhold til sosialøkologiske utviklingsmodell, er individets oppfatning like sentralt som de objektive forholdene som er tilstede i samhandlingen. Noe som gjenspeiler seg i hvilke betydning og oppfatning samhandlingene har for respondentene, det er deres inntrykk som er relevante for å fange opp deres opplevelser.

5.3.3 Stigmatisering

Selv om ett par av respondentene opplever å være på "hils" eller med i "gjengen" med andre foreldre i barnehage og skole, er det likevel fremtredende fra funnene at det i større grad er flere som opplever motsatt i møte med andre foreldre. 5 av 7 respondenter forteller at de ikke opplever å være inkludert med andre foreldre i noe særlig stor grad, de opplever å være marginalisert. Enkelte av respondentene formidler også at de opplever å være en stigmatisert gruppe som følge av at de er enslig forsørgere.

Det kommer frem er at noen opplever å være en stigmatisert gruppe, både i forhold til andre personer, men også stigmatisert fra samfunnets forventninger. Frida har opplevd at når barnet var yngre at enkelte i barnehagen kom med upassende kommentarer angående hvordan de trodde unge og enslige mødre var. Mens Gerd forteller at hun

merker det i forhold til barnehage og skole ofte. Hun har opplevd at hun må overbevise at hun har kompetansen som kreves i forhold til morsrollen.

Å føle at man alltid må overbevise sin egen kompetanseevne blir fremstilt som ekstra belastende i forhold til morsrollen. Flere har opplevd at det er større forventninger og krav til de som er enslig forsørgere enn resten av foreldrene, samtidig som det er mindre rom for å feile eller skille seg ut. Ved at dette er en gruppe som inneholder færre voksenpersoner, gjør dem mer sårbare og det kan hende barnehage eller skole vet at det kan være utfordrende og ønsker å passe ekstra på dem. Noe man kan se gjennom den symbolske kapitalen. Den symbolske makten er et resultat av å ha symbolsk kapital, makten er den usynlige makten i samfunnet, men den makten som likevel kommer til uttrykk gjennom hva som er akseptert og hvilke normer som gjelder (Bourdieu, 1996). Å være en omsorgsperson gjør at man kan stille svakere i noen sammenhenger kontra de som er to. Den symbolske makten kommer til uttrykk ved at det er forventet samfunnsmessig at man skal være to om omsorgen. Ved å skille seg ut fra normalen, må Gerd bevise ytterligere at hun klarer dette alene.

Det er Gerd som bringer ordet stigmatisering på banen. Hun fremstår irritert når hun formidler at hun føler at offentlige etater er ekstra påpasselig med at barna skal se velstelte ut. At dersom det viser seg at de barna har slitt ut klærne, er hun er redd for at det skal komme en tilbakemelding fra barnehagen eller skolen at hun ikke passer godt på dem eller at hun er fattig og klarer ikke å forsørge barna sine. Hvor mye kapital et menneske har, er også med å avgjøre noe av makten de har. Det er kjent at dersom man har nok økonomiske midler, er det lettere å tilegne seg innflytelse i samfunnet (Broady & Palme, 1989).

Gerd som er alene med flere barn, har som flere av respondentene mindre å rutte med enn hva som er forventet ut fra referansebudsjettet til SIFO (Statens institutt for forbruksforskning, 2015). Som Gerd forteller er hun derfor veldig oppmerksom på hvordan barna fremstår i barnehage og skole. Noe man kan tolke om at hun prøver å vise at hun har mer kapital enn det hun egentlig har, gjennom klær og fasaden, fordi hun er redd for at dersom hun ikke har like stor kapital som forventet kan være negativt i forhold til kompetanseevnen hennes. Samtidig som en kan se at i forhold til habitusen, som i følge Jacobsen, Juul, Lauren og Rasborg (2008) er med å synliggjør hvilke klasse

og tilhørighet man tilhører gjennom både kroppslige og verbale handlinger, muligens gir ett annet inntrykk enn hva hun prøver å fremheve for å unngå å bli "tatt" ved at de er ekstra påpasselige med henne.

Foreldre som opplever å bli stigmatisert, bruker masse energi på å vise at de er kompetente til å ta vare på barna sine. De går rundt med en redsel av å feile, noe som i visse tilfeller føre til selvoppfyllende profetier. Forventningene de opplever at samfunnet har til dem, blir speilet gjennom handlingene deres. Helgesen (2011: 80) viser til Mead som forteller at hvordan de man samhandler med "(...) *utgjør et sosialt speil som vi former vårt selvbilde gjennom*".

Gjennom å bruke masse energi og tid på å vise at de klarer foreldrerollen, kan føre til at de danner et selvbilde av seg selv som sier at de må yte mye for å klare det. At de blir mer kritiske angående sin egen kompetanseevne, fordi de er redd for at det som de gjør er feil og tror på det de hører i forhold til at det å oppdra barn er en tomannsjobb. De kan utvikle en kritisk holdning til seg selv som blir gjenspeilet i hvordan andre oppfatter dem.

I følge Repstad (2007) kan stigmatisering forklares med hjelp om stemping. At ut fra spesielle personlighetsegenskaper er med å "forklare" avvikende atferd. Ved at atferden skiller seg fra normene som er vanlig for der man deltar. Enslige forsørgere vil ikke oppleve seg stigmatisert når de omgås de som er i samme situasjon, fordi de vil ha noen like normer og forventninger og sivilstatusen vil ikke være det avgjørende for hvordan de oppfatter hverandre, det er i forhold til der det å være enslig er avvikende at man kan tenke seg at det blir opplevd noe stigmatisering. Det samme kan man si i forhold til fattigdommens sosiale dimensjon, som neste underkapittel tar opp.

5.4 Fattigdommens sosiale dimensjon

Fattigdommens sosiale dimensjon er tittelen for oppgaven, og hele studiet bygger rundt dette begrepet til P. Townsend, som viser til at dersom man har mindre tilganger til goder og deltakelse i sitt samfunn, kan man bli beregnet for å være fattig sett gjennom den sosiale dimensjon. I studiet kom det frem at det er på flere områder denne

fattigdommen kommer særlig til syne for respondentene. Derfor vil jeg ta ett og ett underkategori hver for seg.

5.4.1 Boligdrømmen

For mange er det en drøm å eie sin egen bolig. Som Larsen (2005) skriver i sin artikkel har det vært en stor prisstigning de siste årene. Vassenden, Lie og Skoland sin forskning (2012) viser til at 8 av 10 eier sin egen bolig i Norge, noe som er høyt sammenlignet internasjonalt. Likevel er det kun Dina av respondentene som eier bolig. Dina betegner seg selv som heldig som kom inn på boligmarkedet i tidlig, noe som har ført til at hun har fått med seg litt av den gode prisveksten som har vært her de 10 siste årene. Resten av respondentene uttrykker et felles ønske om å komme inn på boligmarkedet en dag, selv om det virker umulig for dem slik situasjonen er nå. *"Bolig er en arena for selvrealisering, et sted hvor man bygger identitet og et hjem, noe man er mer forhindret fra som leietaker"* (Vassenden et al, 2012: 54-55). Det er den store drømmen for flere av respondentene å få mulighet til å finne en stabil plass dem selv og barna. De ønsker å gi barna stabilitet. Å gi barna et stabilt bomiljø er viktig i følge Bronfenbrenner (1985). De ønsker også å betale ned på sitt eget og oppleve tilhørighet og stolthet over hjemmet sitt.

I samfunnet vårt blir det betraktet som det riktige å eie sin egen bolig. Denne samfunnsnormen ligger på makronivå og kommer til uttrykk gjennom blant annet mediene (Helgesen, 2011). Det er ikke sjeldent man hører at det lønner seg i lengden å eie sin egen bolig framfor "å kaste penger ut av vinduet" (med å leie). Samtidig som man vet at Norge har dyre boligpriser er det forventet at man skal kjøpe bolig når man har mulighet til det. På den måten kan man se at det å eie sin egen bolig er med å si hva man har kapital. Bourdieu (1995) så at symbolsk kapital er med å gi individer makt. Gjennom å eie bolig sier man indirekte at man har midler og økonomisk kapital. For respondentene som ikke har mulighet til eie blir de ofte påminnet gjennom makrosystemet at de må "nøye seg med smulene" og det som er nest best, altså å leie bolig.

"På en måte føler jeg meg litt mindre enn de fordi de har fine, flotte hus (...) mens jeg bor jo i kjelleren"

(Ella)

Seks av respondentene leier bolig. Tre leier på privatmarkedet og tre leier av kommunen. Det kom frem at det var flaut å leie når de sammenlignet seg med de andre foreldrene. Det viste seg også at de som leier bolig opplevde det som litt vanskelig i forhold fordi de opplevde at de mistet litt av tilhørigheten i området, noe Vassenden, Lie og Skoland (2012) også så var en faktor på leiemarkedet.

Både Ella og de som bor i kommunale boliger, opplever at de er flau over boligformen sin når de sammenligner seg med de andre. To av de som leier av kommunen forteller at de synes det er hemmende i forhold til deres sosiale liv som følge av de skammer seg over boligformen. Camilla og Frida viser seg å være ukomfortable med boligen deres, selv om det ikke er mulig å se at det er kommunal eller ei. De synes det er flaut å fortelle hvem de leier av fordi de tidligere har opplevd nedverdige holdninger om å leie kommunalt. Vassenden, Lie og Skoland (2012) viser til at det er en stigmatisert boligform å leie kommunalt, selv om fremfor å leie privat gir ofte kommunal bolig familiene mer stabilitet, trygghet og forutsigbarhet i forhold til området og pris. Camilla og Frida også formidler at det er når det blir synlig at det er kommunal de blir flau, samtidig som de er takknemlige for at de fikk tildelt kommunal bolig som følge av mer stabilitet for barna, noe som er tilsvarende funnene i forskningen til Vassenden, Lie og Skoland (2012).

Det at det oppleves skamfullt, kan man se i forhold til hvilke betydning kommunikasjonen har. De har tidligere opplevd at folk har sendt dem negative kommentarer og holdninger når det har kommet frem hvem de har leid av, noe man kan se på samme måte som Mead (1998) så at tidligere respons på gestene påvirker atferden fremover. Når de tidligere har tolket andre sin respons som har kommet til uttrykk når de har fortalt hvem de leier av, har gjort at de har opplevd at de har blitt sett på en annen måte enn de gjorde før det kom frem.

Kommunikasjonen har endret seg som følge av at det har blitt synliggjort hvem de leier av. De har opplevd at når folk har hørt at de leier kommunalt, har de følt at andre har

observert dem mer for å finne ut hvorfor de er "vanskeligstilte" og har behov for hjelp. Som en respondent forteller har hun opplevd at hun har måttet forsvare hvorfor hun bor sånn hun bor, fordi hun jobber hver dag og hun opplever at andre "forteller" henne at hun ikke er vanskeligstilt nok når hun faktisk jobber. Tidligere negativ kommunikasjonen som har blitt oppfattet negativt har gjort at respondentene opplever det skamfullt å leie kommunalt. Å leie kommunalt blir ofte stigmatisert i Norge fordi noen mener at det er for de som er mest vanskeligstilt i samfunnet og som ikke kan ta vare på seg selv, i følge både respondentene og Vassenden med flere (2012) også har kommet frem til.

I motsetning til at symbolsk kapital kan være med å gi mennesker status, godt omdømme og makt (Broady & Palme, 1989), gir det å leie den motsatte effekteten. Å leie kommunalt viser at det er områder som respondentene ikke mestrer på samme måte som forventet i makrosystemet. Samfunnets normer, verdier og holdninger kommer til uttrykk i makrosystemet (Fyrland, 2005). Det å ikke klare å leve opp til samfunnets forventninger kan være med å gjøre noe med deres selvoppfatning ved at de sammenligner seg med hva de opplever er viktige verdier i samfunnet. De opplever at det er forventet at man ikke skal ha hjelp dersom man arbeider og ikke har andre utfordringer enn å være mer økonomisk vanskeligstilt enn gjennomsnittet. Både Camilla og Frida mente at det også kunne ødelegge sosialt dersom nye bekjentskap forstod hvem de leide av, fordi det ville gi stereotypiene folk har om enslig forsørgere større grunnlag dersom det kom frem at de "*faktisk var vanskeligstilte*". Noe som kunne være med å påvirke hvordan de blir sett på og behandlet av andre.

5.4.2 Å tenke ut av boksen

For folk flest er det greit og godtatt at man av og til har perioder innimellom som er verre enn andre økonomisk, enten når veiavgiften, Tv -lisens eller andre regninger dukker opp. Men for respondentene ser det ut til å være økonomiske utfordringer oftere, en kan derfor stille seg spørsmål om det er slik at respondentene må tenke ut av boksen for å få økonomien til å gå rundt og muligheter til å delta på aktiviteter og opplevelser?!

Dersom det viser seg å være et gjentakende problem kommer det frem at andre tenker at vedkommende er uforsiktig og dårlig til å prioritere i forhold til økonomien sin. Dette kan man se i sammenheng med person - og situasjons-forklaring. I følge H. Kelley, som Helgesen (2011), referer til, er det lett å anta at det skyldes personligheten dersom det skjer hyppig, i ulike situasjoner eller om det er avvikende fra normalen. På samme måte som det er lett å skylde på situasjonen dersom det gjelder en selv eller en man kjenner historien til, er det lett å anta at det skyldes personen dersom ikke kjenner til vedkommende på samme måte. Det er dette flere av respondentene som opplever. De føler at de blir tatt for å være både uforsiktige, dårlig økonomisk og kjipe dersom det kommer frem at de ikke kan være med på sosiale aktiviteter. Selv om de opplever at det skyldes situasjonen, med at de er enslig forsørgere med en inntekt.

Felles for flere av respondentene er det at de må prioritere pengebruken for å få det til å gå rundt. De ønsker å kunne ha større mulighet til reiser og opplevelser, både for barna, men også for sin egen del. Det å finne på aktiviteter sammen med barna koster penger. Tidligere i vinter var det for eksempel et is-show i Stavanger som ble skrevet en del om i mediene. For noen var selve opplevelsen nok, både i forhold til at det var et fint arrangement men også økonomisk. Samtidig var det flere som merket presset til å kjøpe effekter til mangfoldig hundre kroner i tillegg (Håland & Skarsaune 2015). Mediene kjørte dette opp, både gjennom sosiale medier der folk som deltok delte bilder av show og kjøpte effekter, men også gjennom skriveri om showet. For de som ikke har samme økonomiske muligheter til å gi barna alt, oppleves det sårt når det er "forventet" at de skal få delta og noen velger dermed å delta selv om det ikke er det økonomien tillater, fordi de ønsker å vise at de har mulighet til å gi barna kulturell kapital.

Det er å anta at det har skjedd en stor endring i forhold til å vise både kulturell og symbolsk kapital de siste årene. Mens det før var den herskende klassen i følge Bourdieu (1995) som brukte elementer som klær, interiør og deltakelse i aktiviteter til å fremheve at de har kapital, har det i dag blitt et vanlig fenomen å vise hva de "har". Bourdieu (1995) hadde rett i at utviklingen ble til at mennesker vurderer seg selv og andre ut fra levestandard og livsstil. Flere av respondentene er enig med dette. De ønsker ikke å skille seg negativt ut, det er derfor noen velger å fremheve seg selv og barna med nye klær, deltakelse og lignende fordi de er redd for at dersom det kommer frem at de egentlig ikke har mulighet til det, vil både de og barna bli sett på

med mer dømmende øyner. De ønsker ikke å bli stigmatisert som fattige eller at barna skal se hvordan økonomien egentlig er. Deres egne behov blir i stor grad nedprioritert slik at de kan gi barna det som de opplever at samfunnet krever, i form av aktiviteter, klær og diverse.

"Det ville gått utover ting jeg kunne trengt i hverdagen da. (...) små ting (...) jeg måtte ta det fra livsoppholdet (...) men jeg visste at jeg ville få lønn om en ukes tid"

(Anne)

Noen av respondentene er opptatt av tenke ut løsninger som ikke koster så mye penger, og velger heller aktiviteter i naturen fremfor aktiviteter som koster en del penger. Dette gjør de fordi de ser at det gir barna like mye glede å finne på ting sammen med familien og venner, og de slipper å tenke på hva det koster og få dårlig samvittighet som følge av å bruke penger som skulle gått til mat og andre nødvendige ting for husholdningen.

Gjennom erfaringene og påvirkningene som har kommet over tiden, har dette gjort at habitusen til respondentene har vendt seg til denne levestilen (Jacobsen et al, 2008). De setter pris på det de har, aktivitetene de får sammen med barna og venner og godtar at dette er deres levestil. De har lært gjennom å være i fattigdommens sosiale dimensjon at de må ha en annen livsstil enn hva de kanskje hadde sett for seg tidligere, de må tenke "ut av boksen" for å kunne få mulighet til reiser og opplevelser som de ønsker.

Noen velger å reise utenom sesongen for det er viktig for vedkommende å reise og oppleve ting. Mens andre velger aktiviteter i naturen sammen med barna og venner, fordi for dem er det viktig å være sosiale med venner og familie samtidig som de synes naturen og nærmiljøet har mange muligheter og opplevelser de ønsker å benytte seg av.

"Spesielt på sommeren. Da er jeg mye ute (..) Da drar vi på stranden"

(Ella)

Siden flere velger å bruke nærområdene og naturen, kan en se at det er sentralt at det offentlige vedlikeholder disse arenaene for befolkningen. Det er å anta at det er lettere å bruke nærområdet, dersom det opprettholdes i god standard.

Som tidligere sagt er det ofte barna som blir prioritert i forhold til aktiviteter og opplevelser, noe blant annet Thorød (2006) også dro frem i sin forskning som jeg har

nevnt tidligere i oppgaven. Dette kom også frem i funnene mine, gjennom blant annet at respondentene dro frem barna når det ble snakk om opplevelser og reiser. De ønsket i stor grad å glede barna med spennende reiser og opplevelser, som følge av reduserte muligheter på disse områdene valgte de å tenke ut av boksen for å gi barna gode opplevelser og gleder. Det ble i mindre grad snakket om respondentens egne ønsker i forhold til reiser og opplevelser.

5.4.3 "Barnevakten er syk"

Når respondentene skal snakke om sine egne ønsker sitter det lengre inne. De synes det er vanskelig å snakke om egne behov, uten å tenke på barna. Det ser ut som det er vanskelig for dem å kun tenke på sine egne sosiale behov, og ikke barna sine.

Respondentene er i stor grad aktive personer, men det kommer frem at det i størst grad er sammen med barna og ikke like ofte kun for seg selv. Når det er snakk om å være sosial uten barn, kommer det frem at det innimellom er vanskelig å få til, både som følge av at de ikke har barnevakt, men også at de må si nei som følge av at økonomien ikke tillater det.

I dagens samfunn som kan bli sett på som makrosystemet (Fyrland, 2005), kan det oppleves at det er høye krav og forventninger at man skal delta på sosiale arrangement, reise og kafebesøk. Å delta på sosiale aktiviteter har betydning for sosiale inkludering. I "tiltaksplanen mot fattigdom" (St.meld nr.6 (2002-2003)) kom det frem at regjeringen ønsket å sikre sosial inkludering for barn og unge i lavinntektsfamilier for å redusere sosial utstøting som kan oppstå som følge av at økonomien setter en demper på deltakelsen. Som det kommer frem i funnene, er det barna som blir prioritert slik at de ikke skal oppleve at økonomien ødelegger for deres sosiale deltakelse. Flere av respondentene velger å prioritere ting og diverse til ungene, før de føler de kan ta seg råd til egne sosiale aktiviteter. Noe som ofte fører til at det blir mindre av aktiviteter for dem selv som koster penger.

"Økonomien har mye å si. (...) Siden jeg bare tar meg råd til det nødvendige, blir det lite penger til en fest i ny og ne, middag ute eller middagsselskaper. (...) Det går alltid til NN (barnet)"

(Bente)

Det å bruke penger på seg selv, gjør at de får dårlig samvittighet, det er alltid noe barna også kunne trengt. Samtidig som de ser at dersom de ikke deltar vil det bli mindre sosiale inkludering for dem, de kan oppleve at de blir marginalisert i forhold til noen venner og bekjentskap, noe Claussen (2014) også viser til. Som det kom frem i kategorien om "å være mer enn en mamma", har ett par av respondentene opplevd at noen vennskap har forsvunnet som følge av at de ikke har hatt så mye mulighet for barnevakt eller sosial deltakelse uten barn. For noen er det ikke bare muligheten for barnevakt som spiller inn i forhold til deltakelse, økonomien har også betydning.

Alle respondentene formidler at synes de deltar på mye sosialt. Måten de deltar sosialt er i form av sosial deltakelse sammen med barna sine, barndomsvenner eller de som er i sammen situasjon som dem selv. De er mest sosiale med de som de opplever å være trygge sammen med, de som relasjonen er preget av gjensidighet og respekt. Det kommer frem at det innimellom oppleves vanskelig å samhandle med de som har en annen kapitalbesittelse enn dem selv, fordi de opplever at de tilhører en annen samfunnsklasse enn dem selv (Bourdieu, 1995). Ved å oppfatte at de tilhøre ulike klasser, opplever de også at de har ulik levestandard og livsstil, noe som kan føre til ulik forståelse og virkelighetsoppfatning. Det blir uttrykt at det er mer flaut å innrømme til en som har mer økonomisk kapital, at de ikke kan delta som følge av mindre økonomiske midler, fordi de da ikke klarer å forstå hverandres økonomiske situasjon og muligheter. En kan lese det slik at selv om respondentene formidler at de er mye sosiale, kan en også tolke det som at de ikke kan delta på kostbare, sosiale aktiviteter som følge av mindre økonomiske ressurser og at de er avhengig av å prioritere pengebruken.

"Men det er flaut å si nei på grunn av penger"

(Ella)

Det oppleves flaut og ikke ha samme mulighet som gjennomsnittspersonen. Å ha mindre oppleves som å tilhøre en annen samfunnsklasse, noe som er med å prege

plasseringen de opplever å ha i samfunnet (Jacobsen et al, 2008). Derfor kommer det frem at det ofte oppleves lettere å bruke en unnskyldning fremfor å fortelle at noen ganger kan de ikke delta på aktiviteter på grunn av at pengene ikke strekker til. Siden de opplever at de har en annen til klasse enn de som spør, ønsker ikke de at det skal være inntrykket som kommer til uttrykk.

Sosialiseringsteorien til Mead kan hjelpe med å forklare dette, at ved at en oppfatter seg selv på en viss måte, har gjort at man gjennom "samtale" med seg selv forteller hvordan man selv tror at andre oppfatter en. På den måten sender en signaler til de andre man er som man er (Hutchinson & Oltedal, 2006). Og i forhold til dette, vil ikke respondentene vise at de opplever at de selv tilhører en annen samfunnsklasse fordi de ikke har like mye å rutte med.

Det at respondentene velger å finne på en unnskyldning for å ikke delta på sosiale aktiviteter for seg selv, kan man også se på en annen måte i forhold til teorien til Mead (2005). Ved at å bli bevisst på seg selv, blir man også bevisst på hvordan andre ser på en. Respondentene ønsker ikke å se seg selv som dårligere stilt, fordi ved å bli bevisst på denne delen og at den kan ha betydning for hvordan andre ser på dem, gjør noe med selvfølelsen deres. De ønsker ikke bli enda mer bevisst på det som de selv opplever som vanskelig. Selv om det ikke er sikkert at de ville blitt møtt på en negativ måte, er det noe flere av respondentene er redd for det. De føler at de tidligere har blitt sett ned som følge av at de er enslig forsørgere og har mindre økonomisk kapital enn gjennomsnittet i Norge.

De ønsker ikke at andre skal forstå at de er har mindre økonomisk kapital enn det som er forventet samfunnsmessig, derfor kommer det frem at det er lettere å gi en unnskyldning i form av blant annet "barnevakten er syk" rett før de skal være med på noe. Noen velger også å låne penger, for å delte på sosiale aktiviteter. Dette gjelder særlig hvis det er aktiviteter som er skole eller jobbrelatert, fordi dette er ikke bekjentskap respondentene er helt trygge på. Som Bourdieu (1995) mente kunne de med mer kapital ha en dominerende atferd, og denne atferden og holdninger ser det ut som respondentene er redd for at skal gjelde i forhold til relasjonene.

Noe man også kan se i sammenheng med hvordan respondentene opplever at forventningene er gjennom Bronfenbrenners systemdeling. På eksosystemet kommer forventningene til dem på en indirekte måte (Fyrland, 2005), de opplever at det er forventet fra andre at man skal ha mulighet til å delta på sosiale aktiviteter. Selv om det ikke blir sagt direkte, kommer det frem når de hører hva andre gjør i form av aktiviteter og opplevelser. Gjennom at de opplever at det er forventet fra ulike hold, blir det påvirket av det på en indirekte måte. Som det kommer frem er det flaut å oppleve at de tilhører en annen klasse, denne klassen kan gjennom Townsend sin definisjon (Grødem, 2008) bli definert som de som tilhører *fattigdommens sosiale dimensjon*.

5.5 Oppsummering av funnene

Det har kommet frem flere ulike opplevelser i studien om hvordan enslig forsørgere opplever sitt sosiale liv. Det kan se ut som at denne gruppen generelt er fornøyd med sitt sosiale liv, de opplyser at de er mye sosiale og at de for det meste er tilfreds med deres sosiale nettverk. Respondentene har fremdeles kontakt med barndomsvenner som de samhandler med, dette er venner som de har blitt kjent med før de ble foreldre og som de opplever en trygghet sammen men. Det kommer også tydelig frem at respondentene har utviklet nye vennskap med andre enslig forsørgere, noe som blir betegnet som sentralt fordi de kan relatere seg til hverandre både økonomisk og sosialt.

Det kommer frem at de har like mye sosial kontakt som andre, om ikke mer, men i ulike former. Telefonkontakt blir dratt frem som en form for sosial kontakt for enslige forsørgere som de velger når de ikke kan komme ut som følge av redusert tilgang til barnevakt og egentid, denne formen for sosial kontakt er sentral for flere fordi de på den måten får snakket om sin dag og gir dem voksenkontakt. Det kan se ut som de er ekstra avhengige av sin egen mor, både som en støttespiller, men også i forhold til veiledning og hjelp.

De har også mindre muligheter til reiser og annet som er avhengig av barnefri og større økonomisk frihet, noe som gjør at noen velger å prioritere aktiviteter sammen med barna i naturen og nærområdet fremfor aktiviteter for seg selv alene.

Respondentene sine opplevelser av deres sosiale liv, viser at det er vanskelig å komme innpå andre foreldre de treffer i barnehage og skole, fordi de opplever at de er i en annen situasjon enn dem, på grunn av blant annet alder, sivilstatus og egen selvoppfattelse av at de er i ulike livssituasjoner.

Funnene viser at respondentene har en tendens til å dra frem enkelte faktorer som begrenser deres sosiale kontakt. De opplever blant annet at boligformen deres kan være hemmende i forhold til nye sosiale relasjoner, fordi det oppleves flaut å leie både privat og kommunalt når de sammenligner seg med andre som eier bolig fordi de opplever at de bor "dårligere" enn andre. Det å komme alene på ulike arrangementer oppleves også som en begrensende faktor på deres sosiale liv, fordi de da føler at det blir ekstra synlig at de er alene med barn og ikke i samme familieformen som majoriteten tilsynelatende befinner seg i.

6.0 Avslutning

Gjennom dette studiet har jeg blitt kjent med syv enslig forsørger som har latt meg til å ta del i deres livsverden og sosiale virkelighet. De har invitert meg hjem til deres hjem for å gi meg mulighet til å få en dypere forståelse av hvordan det oppleves for dem å være en del av fattigdommens sosiale dimensjon.

Jeg ønsket å finne ut hvordan de opplevde sitt sosiale liv. Jeg har forstått av disse enslig forsørgerne i stor grad har et sosialt nettverk de er fornøyd med. De aller fleste er sosiale flere ganger i uken, har flere å være sammen med dersom de ønsker det og har et stort behov for venner. Vennene deres består i stor grad av barndomsvenner, andre som er enslig forsørger og deres egen mor. De opplever at disse inkluderer dem i det sosiale livet. Selv om de har et stort nettverk kommer det også opp en sårhet når det blir tatt opp hvordan de opplever at andre ser på dem. Det å etablere kontakt med de som de møter gjennom barna, er vanskelig. De opplever at de er annerledes, og at de blir dømt som følge av at de alene med barna sine. Denne opplevelsen gjør at de føler seg ofte marginalisert i sosiale sammenkomster med andre foreldre. Det kommer frem at økonomien har stor betydning for deres selvfølelse og hvordan de oppfører seg mot

andre. Derfor velger de innimellom å bruke unnskyldninger for å ikke fortelle hvorfor de ikke kan delta på sosiale aktiviteter.

Når de opplever at de skiller seg negativt ut, er det vanskelig å få frem en utadvendt og trygg personlighet. De som er enslig forsørger går og vurderer seg selv sammenlignet med de som er to i mange situasjoner, de har høye forventninger som ofte oppleves vanskelig å oppnå. Bolig, reiser, slippe å prioritere pengebruken, er ting de drømmer om, fordi de opplever det som det normale i samfunnet. Tross høye forventninger og krav til seg selv, oppleves de enslige forsørgerne å være fornøyde med sitt sosiale liv så lenge de omgås de de er trygge på. Det er derfor å anta at dersom de får vært med de som er like dem selv og som de slipper å sammenligne seg med samfunnets forventninger, er dette en gruppe i samfunnet som liker å omgå andre mennesker og som liker å være sosiale.

I dette studiet har man fått et innblikk i hvordan enslig forsørgerer opplever sitt eget sosiale liv, de har uttrykt hvordan det å være enslig oppleves både sosialt og økonomisk for dem, samt hvordan de opplever at andre ser på dem. Det hadde derfor vært spennende å forsket videre hvordan andre mennesker opplever denne gruppen, om det er noen sammenheng med hvordan enslig forsørgerer opplever seg selv og hvordan andre mennesker ser på dem for å se om det ville gitt tilsvarende resultater. Videre hadde det vært spennende å forsket på om det er forskjell på det å være enke/enkemann med barn eller alene som følge av samlivsbrudd. Om det gir ulike oppfattelser for dem selv og andre å være alene med barn som følge av at en har blitt enke/enkemann, eller om samfunnet ser på enslig forsørgerer på samme måte uavhengig av hvorfor de har blitt alene. En siste ting som også hadde vært interessant å forsket videre på, er om enslig forsørgerer sin opplevelse av deres sosiale liv hadde gitt ulike svar andre steder i landet enn denne studien ga. Altså om fattigdommens sosiale dimensjon påvirker enslig forsørgerer sitt sosiale liv i samme grad på småsteder som i store byer, eller om det ville gitt andre resultater enn denne studien ga.

Litteraturliste:

Andersson, B.E (1985). *Bronfenbrenners utveclingsekologi*. Bø, I (Red.) Barn i miljø: oppvekst i en utviklingsøkologisk sammenheng. (s.9 – 36). Oslo, Cappelens pedagogikkbøker

Andrews, T. & Vassenden, A. (2007) *Snøballen som ikke ruller. Utvalgsproblemer i kvalitativ forskning*. Sosiologisk tidsskriv (02/2007) (s. 152 - 162)

Backe- Hansen, E. (2004) *Barn og undes håndtering av vanskelige livsvilkår. Kunnskapsbidrag fra 36 studier av barnefattigdom*. Norsk Institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 12/2004. Oslo

Bjørnstad, A.F (2009) *Enslig forsørgere og overgang til arbeid*. Arbeid og velferd (nr 4 2009) (s. 56-61)

Broady, D & Palme, M (1989) *Pierre Bourdieus kultursociologi*. Thune H, & Vaage, S. (Red.) Oppdragelse til det moderne. Emile Durkheim, George Herbert Mead, John Dewey, Pierre Bourdieu. (s.181-197). Oslo, Universitetsforlaget

Bourdieu. P (1995) *Distinksjonen: en sosiologisk kritikk av dømmekraften*. Oslo, Pax

Bourdieu, P. (1996) *Symbolsk makt*. Oslo, Pax forlag

Broady, D & Palme, M (1989) *Pierre Bourdieus utbildnings sociologi*. Thune H, & Vaage, S. (Red.) Oppdragelse til det moderne. Emile Durkheim, George Herbert Mead, John Dewey, Pierre Bourdieu. (s.199-217). Oslo, Universitetsforlaget

Bronfenbrenner, U. (1985) *Midtveis i den menneskelige utviklings økologi*. Bø, I (Red.) Barn i miljø: oppvekst i en utviklingsøkologisk sammenheng. (s.36- 70). Oslo, Cappelens pedagogikkbøker

Kandidatnummer: 6233

Bråten, S. (1989) *G.H.Meads filosofi som grunnlag for dialogisk forståelse*. Thune H, & Vaage, S. (Red.) Oppdragelse til det moderne. Emile Durkheim, George Herbert Mead, John Dewey, Pierre Bourdieu. (s.97-117). Oslo, Universitetsforlaget

Claussen, B. (2014) *Fattigdom i Norge*. Oslo, Cappelen Damm AS.

Dalen, M (2004) *Intervju som forskningsmetode: en kvalitativ tilnærming*. Oslo, Universitetsforlaget

Dalland, O. (2007) *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo, Gyldendal Akademisk.

De nasjonale forskningsetiske komiteene. (2014, 06 23). *De nasjonale forskningsetiske komiteene*. Hentet fra <https://www.etikkom.no/forskningsetiske-retningslinjer/Generelle-forskningsetiske-retningslinjer/>

Drevland, W & Sverdup, A.L. (1984) *Aleneforeldre - en belastet kvinnegruppe?* Oslo, Aleneforeldreforeningen.

Fyrland, L. (1994) *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. Oslo, Tano

Fyrland, L. (2005) *Sosialt nettverk. Teori og praksis*. Oslo, Universitetsforlaget

Grødem, A. Skevik (2008) *Fattigdommens ansikter. Fattidomsindikatorer og psykososial velferd i norske barnefamilier*. Tidsskrift for velferdsforskning (vol. 11- nr 4 2008) Bergen

Gulbrandsen, C. (2015) *Ja, vi er uenige i lommepegerpraksis*. Hentet fra <http://www.aftenbladet.no/nytte/-Ja-vi-er-uenige-om-lommepegepraksis-3649814.html>

Gullestad, M.(2004) *Hjertets vaner. Forskingen om velferd og familie*. Nytt Norsk Tidsskrift. (03-04). s. (361-369)

Helgesen, L. (2011) *Menneskets dimensjoner : lærebok i psykologi*. Kristiansand, Høyskoleforlaget

Hjelmtveit, V. (2008) *Sosialpolitikk og teorier om sosiale problemer*. Stamsø, M.A. (Red.) *Velferdsstaten i endring, norsk helse-og sosialpolitikk ved starten av et nytt århundre*. (s. 105- 126) Oslo, Gyldendal Akademisk

Hutchinson, G.S & Oltedal, S. (2006) *Modeller i sosialt arbeid*. Oslo, Universitetsforlaget

Håland, J. & Skarsaune, E (2015) "*Disney-sukkerspinn til 160 kroner*". Hentet fra: <http://www.aftenbladet.no/nyheter/okonomi/Disney-sukkerspinn-til-160-kroner-3622609.html>

Jacobsen, B.Juul, S, Laursen, E. & Rasborg, K (2008) *Sosiologi og modernitet*. Columbus. København Ø. Danmark

Jacobsen, Dag Ingvar (2010) *Forståelse, beskrivelse og forklaring. Innføring i metode for helse og sosialfagene*. Høyskoleforlaget, Kristiansand.

Kaur, R. (2013) *økonomi og levekår for ulike lavinntektsgrupper 2013*. Hentet fra http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/_attachment/135653?_ts=140cee64848

Kvale, S. (2001) *Det kvalitative forskningsintervju* Oslo, Ad Notam Gyldendal

Larsen, E.R (2005) *Boligprisenenes utvikling*. Hentet fra http://www.ssb.no/a/publikasjoner/pdf/oa_200505/roedlarsen.pdf

Levin, I. & Trost, J. (2005) *Hverdagsliv og samhandling, med et symbolsk interaksjonistisk perspektiv*. Bergen, Fagbokforlaget

Kandidatnummer: 6233

Lyngstad, J & Epland, J (2003) *Barn av enslige forsørgere i lavinntektshusholdninger En analyse basert på registerdata*. Statistisk sentralbyrå • Statistics Norway Oslo–Kongsvinger.

Mathiesen, R. (2008) *Sosialpedagogisk perspektiv på individ og fellesskap*. Oslo, Universitetsforlaget

Mead, G.H. (1998) *Å ta andres perspektiv: grunnlag for sosialisering og identitet : George Herbert Mead i utvalg*. Oslo, Abstrakt forlag

Mead, G.H (2005) *Sindet, selvet og samfundet: fra et socialbehavioristisk standpunkt*. København, Akademisk forlag

Merriam-Webster. (2015). *merriam-webster.com*. Hentet fra Dictionary: <http://www.merriam-webster.com/dictionary/include>

Mørk, E. (2008) *Husholdningenes forbruk fra 1958 til 2006 - flere tabeller i statistikkbanken. Vekst og velstand gjennom 50 år*. Hentet fra <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/vekst-og-velstand-gjennom-50-aar>

NAV (2015, 02 20). *Barnetrygd og kontantstøtte* Hentet fra <https://www.nav.no/no/Person/Familie/Barnetrygd+og+kontantstotte/Barnetrygd.156.cms#chapter-2>

Nysæther, L.A (2004) *Kan begrepet sosial kapital anvendes i sosialt arbeid?* Nordisk sosialt arbeid (01/2004) (s. 64 – 76)

Postholm, M.B. (2005) *Kvalitativ metode, en innføring med fokus på fenomenologi, etnografi og kausstudier*. Oslo, Universitetsforlaget

Regjeringen. (2014, 12 04). *Endringer i foreldrebetaling i barnehagen*. Hentet fra: <https://www.regjeringen.no/nb/aktuelt/Endringer-i-foreldrebetaling/id2342928/>

Kandidatnummer: 6233

Repstad, P. (2007) *Hva er sosiologi*. Oslo, Universitetsforlaget

Rist, M. (2011) *"Alene med barn: levekår og mestring. Ulike beretninger: en kvalitativ studie av seks eneforsørgerfamilier"* Masteroppgave Universitet i Tromsø, Tromsø

Rusten,S. (2013) *Flere aleneforeldre*. Hentet fra

<http://www.aleneforeldreforeningen.no/nyheter/flere-aleneforeldre.aspx>

Sandvik, L (2015) *"risiko for fattigdom eller sosial eksklusjon - EU Silc. Fortsatt få fattige og sosialt ekskludert i Norge"*. Hentet fra <https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/artikler-og-publikasjoner/fortsatt-fa-fattige-og-sosialt-ekskluderte-i-norge>

Skatteetaten. (2015). *Særfradrag for enslig forsørger*. Hentet fra

<http://www.skatteetaten.no/no/Person/Selvangivelse/tema-og-fradrag/Familie-og-helse/Barn/Sarfradrag-for-enslige-forsorgere/>

Statens institutt for forbruksforskning (2015) *SIFOs Referansebudsjett*. Hentet fra

http://www.sifo.no/page/Lenker/Meny_lenker_forsiden/10242/10278

Statistisk sentralbyrå (2014) *Inntekts- og formuesstatistikk for husholdninger, 2013*.

Hentet fra: <http://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/statistikker/ifhus>

Statistisk sentralbyrå (2014) *Familier og husholdninger*. Hentet

fra: <http://www.ssb.no/familie>

Statisk sentralbyrå (2013) *Husholdningens inntekter, geografisk fordeling, 2011*. Hentet

fra: <https://www.ssb.no/inntgeo>

Stavanger kommune. (2015, 03 04). *Makspris og månedspris*. Hentet fra

<http://www.stavanger.kommune.no/no/Tilbud-tjenester-og-skjema/Barn-og-familie/barnehage/Priser-og-betaling/>

St.meld. Nr 6 (2002-2003) *Tiltaksplan mot fattigdom*. Oslo 2002

Kandidatnummer: 6233

Store Norske Leksikon. (2009, 02 14). *Pierre Bourdieu*. Hentet fra https://snl.no/Pierre_Bourdieu

Suseg, H. (2008) "*Vi har jo hatt det fint selv om vi ikke har hatt så mye penger. En kvalitativ studie av mestring og motstandsdyktighet i syv langvarig fattige barnefamilier*" Masteroppgave Universitet i Oslo, Oslo

Thagaard, T. (2010) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen, Fagbokforlaget.

Thorød, A. B. (2006) *En normal barndom? Foreldrestrategier for å skjerme barn fra konsekvenser av å leve med lav inntekt*. Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring. NOVA Rapport 2/06. Oslo

Ueland, M. (2015, 16.mars). *18 tiltak mot barnefattigdom*. Stavanger Aftenblad (s. 17)

Vaage, S. (1989) *Handling og pedagogikk. G.H. Mead om utdanning og sosialisering*. Thune H, & Vaage, S. (Red.) Oppdragelse til det moderne. Emile Durkheim, George Herbert Mead, John Dewey, Pierre Bourdieu. (s.73-92). Oslo, Universitetsforlaget

Vassenden, A., Lie, T. & Skoland, K. (2012) *Man må ha en plass å bo. En sosiologisk studie av vanskeligstilte i et boligeierland*. International Research Institute of Stavanger. Rapport IRIS 2012/029. Stavanger

Vigeland, K. (1982) *Enestående foreldre. Håndbok for alene-foreldre*. Oslo, Universitetsforlaget

Wilkinson, R. & Pickett, K. (2010) *Ulikhetens pris. Hvorfor likere fordeling er bedre for alle?* Res publica

Kandidatnummer: 6233

Vedlegg 1: Svar fra NSD

Institutt for sosialfag Universitetet i Stavanger

Ullandhaug

4036 STAVANGER

Vår dato: 12.12.2014 Vår ref: 41049 / 3 / KH Deres dato: Deres ref:

TILBAKEMELDING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 04.12.2014.

Meldingen gjelder prosjektet:

41049 Fattigdommens sosiale dimensjon – hvordan opplever enslige forsørgere sitt sosiale liv?

Behandlingsansvarlig Universitetet i Stavanger, ved institusjonens øverste leder

Daglig ansvarlig [REDACTED]

Student Tonje Nymoen

Etter gjennomgang av opplysninger gitt i meldeskjemaet og øvrig dokumentasjon, finner vi at prosjektet ikke medfører meldeplikt eller konsesjonsplikt etter personopplysningslovens §§ 31 og 33.

Dersom prosjektopplegget endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for vår vurdering, skal prosjektet meldes på nytt. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/meldeplikt/skjema.html>.

Vedlagt følger vår begrunnelse for hvorfor prosjektet ikke er meldepliktig.

Vennlig hilsen

[REDACTED]

Kontaktperson: [REDACTED]

Vedlegg: Prosjektvurdering Kopi: [REDACTED]

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

Vi kan ikke se at det behandles personopplysninger med elektroniske hjelpemidler, eller at det opprettes manuelt personregister som inneholder sensitive personopplysninger.

Prosjektet vil dermed ikke omfattes av meldeplikten etter personopplysningsloven.

Det ligger til grunn for vår vurdering at alle opplysninger som behandles elektronisk i forbindelse med prosjektet er anonyme.

Med anonyme opplysninger forstås opplysninger som ikke på noe vis kan identifisere enkeltpersoner i et datamateriale, verken:

- * direkte via personentydige kjennetegn (som navn, personnummer, epostadresse el.)
- * indirekte via kombinasjon av bakgrunnsvariabler (som bosted/institusjon, kjønn, alder osv.)
- * via kode og koblingsnøkkel som viser til personopplysninger (f.eks. en navneliste) - eller via gjenkjennelige ansikter e.l. på bilde eller videoopptak.

Lydopptak og utskrifter slettes innen prosjektslutt.

Vedlegg 2: Forespørsel om å delta på intervju:

Forespørsel om å delta på intervju til masteroppgaven med tema "Fattigdommens sosiale dimensjon - hvordan opplever enslig forsørgere sitt sosiale liv"

I forbindelse med min masteroppgave i sosialfag med Universitet i Stavanger, skal jeg undersøke hvordan enslig forsørgere opplever sitt sosiale liv i forhold til fattigdommens sosiale dimensjon. Hensikten med studien er å øke forståelsen og kunnskapen min på dette området, noe som er sentralt i forhold til sosialt arbeid med barn og familier, og i nettverksarbeid.

Jeg ønsker å intervju 8 enslig forsørgere som mottar utvidet barnetrygd, og som bor sammen med ett eller flere barn. Under intervjuet er jeg interessert i din opplevelse og erfaringer om ditt sosiale liv.

Intervjuet vil ta 30 - 60 minutter, og vi finner ut sammen hvor intervjuet vil foregå. Under intervjuet kommer jeg til å bruke båndopptaker og vil skrive det ned som tekst etterpå. Deltakelsen er helt frivillig, og du kan trekke deg når som helst uten å begrunne det. Opplysningene du gir meg vil bli anonymisert og vil ikke kunne knyttes til å gjenkjenne deg. Etter at studien er avsluttet vil alle innhentet opplysninger bli slettet. Studien er sendt inn til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD).

Har du spørsmål om studien, kan du kontakte meg på mail: t.nymoen@stud.uis.no eller på telefonnr: 45200217

Dersom du ønsker å delta i studien min, må du signere vedlagt samtykke erklæring.

Vennlig hilsen

Tonje Nymoen
Masterstudent ved UiS

Kandidatnummer: 6233

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring

Jeg har mottatt informasjon om undersøkelsen "Fattigdommens sosiale dimensjon - hvordan opplever enslig forsørgere sitt sosiale liv" og er villig til å delta

Dato

Signatur

Vedlegg 4: Intervjuguide

Generelle opplysninger:

Alder.

Antall barn og alder på barna.

Hvor lenge har du vært alene med barna?

Utdanning.

Jobb.

Hvor ofte har den andre foreldre samvær.

Nettverk og sosial situasjon:

Kan du fortelle litt om nettverket ditt?

Kan du fortelle litt om ditt sosiale liv? Hvordan var det før du fikk barn? Hvordan er det nå? Hva er største forskjellen?

Har du familie i nærheten?

Har du venner fra før fikk barn? Etter at du fikk barn? Hvor ofte er du sosial i løpet av en uke? Med barn, uten barn?

Hvem hjelper deg med barna når du trenger det? Må du be om hjelp?

Hvordan skulle du ønske at ditt sosiale liv var?

Hvilke aktiviteter liker du å holde på med? Har dette endret seg eller det likt som før du ble foreldre?

Hvordan opplever du møte med andre foreldre i barnehage/skole? Føler du deg inkludert? Føler du at du faller utenfor? Fortell. I hvilke sammenhenger? Fortell.

Økonomi:

Hvordan er din økonomiske situasjon? I forhold til faste utgifter. Uforutsette utgifter.

Er det ting du ønsker å gjøre men som økonomien ikke tillater? Hva?

Hvordan påvirker økonomien ditt sosiale liv? Fortell

Tror du det hadde vært annerledes dersom du hadde en annen økonomi?

Har du sagt nei til å delta på grunn av økonomi? Hvor ofte? Hva sier du da?

Fremtidsutsikter:

Hva ser du frem deg i fremtiden?

For deg selv? For barna?

Kandidatnummer: 6233